

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

Klara Bolta

**Ločitev ali razveza skozi oči partnerjev, ki
imajo otroke**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2020

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO
DELO

Klara Bolta

**Ločitev ali razveza skozi oči partnerjev, ki
imajo otroke**

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Nina Mešl

Ljubljana, 2020

ZAHVALA

Zahvaljujem se dr. doc. Nini Mešl za mentorstvo, za vse njene spodbude, nasvete in usmeritve. Hvala vsem ločenim ali razvezanim staršem, ki so si vzeli čas ter bili pripravljeni podeliti dragoceno izkušnjo ločitve ali razveze ter podeliti z mano, kako sami občutijo to izkušnjo.

Zahvaljujem se svoji družini, še posebej mami, ki mi je omogočila študij ter mi vedno stala ob strani. Vedno me spodbuja ter potiska naprej pri vsaki stvari, ki jo delam. Rada bi se zahvalila svojim prijateljem, ki so si vedno vzeli čas ter mi prisluhnili ob težkih trenutkih pisanja naloge. Najlepša hvala vsem drugim, ki so verjeli vame, me podpirali ter na kakršenkoli način prispevali k nastanku moje diplomske naloge.

PODATKI O DIPLOMSKEM DELU

Ime in priimek: Klara Bolta

Naslov naloge: Ločitev ali razveza skozi oči partnerjev, ki imajo otroke

Kraj: Ljubljana

Leto: 2020

Število strani: 109

Mentorica: doc. dr. Nina Mešl

Ključne besede: ločitev ali razveza, družina, starševstvo, družinski življenjski poteki, transformacija družine, podporni dejavniki

Povzetek: Naloga prikazuje proces ločitve oziroma razveze skozi perspektivo partnerjev, ki imajo otroke. V teoretičnem delu opisujem družine in starševstvo, kakšna so družbena pričakovanja glede družine, družinske življenjske poteke in ločitev ali razvezo. V teoretičnem delu pišem tudi o tem, kako družba vidi ločitev partnerjev, ki imajo otroke, kako vidijo ločitev starši s to izkušnjo in kako jo doživljajo otroci. Zanimalo me je tudi, kako poteka transformacija družine po ločitvi ter sama prilagoditev družine na ločitev ali razvezo. Kaj je sedaj drugače, ko partnerja nista več v zvezi?

V empiričnem delu sem s kvalitativno analizo osmih intervjujev s partnerji, ki so se ločili ali razvezali ter imajo otroke, želela dobiti čim bolj celosten vpogled v partnersko doživljanje ločitve od partnerja ter z vsemi spremembami, ki jih ločitev ali razveza partnerjev, ki imajo otroke, prinese. Rezultate predstavim v vsebinskih sklopih: starševsko doživljanje odločitve o ločitvi ali razvezi z vprašanjem starševstva, njihovo doživljanje ob sprejemanju odločitve o ločitvi ali razvezi ter njihovo ravnanje, občutki staršev ob ločitvi ali razvezi, posledice, ki jih občutijo, ter ohranitev starševskega odnosa po ločitvi ali razvezi.

Raziskava potrjuje, da ločitev ali razveza prinese spremembe v življenje partnerjev, ki imajo otroke. Nekateri izgubijo občutek varnosti, drugim pa se poslabša ekonomski status. Vsi so rekli, da jim kot največja opora služijo njihovi otroci. Starši so bili med samim postopkom ločitve ali razveze zadovoljni z delom na centru za socialno delo. Dobili so občutek slišnosti in pomembnosti, saj jih je center vprašal za mnenje glede varstva in vzgoje otrok.

THESIS DATA

Name and surname: Klara Bolta

Thesis's title: Divorce through the eyes of partners, who have children

City: Ljubljana

Year: 2020

No. of pages: 109

Mentor: doc. dr. Nina Mešl

Key words: divorce or separation, family, parenting, divorce or separation proceedings, family life courses, family transformation, supporting factors

Abstract: The thesis shows the process of divorce through the perspective of partners who have children. In the theoretical part, I describe families and parenting, what are the social expectations about the family, family's life trajectories and divorce. In the theoretical part, I also write about how society sees a divorce of partners who have children, how parents with this experience see it, and how children experience it. I was also interested in the transformation of the family after divorce and how the family adjusts to it. What is different now when partners are no longer in a relationship?

In the empirical part, through a qualitative analysis of eight interviews with divorced partners who have children, I wanted to get a comprehensive view as much as possible of the partner experiencing divorce from the partner and all the changes that it brings with it. I present the results in the following sections: Parental experience of deciding on divorce with the issue of parenthood, their experience when deciding on divorce and their acts, feelings of parents at divorce, the consequences they feel, and maintaining a parental relationship after divorce.

The survey confirms that divorce brings changes for partners who have children. Some lose their sense of security, others lose their economic status. They all said that their children serve as their greatest support. Parents were during the procedure of divorce satisfied with the work on the center for social work. They got the feeling that they are heard and rated, because the center asked them for their opinion on child's care and education .

PREDGOVOR

Ob razmišljanju, katero temo naj izberem za diplomsko delo, sem imela veliko različnih idej, zamisli. Med študijem sem vedela, da želim raziskovati oziroma da me zanima področje starševstva, družine in zakonskih razvez. Vedno me je zanimal pogled partnerjev na ločitev ali razvezo, kako oni doživljajo ta proces in svoje otroke ter kakšne posledice utrpijo med ločitvijo ali razvezo. Na dokončno odločitev je vplival izbor prakse v 4. letniku študija na Fakulteti za socialno delo. Prakso sem opravila na Centru za socialno delo v Ljubljani, kjer sem prisostvovala na področju varstva družine in otrok. Imela sem ogromno stika z ločenimi ali razvezanimi starši in partnerji, ki imajo otroke, a bi želeli prekiniti svoje razmerje s partnerjem.

Razhod partnerjev, ki imajo skupne otroke, je dandanes precej pogost pojav, vendar to ne pomeni, da temu ni potrebno posvečati posebne pozornosti. Ravno v obdobju razhajanja udeleženi prehajajo skozi različne faze v življenju, ki so vse prej kot lahke. Tako starši kot otroci se morajo prilagoditi na novo življenje, novo okolje, nove situacije. »Za vse člane družine pomeni ločitev boleče in stresno dogajanje, ob katerem ne more ostati nihče neprizadet, saj je doživljanje resnega zakonskega (op. a. ali partnerskega) konflikta podobno procesu žalovanja.« (Štadler idr., 2009, str. 41) Charlish (1998, str. 9) pravi, da na ločitev ali razvezo pogosto gledamo kot na osamljen dogodek, a gre v resnici za dolg in razvlečen proces, zapleteno verigo dogodkov, ki odmevajo še veliko let.

Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019, str. 179) pravita, da je v današnji družbi vse več ločitev ali razvez. Vse več je izkušenj življenja v enostarševskem gospodinjstvu. Posledično je tudi vse več dejavnikov stiska in stresa za starše in otroke, ki so povezani z razvezo. Ob razvezi je torej zelo pomembno socialno delo, katerega naloga je, da družino podpre v vseh pogledih nadaljnje spremenjene oblike življenja. Najbolj pomembno je, da se ustvari kvaliteten proces sodelovanja ter se ga uspe zadržati. Ustvariti je potrebno tak odnos, da bo možno soustvarjati dogovore v prihodnosti ter tisto, kar je v njem že zdaj dobro, uspeti tudi zadržati.

Cilj mojega diplomskega dela je teoretsko predstaviti teme starševstva, družine, poteka transformacije družine po ločitvi ali partnerski razvezi, starševskega doživljanja in otrokovega občutenja ločitve oziroma razveze, hkrati pa z intervjuji partnerjev, ki so se ločili ali razvezali ter imajo skupne otroke, zbrati novo izkustveno gradivo glede njihovega doživljanja procesa ločitve ali razveze. Z raziskavo želim torej prispevati k boljšemu razumevanju partnerjev, ki se ločujejo ali gredo skozi razvezo, v obdobju, ko imajo skupaj otroke. Razumevanje, podpora in pomoč v tem življenjskem obdobju je ključna za ustrezno podporo socialnega dela tako partnerjem kot otrokom.

Kazalo

1 TEORETIČNI DEL	1
1.1 DRUŽINA IN STARŠEVSTVO	1
1.1.1 DRUŽBENA PRIČAKOVANJA GLEDE DRUŽINE	2
1.2 LOČITEV ALI RAZVEZA	4
1.2.1 DRUŽINSKI ŽIVLJENJSKI POTEKI IN LOČITEV ALI RAZVEZA	4
1.2.2 DRUŽBENI POGLED NA LOČITEV ALI RAZVEZO STARŠEV	6
1.3 STARŠI V POSTOPKU LOČITVE ALI RAZVEZE	7
1.3.1 PROCES TRANSFORMACIJE DRUŽINE PO LOČITVI IN RAZVEZI	8
1.3.2 POMOČ DRUŽINI IN STARŠEM V POSTOPKU RAZVEZE ALI LOČITVE	11
1.3.2.1 POMOČ STARŠEM PRI OTROCIH OB LOČITVI	12
1.4 OTROKOVO DOŽIVLJANJE LOČITVE STARŠEV	13
1.4.1 OTROKOV GLAS GLEDE OHRANJANJA ODNOSA Z OBEMA STARŠEMA	14
1.5 NOVO OBDOBJE – PRILAGODITEV DRUŽINE NA RAZVEZO	15
1.5.1 STIKI OTROK S STARŠI	16
2 OPREDELITEV PROBLEMA	17
2.1 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	18
3 METODOLOGIJA	18
3.1 Vrsta raziskave	18
3.2 Merski instrument	19
3.3 Populacija	19
3.4 Vzorec	19
3.5 Zbiranje podatkov	20
3.6 Analiza podatkov	20
4 REZULTATI	22
4.1 Sodelovanje in odnos med partnerjema	22
4.1.1 Odnos s partnerjem med razvezo	22
4.1.2 Odnos z bivšim partnerjem po razvezi	22
4.1.3 Starševstvo	23
4.1.4 Postopek ločitve ali razveze	24

4.1.5 Otrokovo doživljanje razveze skozi oči staršev	25
4.1.6 Stiki otrok s starši	26
4.2. Spremembe in težave	27
4.2.1 Pozitivne posledice razveze	27
4.2.2 Negativne posledice razvez	28
4.3 Proces pomoči	29
4.3.1 Izkušnja s centrom za socialno delo	29
4.4 Podpore in pomoči	30
4.4.1 Viri moči	30
4.4.2 Nasvet staršem	31
4.5 Izboljšave dela na centru za socialno delo	32
5 RAZPRAVA	34
5.1 Prispevek in omejitve raziskave	39
6 SKLEPI	40
7 PREDLOGI	42
8 VIRI IN LITERATURA	42
9 PRILOGE	46
9.1 Vprašalnik	46
9.2 Osno kodiranje	47
9.3 Odnosno kodiranje	87
9.3.1 Sodelovanje in odnos med partnerjema	87
9.3.1.1 Odnos z bivšim partnerjem med razvezo	87
9.3.1.2 Starševstvo	87
9.3.1.3 Postopek ločitve ali razveze	88
9.3.1.4 Odnos z bivšim partnerjem po razvezi	88
9.3.1.5 Stiki	89
9.3.1.6 Vpliv razveze na otroka	89
9.3.2 Spremembe in težave	90
9.3.2.1 Pozitivne posledice razveze	90
9.3.2.2 Negativne posledice razveze	90
9.3.3 Proces pomoči	91

9.3.3.1 Stik s Centrom za socialno delo	91
9.3.4 Podpore in pomoči	91
9.3.4.1 Viri moči	91
9.3.4.2 Nasvet staršem	92
9.3.5 Izboljšave	92
9.3.5.1 Delo Centra za socialno delo	92

Kazalo tabel:

Tabela 1: Primer odprtega kodiranja	21
-------------------------------------	----

1 TEORETIČNI DEL

Namen raziskave je ugotoviti, kaj doživljajo starši, ko se soočajo s procesom ločitve ali razveze s poudarkom na temah, povezanih s starševstvom. Uvodoma pišem o samem pojmu družine, o družbenih pričakovanjih glede družine, družinskih življenjskih potekih ter o razvezi oziroma ločitvi. Raziskati želim, katere so najpogostejše teme, s katerimi se v tem procesu ukvarjajo razhajajoči se partnerji, kakšne občutke doživljajo in s kakšnimi posledicami se soočajo po ločitvi ali razvezi. Zanima me tudi, kako jih lahko socialne delavke in socialni delavci v procesu ločitve ali razveze podpremo.

1.1 DRUŽINA IN STARŠEVSTVO

Družina je ključna socialna ustanova za zagotavljanje negovalne socializacije majhnih otrok. Po Horvat et al. (2007) je družina tista osnovna enota, ki otroku nudi ljubezen, toplino, varnost in nenazadnje tudi materialne pogoje za njegov razvoj. Hkrati pa je lahko tudi tista, ki otroka ogroža.

Družina je ena najpogostejših in najstarejših človeških institucij. Pojavlja se v vseh znanih kulturah in že od prazgodovine naprej predstavlja pomembno ustanovo v družbi. Večina ljudi odraste v njej in nato kot odrasli oblikujejo svojo lastno družino (Štadler idr., 2009).

Družina je oseba ali skupina oseb, ki skrbi za otroka ali otroke. Kar družino razlikuje od podobnih oblik vsakdanjega življenja, je obstoj starševskega razmerja kot socialnega razmerja (Rener, 2006, str. 95).

Čas odraščanja je v družini izredno pomemben, še posebej v zgodnjih letih otrokovega življenja, saj ta oblikuje njegove temeljne značilnosti in socialne veščine (Štadler et al. 2009, str. 31). Tako starša oziroma skrbnika igrata pomembno vlogo pri vzgoji otrok ter njihovem psihološkem, fizičnem in čustvenem zdravju.

Razporeditev starševskih statusov in vlog znotraj družine je predmet dogovarjanj in pogajanj med partnerjema, kar je nadomestilo predhodno vnaprej definirano komplementarnost vlog (Rener idr., 2006, str. 104). Golombok (2000) govori o uspešnem starševstvu, ki je po njem pomembna kvaliteta razmerja med starši in otroki, kvaliteta razmerja med partnerjema ter psihičnega stanja staršev, osnovne karakteristike otroka in njegova širša socialna mreža.

Starševska skrb so obveznosti in pravice staršev, ki se nanašajo na skrb za otrokovo življenje in zdravje, njegovo vzgojo, varstvo in nego, nadzor nad otrokom in skrb za njegovo izobraževanje ter obveznosti in pravice staršev, ki se nanašajo na zastopanje in preživljanje otroka ter na upravljanje njegovega premoženja (Družinski zakonik (DZ) (Ur. I. RS, št. 15/17, 136. čl.)).

Po slovenski zakonodaji morajo starši skrbeti za življenje in zdravje svojih otrok, jih varovati, negovati in vzgajati ter nadzorovati. Starši morajo svojim otrokom omogočiti zdravo rast, skladen osebnostni razvoj in usposobitev za samostojno življenje in delo. Starši morajo preživljati svoje otroke v skladu z določbami tega zakonika. Starši morajo po svojih močeh skrbeti za šolanje in strokovno izobrazbo svojih otrok glede na njihove sposobnosti, nagnjenja in želje (DZ, 137. čl.).

Če starši ne živijo ali ne bodo več živeli skupaj, se morajo sporazumeti o varstvu in vzgoji skupnih otrok v skladu z njihovimi koristmi. Če se sami o tem ne sporazumejo, jim pri sklenitvi sporazuma pomaga center za socialno delo, na njihovo željo pa tudi mediatorji.

Starševstvo predstavlja staršem izziv, saj morajo med vzgajanjem otroka paziti na popolno otrokovo korist, hkrati pa jim niso podana posebna navodila, kako vzgojiti otroka na način, ki bo zanj in za ljudi okoli njega najboljši. Družba ima za starše določena pričakovanja, kar lahko zaznamo v šolskih, prijateljskih in kariernih krogih.

1.1.1 DRUŽBENA PRIČAKOVANJA GLEDE DRUŽINE

Družba si je skozi čas izoblikovala pričakovanja, kakšna bi morala biti družina. Marsikdo si ob misli na družino predstavlja moža in ženo, srečno poročena, z otrokom ali otroki, morda kakšnim hišnim ljubljencem. V tej družini si vsi stojijo ob strani, igrajo določene vloge, skupaj rešujejo težave ter hodijo na morje. V življenju sem spoznala, da so takšna pričakovanja ljudi do družine precej razširjena, v resnici pa obstaja več različnih družin, vsaka v svoji normalnosti.

Kaj je normalna družina? Definicije normalnosti, na katere vplivajo subjektivni svetovni pogledi in širša kultura, so družbeno konstruirane (Hoffman, 1990). Družinski terapevti so postali pozorni na izraz »normalno«, pri čemer so zelo resno jemali kritiko Foucaulta (1980), da so v zgodovini prepogosto oblikovane teorije normalnosti, ki so jih oblikovale

prevladujoče skupine, jih ponovno spremenili z religijo ali znanostjo in jih uporabili za patologijo tistih, ki ne ustrezajo standardom.

Normalnost je torej le pojem, ki ga je oblikovala družba. Družina mora ustrezati določenim normam na način, da deluje enotno. Člani se med seboj podpirajo in pomagajo ter igrajo določene vloge, tako da lahko družina skozi različne družinsko-življenjske poteke funkcionira. Naraščajoča različnost in kompleksnost družin poudari nujnost preučevanja socialne konstrukcije normalnosti, ki močno vpliva na klinično teorijo in prakso, raziskovanje družin in socialno politiko. Navsezadnje je veliko družin v tej svoji različnosti in kompleksnosti zmedenih in zaskrbljenih glede tega, kako zgraditi in ohranjati dolgo, ljubezensko razmerje in dobro vzgojiti svoje otroke. Za funkcionalno delovanje družine je pomembno raziskovati vidike normalnosti vsake družine in norme, vrednote njihovih družinskih članov, saj se moramo zavedati širokega spektra družin v današnjih časih (Walsh, 2003, str. 52).

V zahodni kulturi ljudje pričakujejo, da se tovarštvo, spolni odnosi, vzajemna pomoč in vzgoja otrok osrediščajo v jedrni (nuklearni) družini. To pričakovanje opredeljuje družino kot majhno skupnost moškega in ženske, ki sta sklenila zakonsko zvezo, ter njunih otrok. Pripadniki in pripadnice te enote si delijo skupno bivališče, povezani so z močnimi čustvenimi vezmi, imajo občutek skupne identitete ter so si v vzajemno oporo. Predstave o nuklearni družini so močno ukoreninjene v moralnih, medijskih in političnih družinskih diskurzih (Rener, 2006, str. 21).

Pri družbenih pričakovanjih glede družine velja omeniti pojav protektivnega otroštva. Družbeni pogled na vzgojo otrok temelji na tem, da so otroci percipirani kot individuumi, katerih avtonomijo je treba ohranjati in varovati, hkrati pa vključuje tudi nasproten proces razlikovanja otrok od odraslih in povečanega nadzora nad otroki. Ta proces imenujemo protektivno otroštvo. (James et al., 1998, str. 6–7). Starši torej varujejo, ščitijo svoje otroke na način, ki se jim zdi najboljši, hkrati pa jih s tem ščitjenjem tudi nadzorujejo. Primer protektivnega otroštva bi bil vpis otroka na določeno fakulteto ali srednjo šolo. Za svojega otroka želijo najboljše, ko jih vpišejo na šolo visokega nivoja, hkrati pa jih s tem lahko nadzorujejo pred delanjem stvari, ki jim niso ugodne.

Vloga staršev pri vzgoji otrok je v Sloveniji precej enakomerno razporejena, družinsko in gospodinjsko delo pa je spolno konstruirano. Družinsko delo je v Sloveniji namreč še vedno

segregirano in spolno določeno. Moški se v družinskem vsakdanjem življenju pogosteje kot z gospodinjskimi opravili ukvarjajo z otroki. Kljub temu, da čedalje več žensk vstopa v svet profitnega dela, to ne poteka sorazmerno s povečanim sodelovanjem moških pri družinskem delu. Ženske so še vedno bolj vključene v gospodinjska dela kot moški, se pa moški spol danes bolj ukvarja z vzgojo in nego otrok kot nekoč. Vzgoja in nega otrok sta tako v družini porazdeljena bolj enakomerno kot gospodinjska opravila (Švab, 2006, str. 83).

Družbena pričakovanja glede družine so se skozi čas spreminjala, saj vsaka kultura goji različna pričakovanja. Rener et al. govorijo v knjigi Družine in družinsko življenje (2006) o tem, da se je družina skozi čas spreminjala. Včasih je bilo manj ločitev ali razvez partnerjev, ljudje so se kasneje poročali, vrstni red poroke in rojstva otrok je bil drugačen, danes pa starši ščitijo svoje otroke in jih nadzirajo (pojav protektivnega otroštva), ženske pa še vedno prevzemajo več gospodinjskih opravil kot moški.

1.2 LOČITEV ALI RAZVEZA

1.2.1 DRUŽINSKI ŽIVLJENJSKI POTEKI IN LOČITEV ALI RAZVEZA

Kaj so to družinski življenjski poteki? Tukaj bi se osredotočila na dve glavni zadevi. Prvič, družina gre skozi različne faze v družinskem življenju, pri čemer je ločitev ali razveza partnerjev, če pride do nje, definitivno ena od njih. Drugič, le-ta lahko poteka v različnih življenjskih obdobjih posameznikov. Razhod partnerjev se lahko zgodi medtem, ko imata dojenčka, ko je njun otrok že v šoli ali popolnoma odrasel posameznik. Od obdobja posameznikov, starosti otrok, podpore širše socialne mreže, karakteristik posameznikov in njihovih medsebojnih odnosov je odvisno, kako se bo razveza odvijala ter kakšne posledice bodo občutili partnerji in njihovi otroci po ločitvi ali razpadu partnerske zveze.

Spreminjanje družinskega življenja v pozni modernosti najbolj jasno nakazuje spremembe družinskih potekov oziroma intradružinskih dinamik skozi proces pluralizacije družinskih življenjskih potekov. Posamezniki so v svojih odločitvah o življenjskem poteku vse manj vezani na klasične družbene norme o življenjskih prehodih (izobraževanje, poroka, zaposlitev, rojstvo otrok itn.) in njihovo časovno zaporedje (Švab, 2006, str. 64).

Ločitev ali razveza pomeni prelom družinskega poteka, pluralizacijo družinskih potekov in ustvarjanje novih z reorganiziranimi družinami. Ločitev ali razveza je postala običajen del družinskega poteka (Švab, 2006, str. 66).

Sporazumna razveza je, kadar sodišče razveže zakonsko zvezo na podlagi sporazuma zakoncev, če sta se sporazumela o varstvu, vzgoji in preživljanju skupnih otrok ter o njihovih stikih s starši v skladu z določbami tega zakonika (DZ, 96. čl.). V primeru razpada zunajzakonske skupnosti, to je prenehanja dlje časa trajajoče življenjske skupnosti moškega in ženske, ki nista sklenila zakonske zveze, pa razhod partnerjev ni posebej pravno urejen. Glede varstva, vzgoje in preživljanja otrok se partnerja sporazumeta. To je urejeno v Družinskem zakoniku (DZ, 137. čl.), po katerem se morajo starši, ki ne živijo ali ne bodo več živeli skupaj, sporazumeti o varstvu in vzgoji skupnih otrok v skladu z njihovimi koristmi. Sporazumejo se lahko za skupno varstvo in vzgojo otrok, da so vsi otroci v varstvu in vzgoji pri enem od njiju ali da so eni otroci pri enem, drugi pri drugem od njiju. Če se sami o tem ne sporazumejo, jim pri sklenitvi sporazuma pomaga center za socialno delo, na njihovo željo pa tudi mediatorji. Če to ni možno, posreduje sodišče.

Zaradi zagotavljanja koristi otroka po ločitvi staršev ter povečevanja števila razvez v Sloveniji in tujini je vpliv razveze na otroke družbeno pomembna in aktualna tema (Andrejč, 2014, str. 26).

Razhod partnerjev, ki imajo skupne otroke, je dandanes precej pogost pojav, vendar to ne pomeni, da temu ne potrebujemo posvečati posebne pozornosti. Udeleženi prehajajo skozi različne faze v življenju, med katere spada tudi razhod partnerjev, ki je vse prej kot lahek. Tako starši kot otroci se morajo prilagoditi na novo življenje, novo okolje, nove situacije. »Za vse člane družine pomeni ločitev boleče in stresno dogajanje, ob katerem ne more ostati nihče neprizadet, saj je doživljanje resnega zakonskega (op. a. ali partnerskega) konflikta podobno procesu žalovanja.« (Štadler et al., 2009, str. 41) Charlish (1998, str. 9) pravi, da na ločitev pogosto gledamo kot na osamljen dogodek, a gre v resnici za dolg in razvlečen proces, zapleteno verigo dogodkov, ki odmevajo še veliko let.

Razveza je t. i. kaskada potencialno stresnih sprememb in prekinitev v življenju odraslih in otrok in ne kot reakcija na en sam negativen dogodek. Iz te perspektive lahko razumemo, da ločitev ali razveza pomeni kompleksno prepletenost odnosnih prehodov in družinskih organizacij, ki spreminjajo vloge in odnose ter vplivajo na prilagajanja posameznega

družinskega člana. Vsak prehod pomeni nov prilagoditveni izziv in na odziv na te izzive pogosto vplivajo prejšnje izkušnje in delovanje družine (Greene et al., 2003, str. 100).

Na razvezo kot fazo družinskega življenja vplivajo različni dejavniki, ki pa so vendarle dokaj splošni. Veljajo v različnih družinah ter so lahko sprožilci razveze. Dejavniki tveganja so nižja starost ob razvezi, nižji dohodek družine, mestno okolje, otroci, revščina, razveza njihovih staršev, razveza prejšnje zakonske zveze, mestno okolje ter hiter slog življenja, več partnerskih odnosov pred poroko, etnično ali rasno mešane družine, neenakost prihodkov in neenakost porazdelitve gospodinjstkih del (Andrejč, 2018, str. 26).

Zaradi revščine, neenakih dohodkov staršev, različne verske pripadnosti in drugih razlogov lahko pride med staršema ali njihovimi družinskimi člani do sporov, ki morda vodijo do razveze. Partnerja se morda ne vidita več skupaj z osebo, s katero imata otroka. Tako lahko hitro pride do napadov besa, negativnih občutkov ter pomanjkanja pozitivnih občutkov in vedenj ter posledično ločitve ali razpada partnerske zveze.

Družinski življenjski poteki so se skozi leta precej spremenili, tako v trajanju kot v zaporedju. Ločitev ali razveza je ena izmed teh faz. Ali bo prišlo do razhoda partnerjev, ki imata otroke, vplivajo številni dejavniki (revščina, različna verska pripadnost, prepričanja itd.), družba pa danes ločitev ali razvezo vidi drugače, kot jo je videla v preteklosti.

1.2.2 DRUŽBENI POGLED NA LOČITEV ALI RAZVEZO STARŠEV

Razveza staršev je bila vedno tabu. O tem se ni hotelo govoriti, še manj pa biti v to vključen. Družba ima določene poglede na razvezo staršev, na posledice, prilagoditve in morebitne težave, ki jih bodo občutili starši ter seveda njihovi otroci. Ta družbeni pogled se je skozi čas precej spremenil. Tu lahko črпам tudi iz lastnih izkušenj. Manj kot dvajset let nazaj sem zaznala starše, ki so se ločevali ali razšli s svojim partnerjem, kot neresne, neodločne osebe, saj so tudi drugi odrasli okoli mene trdili tako. Otroci ločenih staršev ali staršev, ki so se razšli, je doživljal ogromno stisko, saj so o njem in njegovi družini krožile razne govorice. V družbi so bili označeni za črno ovco in neuspeh poskus družine.

Razveza ali ločitev je postala običajen del družinskega poteka. Največ razvez naj bi bilo med mlajšimi odraslimi pari z majhnimi otroki, ki se razvežejo že v prvih letih partnerske zveze. Razvezam pogosto sledi reorganiziranje družin, velik delež otrok pa doživi ponovno poroko enega ali kar obeh staršev. Ohranjajo in nadaljujejo se odnosi med družinskimi člani prvotne

in nove družine. Družinske vloge, ki so se včasih morda zdele jasne in enoznačne, se sedaj vzpostavljajo na novo (Švab, 2006, str. 66–67).

Otrok se je velikokrat in si še danes prizadeva, da se njegova starša ne bi razvezala, za kar velikokrat krivi sebe (Košiček, 1993). Staršem je potrebno podati znanje, da niso sami, da se lahko obrnejo na ljudi okoli sebe, tudi na center za socialno delo. Ločitev ali razveza je težek čustveni proces, ki zahteva čas in moč. Starši morajo biti močni; ne samo zaradi sebe, temveč tudi za svojega otroka, da ta, kot sem prej omenila, ne čuti krivde za ločitev ali razvezo svojih staršev.

1.3 STARŠI V POSTOPKU LOČITVE ALI RAZVEZE

Ločitev je čustveno napeta ter prinaša tudi vrsto praktičnih sprememb, od katerih je vsaka lahko stresna. Stresorji, ki so prisotni ob ločitvi ali razvezi partnerjev, so selitev, prilagajanje na samsko življenje, oblikovanje novih finančnih odločitev, delitev potrošniških dobrin, obveščanje družin in prijateljev, iskanje novega partnerja in tako dalje.

Zakon ali partnersko zvezo, ki je v težavah, lahko zelo hitro prepoznamo, in sicer po konfliktih, ki se kopičijo med partnerjema, pomanjkanju pozitivnih vzorcev vedenja, nerazločljivih napadih besa, popivanju in igranju na srečo. Partnerja se lahko znajdetata v depresiji, ker ne vesta, kako naprej, še posebej, kadar so v to vključeni njuni otroci. Postopek ločitve je dolgotrajen in čustven proces, pri katerem moramo kot socialni delavci pristopiti k staršem ter jim prisluhniti in jih pri tem opolnomočiti.

Razpad partnerske zveze ali ločitev je povezana z upadanjem dobrega počutja in zdravja partnerjev (Hank in Wagner, 2013, str. 649). Tovrstno upadanje je bilo opaziti z več kazalniki, vključno z depresivnimi simptomi, psihološkimi stiskami in življenjskim zadovoljstvom (Leopold in Kalmijn, 2016, str. 1718).

Po Košičku (1993, str. 127) so velikokrat tudi v dvomih o razhodu, pri čemer so lahko razlog nadaljnjega skupnega življenja otroci, ki ob tem najbolj trpijo. Problem jim predstavlja ločitev oziroma razpad partnerske zveze, saj s tem razpade tudi pojem srečne družine, kakršnega so ali so si želeli predstavljati.

Bojijo se, da bodo svojim otrokom iznakazili sliko o srečni družini ter neskončni ljubezni, starši pa se zaradi nezadovoljstva s partnerjem velikokrat spravijo tudi na svoje otroke, imajo

težave z njimi in doživljajo občutek, da so izgubili svojega najboljšega prijatelja in partnerja (Košiček, 1993, str. 125–138).

Ob odločitvi za razvezo ter ob samem poteku ločitve ali razveze se zveza transformira, spremeni pa se tudi družinsko življenje. Ob tem lahko nastanejo posledice, ki so lahko pozitivne ali negativne.

1.3.1 PROCES TRANSFORMACIJE DRUŽINE PO LOČITVI IN RAZVEZI

Družina in seveda starševstvo se po ločitvi ali razpadu partnerske zveze preoblikujeta skozi različne življenjske faze. Skupno starševstvo se transformira, ogromno je prilagajanj (glede šole, vrtca, obšolskih dejavnosti, novih domovanj staršev ter morebitne razdalje med obema staršema), sprejemanja raznih odločitev ter seveda psihičnega in čustvenega sprejetja razveze pri starših in otrocih.

Transformacija posameznika, partnerstva in družine skozi razvezo zakonske zveze potekajo različno, odvisno od tega, kaj člani družine čutijo drug do drugega in kako drug z drugim ravnajo. Margaret Robinson je v knjigi Transformacija družine skozi razvezo in ponovno poroko (1993, str. 68–69, 126–127) pokazala, kako je mogoče zastaviti dolgoročen, življenjski projekt starševstva, ki ostaja za celo življenje, saj se otroci ne razvežejo od staršev. Opisala je trinajst stopenj transformacije. Teh trinajst stopenj transformacije zajema cel potek od priznavanja propada zakona ali partnerstva do odločitve za dvojedrno družino. V ta proces je vključen čustveni proces tranzicije para in družine kot celote, vključene so vse spremembe, želeni cilji in izidi. Gre za sodelovanje vseh članov ter spremembe drugega reda.

Trinajst faz družine skozi razvezo in ponovno poroko po Margaret Robinson (1993, str. 68–69, 126–127):

- prva faza: priznanje zloma zakona ali partnerstva;
- druga faza: odločitev za ločitev ali razvezo;
- tretja faza: priprava in načrtovanje izida;
- četrta faza: ločitev;
- peta faza: razveza; pravni proces;
- šesta faza: družina po razvezi;

- sedma faza: novi začetki;
- osma faza: napor asimilacije;
- deveta faza: osveščenost;
- deseta faza: restrukturiranje;
- enajsta faza: akcija;
- dvanajsta faza: integracija;
- trinajsta faza: odločitev za dvojedrno družino.

Podobno kot je Margaret Robinson pisala o transformaciji družine skozi razvezo in ponovno poroko, je Kričaj Korelc pisala o stopnjah razveznega ločitvenega postopka.

Po Kričaj Korelc (2005, str. 138–142) so v razvoju partnerskega konflikta pred, med in po razvezi ali ločitvi opazne naslednje stopnje razveznega in ločitvenega procesa ter transformacija in prilagajanje posamezniku:

1. *Napetosti in soočanje.* Pojavljati se začne nezadovoljstvo v odnosu zaradi izgube povezanosti, ki je bila prisotna na začetku njunega odnosa.
2. *Umik.* Partnerja se zapletata v vedno nove prepire in ob tem pozabljata na svet okoli sebe ter, kar je najpomembneje, na njune otroke. Najpogostejše čustvo tega obdobja je jeza, ki se stopnjuje v bes. Zaradi nevdržnosti stanja se pričneta partnerja umikati drug drugemu ter se s tem izogibata konfliktom.
3. *Spreminjanje družinskih pravil in vlog.* Partnerja opazita, da stara družinska pravila in vloge ne funkcionirajo več. Partnerja drugače gledata drug na drugega ter tako ne moreta nadaljevati z igranjem starih vlog, kot je vloga srečnih zakoncev.
4. *Samota.* Življenje drug mimo drugega ter predvidena razveza ali ločitev pri partnerjih povzroči osamljenost v skupnem življenju.
5. *Notranja ločitev.* Partnerja se morata sprijazniti z izgubo ter predelati odgovornost za razvezo.

6. *Fizična ločitev.* Sedaj se partnerja lahko kvalitetno razideta tudi v fizičnem smislu. Le tako se lahko nadaljevanje razveze ali ločitve ter dogovarjanje glede skrbništva za otroke odvija brez sovraštva in občutka krivde. Na peti ali šesti stopnji starši običajno svojo namero povedo tudi svojim otrokom, prijateljem ter drugim ljudem v skupnosti. Takrat so prepričani, da ne želijo več nadaljevati partnerske zveze ter so jo sprejeli popolnoma čustveno in psihično.

7. *Razvezni postopek.*

8. *Obdobje enostarševske družine in asimilacije.* Po-razvezno obdobje zaznamujejo spremenjene materialne in socialne razmere ter prilagajanje na spremembe, ki jih prineseta dve ločeni enoroditeljski gospodinjstvi. To obdobje zaznamuje privajanje na nove vloge in obveznosti. Bivša partnerja si prizadevata, da bi stiki potekali čim manj stresno in konfliktno, njuna čustvena razveza pa še vedno teče in bo tako ostalo še nekaj časa po razvezi. Za izognitev ponovnim prepirom in sovraštvu do bivšega partnerja se mora razveza kvalitetno zaključiti. Žalovanje za izgubljenimi ostaja, redna spremljevalka tega obdobja pa je tudi osamljenost. V tem se tudi izraža sposobnost obvladovanja življenjskih kriz.

9. *Ponovno navezovanje partnerskih stikov in ponovna poroka oz. zunajzakonska skupnost; odločitev za dvojedrno, dopolnjeno družino.* Ali bo oseba znala vzpostaviti ter vzdrževati ustrezno, kvalitetno in trdno zvezo, je skrb mnogih posameznikov, ki so se ločili ali razvezali od partnerja. Pretekla izkušnja jim kaže drugače, zato morajo ponovno vzpostaviti nek nov vzorec partnerstva. Ob iskanju novega partnerja si mora odgovoriti na vprašanja, kakšnega partnerja si želi, kako želi živeti, kakšne odnos naj bi nov partner zavzel do njenih otrok itd. Razčistiti je potrebno vloge bioloških in nadomestnih staršev. Biološki starši še naprej igrajo ključno vlogo pri otrokovi vzgoji in avtoriteti, nadomestni starši pa priskočijo na pomoč, pomagajo bioloških staršem, ko ne zmorejo, ter so seveda na voljo otrokom in sodelujejo pri njihovi vzgoji.

Med partnerjema se najprej začne pojavljati napetost, ki jo zaznata in se posledično začneta umikati drug od drugega. Spreminjati se začnejo družinska pravila, počutita se osamljena, notranje se odmakneta drug od drugega, nato pa se oddaljita še fizično. Sledi razvezni postopek, obdobje enostarševske družine in na koncu morda ponovno navezovanje partnerskih stikov. Ločitev ali razveza je torej proces različnih faz v življenjskem obdobju družin; ni en sam dogodek ter se ne zgodi čez noč, temveč poteka že prej nekaj časa.

1.3.2 POMOČ DRUŽINI IN STARŠEM V POSTOPKU RAZVEZE ALI LOČITVE

Z raziskavo želim prispevati k boljšemu razumevanju partnerjev, ki se ločujejo ali gredo skozi razvezo v obdobju, ko imajo skupaj otroke. Po Andrejč (2018, str. 34) lahko neuspešno partnerstvo za posameznika prinese vrsto sprememb na različnih življenjskih področjih. Na ekonomsko-finančnem področju se lahko spremenijo prihodki, na socialnem lahko pride do spremembe bivalnega okolja in sprememb v socialni mreži, na psihološkem področju pa do večjih ali manjših čustvenih težav. Razumevanje, podpora in pomoč v tem življenjskem obdobju je ključna za ustrezno podporo socialnega dela tako partnerjem kot otrokom.

Družine pogosto ne iščejo pomoči, ker se bojijo, da bi jo ocenili kot nefunkcionalno ali pomanjkljivo. Kot pomoč strokovnjakom moramo tudi preučiti implicitne predpostavke o družinski normalnosti, zdravju in disfunkciji iz lastnih svetovnih pogledov, na katere vplivajo naši kulturni standardi, osebne izkušnje in klinične teorije (Walsh, 2012, str. 21).

Skozi leta je bilo napisanih ogromno nalog na tematiko zakonske razveze in kako ta vpliva na njihove otroke ter njihov nadaljnji duševni, psihični in fizični razvoj (Brežnik, 2018; Muršič, 2018; Brglez, 2011). Veliko je bilo govora o tem, kako lahko otrokom, ki gredo skozi to težko življenjsko obdobje, tudi pomagamo, govora o starših, kakšne posledice oni občutijo, kako se z njimi soočajo ter kako jim lahko pomagamo, pa bolj malo. Strokovni delavci, med drugim tudi socialni delavci, moramo poznati ter se poglobiti v tematiko, kot je razveza, saj partnerji, ki se razvežejo ali ločijo, v tej fazi pogosto doživljajo močne občutke (nemoči, besa, dvomov itd.).

Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019, str. 179) pravita, da je v današnji družbi vse več ločitev ali razvez. Vse več je izkušenj življenja v enostarševskem gospodinjstvu. Posledično je tudi vse več dejavnikov stiska in stresa za starše in otroke, ki so povezani z razvezo. Ob razvezi je torej zelo pomembno socialno delo, katerega naloga je, da družino podpre v vseh pogledih nadaljnje spremenjene oblike življenja. Najpomembnejše je, da se ustvari kvaliteten proces sodelovanja ter se ga uspe zadržati. Ustvariti je potrebno tak odnos, da bo možno soustvarjati dogovore v prihodnosti ter tisto, kar je v njem že zdaj dobro, uspeti tudi zadržati.

Z družino je potrebno delati na dveh ravneh. Formulacija »socialno delo z družinami« na dveh ravneh zajame kompleksnost socialnega dela na način, da takoj definiramo pomoč in podporo družini kot delo na virih moči v družini sami in kot soustvarjanje IDPP in sprememb, ki jih družina potrebuje, da bi, kot pravi Madsen (2003), sestavila nova življenja. Formulacijo »dve

ravni« potrebujemo, čeprav je okorna, da bi razložili in zagotovili oboje: soustvarjanje zelenih izidov, mobilizacijo za delo na rešitvah in soustvarjanje sprememb v družinski skupini, ki jih družina potrebuje, da bi uresničila zelene izide (Čačinovič Vogrinčič, 2016, str. 25).

Tudi tu je postanek na temeljnih konceptih potreben, saj si je treba za delo z družino na dveh ravneh pogosto izboriti čas za socialno delo oziroma čas za soustvarjanje pogovora, ki zagotovi, da se slišijo vsi glasovi v procesu podpore in pomoči. Prav delo na dveh ravneh je temeljna značilnost procesov podpore in pomoči družini. Naloga socialne delavke je vedno, da v delovni odnos zajame družino na način dela na zelenih izidih, ki hkrati soustvari pomoč in podporo za spremembe, ki jih družina potrebuje. Formulacija »socialno delo z družinami« na dveh ravneh zajame kompleksnost socialnega dela na način, da takoj definiramo pomoč in podporo družini kot delo na virih moči v družini sami in kot soustvarjanje IDPP in sprememb, ki jih družina potrebuje, da bi sestavila nova življenja (Čačinovič Vogrinčič, 2016, str. 25).

Delo socialne delavke na drugi ravni izostri njen položaj udeležene sogovornice v delovnem procesu in odnosu. Delovni odnos je osebni odnos, kjer se socialna delavka pridruži vsakemu članu družine, da bi se vedno znova tudi oddaljila k sebi, v vlogo socialne delavke, ki je odgovorna za soustvarjanje rešitev. Ko prispeva svoje razumevanje ali videnje družinske dinamike (npr. svoje razumevanje vloge in ravnanja očeta), mora ostati razvidno, da je to njeno videnje, videnje iz njenega položaja socialne delavke. V vlogi socialne delavke zdaj povabi člane družine, da dodajo svoje videnje za proces soustvarjanja rešitev. Pridruži se vsakemu članu družine, da bi skupaj zbrali odzive in raziskali, ali je razvidnost in s tem novo videnje družini v pomoč (Čačinovič Vogrinčič, 2016, str. 29).

Izvirni delovni projekt praviloma povezuje družino s podpornimi socialnimi mrežami ali institucijami pomoči, zaželeni izidi pa segajo v socialno mrežo ljudi (Čačinovič Vogrinčič, 2006, str. 115). Družini in staršem je potrebno pomagati v postopku ločitve ali razveze. Omogočiti je potrebno krepitev moči partnerjev, saj so oni tisti, ki naj bi vzgajali svoje otroke, za to pa potrebujejo moč.

1.3.2.1 POMOČ STARŠEM PRI OTROCIH OB LOČITVI

Vsako življenjsko obdobje je izredno pomembno, zgodnja leta posameznikovega življenja pa so odločilna za njegov nadaljnji razvoj in življenjski potek. Otroštvo je zaradi obdobja hitrega razvoja in sprememb čas velikih priložnosti, hkrati pa tudi izjemne ranljivosti. Ker smo si posamezniki različni, vsak otrok doživlja travmo na drugačen način, v grobem pa ločimo 3

kategorije, ki vplivajo na otrokov odziv: karakteristike, ki se nanašajo na posameznega otroka, značilnosti, povezane z izpostavitvijo travmi, in posttravmatski dejavniki. Znanstveniki so ugotovili, da ima zgodnja travma (kamor spada tudi nasilje in zanemarjanje) potencialno največji vpliv na otrokov nadaljnji razvoj, saj spremeni osnovne nevrokemične procese, ki lahko nadalje vplivajo na rast, strukturo in delovanje možganov (Hodas, 2006).

Tudi otroci doživljajo izgubo; celo dojenčki v prvem letu življenja čutijo vpliv izgube v družini in se zavedajo, da je nekaj drugače, narobe, pa čeprav jim to ni bilo povedano. Doživljajo distress in zaznavajo obnašanja najbližjih ter lahko občutijo bolečino (Mallon, 1998).

Ker majhni otroci niso zmožni samoregulacije in se ne morejo zaščititi, je vloga odraslih – vseh, ne samo strokovnih delavcev – da poskrbimo za njih ter seveda pomagamo njihovim staršem v tem novem življenjskem obdobju razhajanja partnerstva ter preoblikovanja družine.

Ni nujno, da starša po ločitvi ostaneta prijatelja. Bolj realno je, da med sabo ostaneta obzirna in poslovna. K temu stremi tudi stroka socialnega dela, ko starši pridejo na svetovalni razgovor glede stikov z otroki in preživljanja otrok. Strokovni delavec jim poudari, da gre za korist otroka, ki mora biti karseda izpolnjena, lažje pa jo je izpolniti z nekim dobrim in pozitivnim odnosom med partnerjema.

Po O'Connell Corcoran (1997) so nekateri izmed nasvetov, ki jih da staršem pri ločitvi, da naj se izogibajo konfliktom s partnerjem, se ne poslužujejo partnerjevih sredstev (čustveno, fizično, finančno) brez njegove odobritve, se izogibajo, da bi partnerje blatili ali govorili o njem negativno, ko so prisotni otroci, postavijo naj urnik deljenja otrokovega časa med starša na mesto, kjer ga otrok lahko vidi, in naj jih otrok ne zavede, ko se upira odhodu k drugemu staršu. Otroku ne sme biti v vlogi starša, temveč otroka, partnerja pa morata biti karseda usklajena glede vsega (kaj se dovoli, kaj se ne dovoli otroku, glede urnika, obšolskih aktivnosti itd.).

1.4 OTROKOVO DOŽIVLJANJE LOČITVE STARŠEV

Razveza zakonske zveze staršev je za otroka stresen dogodek, ki pri njem povzroči različne čustvene odzive, spremembe v vedenju ter učne težave (Glenn 2010 v Andrejč, 2013, str. 27). Novejše in metodološko bolj sofisticirane raziskave pa kažejo, da so negativni vplivi razveze

majhni in ne trajajo dolgo, tako da negativen vpliv razveze ni univerzalen in se večina otrok razvezanih staršev od svojih vrstnikov občutno ne razlikuje. Pri veliki večini otrok težave, ki se pojavijo ob razvezi in po njej, čez nekaj let minejo brez trajnih posledic, pri manjšini otrok pa so čustvene, vedenjske in druge težave lahko intenzivnejše in dolgotrajnejše ter se lahko kažejo tudi v odraslosti. Vpliv razveze staršev na otroke in mladostnike se kaže na učnem, čustvenem in vedenjskem področju (Andrejč, 2013, str. 27).

Posledice, ki se kažejo pri otrocih, so velikokrat izraz negativnih dejavnikov, ki vplivajo na njihov šolski uspeh, psihični in čustveni razvoj. O dejavnikih tveganja, ki so odnosi med starši otrok, odnosi med starši in otroki, konfliktnost odnosa med starši, psihično zdravje staršev, lastnosti otroka pred razvezo, ekonomsko stanje staršev, njihova izobrazba, vpliv družine, širše socialne mreže ter medijev na družino in tako dalje, govori Golombok v knjigi *Parenting. What really counts* (2001). Ločitev predstavlja otrokom ogromno čustveno breme z vedenjskimi težavami, vendar se otroci po dveh letih ločitve ali razveze svojih staršev že kar dobro adaptirajo na spremembe. Otroci v družinah, čigar starša imata v zakonu konfliktno odnose, so veliko bolj dovzetni za čustvene in vedenjske probleme kot otroci v družinah z nekonfliktnimi odnosi med starši. Otroci lahko začnejo kazati čustvene in vedenjske posledice že leta pred ločitvijo. Torej ni ločitev tista, ki sproži negativne posledice, ki jih lahko utрпи otrok po ločitvi, temveč je to proces, ki se je začel že veliko prej (Golombok, 2001, str. 6).

Pomembno je, da starša ostaneta starša kljub razvezi – s tem se zmanjšajo negativne posledice –, saj so otroci tisti, ki lahko kasneje utrpijo hude čustvene, psihične in fizične posledice.

1.4.1 OTROKOV GLAS GLEDE OHRANJANJA ODNOSA Z OBEMA STARŠEMA

Za otroka je seveda veliko težje živeti v enostarševski družini ali biti dodeljen le enemu staršu (Bizjak, 1999). Prisotnost obeh staršev, nenasilen in nekonflikten odnos med njima je ključnega pomena za razvoj otroka in je v njegovo najboljšo korist, seveda kadar se starša po najboljših močeh trudita pri varstvu in vzgoji svojega otroka, nad njim ne izvajata kakršnegakoli nasilja, zanemarjanja ter napačnih odločitev, ključnih za njegov telesni in psihični razvoj. Najbolje je, kadar ima otrok oba starša, ki dobro skrbita zanj, če pa ima le enega starša ali enega, ki zanj neustrezno skrbi, pa se lahko dobro razvija tudi z enim staršem.

Prisotnost obeh staršev pa je ob ločitvi ali razvezi partnerjev lahko okrnjena. Otroci so tako prikrajšani za starševski lik, ki je ključnega pomena pri odraščanju. Ob tovrstnih temah so

najbolj dragocena mnenja in besede otrok, ki imajo svoj glas in možnost na podlagi lastnih izkušenj povedati, kako doživljajo (oz. so doživljali) razvezo svojih staršev.

Veliko otrok si želi bolj enakovredno/pravično razporeditev časa med domovoma obeh staršev (Warshak, 2015, str. 239). Otroci z izkušnjo ločitve staršev so sami povedali, da je prehajanje med domovoma manj stresno kot pa družinska ureditev, s katero so prikrajšani za čas z enim staršem. Tako imajo na voljo oba starša. Ob prehajanju med domovoma pa se to velikokrat zgodi. Še posebej velikokrat jim je odvzeta ali zmanjšana možnost ohranjanja odnosa z očetom. Warshak (2003 str. 47) povzema ugotovitve raziskave, ki je bila opravljena na vzorcu 820 študentov, katerih starši so se v času njihovega odraščanja ločili. Rezultati so pokazali, da je kar 70 % študentov ocenilo, da je enakovredna razporeditev časa med obema staršema najboljša družinska ureditev po njuni ločitvi.

Razdeljeno starševstvo pomeni, da otrok ni prikrajšan za katerega od staršev, hkrati pa ne pomeni to, da bo otrok enako število ur tako pri enem kot pri drugem staršu. Razdeljeno starševstvo ne pomeni nekega tekmovanja, kdo bo več časa preživel z otrokom, temveč gre za to, da vsak izmed staršev kar najbolj izkoristi preživeti čas s svojim otrokom, skrbništvo pa se ureja v otrokovo najboljšo korist ter seveda njegovim letom primerno. Dojenček bo seveda vezan na mater, majhen otrok prav tako. Šolski otroci bodo dodeljeni staršem v skrbništvo na način, da bodo karseda najlažje izvajali vse trenutne aktivnosti.

1.5 NOVO OBDOBJE – PRILAGODITEV DRUŽINE NA RAZVEZO

Razhod staršev je eden izmed najbolj stresnih življenjskih dogodkov in izkušnja vedno večjega števila otrok. Pomoč družini pri reševanju kompleksnih psihosocialnih problemov vključuje raziskovanje dobrih izidov za vse udeležene v problemu, s ciljem odkrivati boljše pogoje za življenje posameznika v družini ali zunaj nje oziroma za podporo družini, da se kot skupnost preoblikuje ali razide (Čačinovič Vogrinčič, 2006, str. 112).

Spremembe, ki se zgodijo v družini, ko se z ločitvijo ali razvezo konča partnerski odnos, zahtevajo, da se vsi udeleženci v sistemu začnejo učiti drugačnih poti za določanje svojega deleža pri opravljanju temeljne naloge družine, da na svoj poseben način obvladajo velike razlike med posamezniki in ustvarijo sistem oziroma skupino, ki bo omogočila srečanje, soočenja in odgovornost (Čačinovič Vogrinčič, 2008, str. 43).

Družina se po ločitvi ali razvezi sooča z različnimi spremembami (usklajevanje urnikov, stikov, selitev, privajanje na samsko življenje, spremenjeno finančno stanje itd.), strokovni delavci pa se trudijo, da bi ji čim bolj olajšali ta prehod iz skupnega na ločeno življenje.

Strokovni delavec ali terapevt pri tem potrebuje znanje o družini, ki ga vnaša v dialog, in sodelovanje z družino. V kontekstu pomoči in podpore družini, da obvlada spremembe, ki jim prinaša ločeno življenje, je tako pomembno znanje o tem, kakšne življenjske razmere, odnosi in druge okoliščine so koristni za otrokov razvoj (Andrejč, 2014, str. 26).

Skozi letošnjo prakso na Centru za socialno delo sem ob učenju na področju varstva družine in otrok opazila, da je bil na primerih, ko sta bila starša opozorjena na možnost kompromisne rešitve njunega problema, na možnost dogovora o vzajemnem starševstvu odziv ugoden. Tisti izmed staršev, ki vnaprej pričakuje poraz ali se počuti in sklepa, da utegne biti v postopku zaupanja otroka izločen, sodeluje z manj manipulacijami in z iskrenejšim interesom v prid otroka. Skrb za otroke je v razveznih postopkih vse prepogosto izražena kot orožje zoper nasprotnega partnerja in redkeje kot dejanska skrb zanje, tudi če jim na splošno ne gre oporekati skrbnega starševstva. Prilagoditve družine so bile hitrejše in bolj produktivne v primeru sklenjenih kompromisov glede varstva in vzgoje otroka.

1.5.1 STIKI OTROK S STARŠI

V socialnem delu si moramo kot socialni delavci z družinami, ki so v postopkih razvezovanja zakonske zveze ali izvenzakonske skupnosti, prizadevati, da starša sama skleneta dogovor o nadaljnjem varstvu, vzgoji, skrbi in preživljanju otroka.

Po DZ (141 čl.) ima otrok pravico do stikov z obema od staršev in oba od staršev imata pravico do stikov z otrokom. S stiki se zagotavljajo koristi otroka. Tisti od staršev, kateremu je bil otrok zaupan v varstvo in vzgojo, ali druga oseba, h kateri je bil otrok nameščen, mora opustiti vse, kar otežuje ali onemogoča stike. Prizadevati si mora za ustrezen otrokov odnos do stikov z drugim od staršev oziroma s starši. Tisti od staršev, ki izvajajo stike, mora opustiti vse, kar otežuje izvajanje stikov ter varstvo in vzgojo otroka.

Kadar pa starši ne živijo skupaj, se morajo o stikih otroka dogovoriti sami. Kadar jim to iz kakršnihkoli razlogov ne uspe, gredo na center za socialno delo ter to poskušajo urediti tam. Če so še vedno neodločeni glede stikov z otrokom, lahko zaprosijo za mediatorja – posrednika, ki jim bo pomagal urediti stike, nato pa sledi sodišče. Če predlagajo sodišču stike,

ki so v korist otroka, sodišče predlog sprejme, drugače ga zavrne. Vedno se ravna v korist otroka. Če je otrok že dovolj star ter sposoben povedati svoje mnenje, ga sodišče seveda posluša in upošteva; gre namreč za njegovo življenje in njegovo najboljšo in največjo korist (DZ, 141 čl.).

Sodišče lahko stike v primeru onemogočanja stikov drugemu od staršev tudi omeji ter dodeli skrbništvo tistemu od staršev, ki skrbi za varstvo in vzgojo otroka ter ne onemogoča stikov z drugim otrokom (DZ, 141 čl.).

Najboljši starši so v dvojini ter poskrbijo, da ima otrok rad vsakega izmed staršev v celoti in ga pri tem na ovirajo. Glavno je, da gledajo na korist otroka, njegovo varstvo in vzgojo.

2 OPREDELITEV PROBLEMA

Družina gre skozi zaporedje različnih dogodkov oziroma faz, ki pomenijo neko kvalitativno spremembo v strategijah in življenjskih možnostih družinske skupnosti. Ločitev ali razveza partnerjev je proces, v katerem partnerja morda ne živita več skupaj, temveč ločeno. Njuna življenjska skupnost tako preneha obstajati. Ker gre največkrat za ločevanje čustveno povezanih oseb, obsega množico čustvenih, socialnih in drugih procesov.

Zaradi zagotavljanja koristi otroka po ločitvi staršev ter povečevanja števila razvez v Sloveniji in tujini je vpliv razveze na otroke družbeno pomembna in aktualna tema (Andrejč, 2014, str. 26).

Charlish (1998, str. 9) pravi, da na ločitev pogosto gledamo kot na osamljen dogodek, a gre v resnici za dolg in razvlečen proces, zapleteno verigo dogodkov, ki odmevajo še veliko let.

Razveza je t. i. kaskada potencialno stresnih sprememb in prekinitev v življenju odraslih in otrok in ne reakcija na en sam negativen dogodek. Iz te perspektive lahko razumemo, da ločitev ali razveza pomeni kompleksno prepletenost odnosnih prehodov in družinskih reorganizacij, ki spreminjajo vloge in odnose ter vplivajo na prilagajanja posameznega družinskega člana. Vsak prehod pomeni nov prilagoditveni izziv in na te izzive pogosto vplivajo prejšnje izkušnje in delovanje družine (Greene et al., 2003, str. 100).

Izzive, spremembe in težave je potrebno zmanjšati in jih razrešiti. Pomembno je pogledati, kateri viri pomoči so nam na voljo ter katere bi še lahko uporabili. Raziskovalni del moje

diplomske naloge je usmerjen na partnerje, ki so prenehali svojo partnersko zvezo ter imajo otroke. Usmerjen je v pomoč in podporo staršem ter ugotavljanju, kaj lahko socialni delavci še naredimo, da bi jim pomagali. V slovenskem prostoru je že bilo napisanega nekaj o občutkih otrok ter o tem, kako jim lahko pomagamo, na starše pa se nismo toliko osredotočali. S kvalitativno analizo, na osnovi usmerjenega intervjuja, bom poskušala pridobiti globlji pogled na samo razvezo, posledice, ki so jih utrpeli tekom razveze, ter kako jim lahko pomagamo pri zmanjšanju teh posledic.

2.1 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

V raziskovalnem delu želim odgovoriti na naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kakšno je sodelovanje in odnos med partnerjema v postopku razveze in po razvezi?
- S kakšnimi težavami, spremembami se starša soočata v postopku razveze in po njej v skupnem starševstvu?
- Kako poteka proces pomoči na CSD med samim postopkom in po njem?
- Kje še iščeta starša podporo in pomoč (formalno in neformalno)?
- Možne izboljšave podpore in pomoči na CSD-jih.

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna, saj so zbrani gosti in besedni opisi, ki se nanašajo na tematiko, ki jo raziskujem. Opisi vsebujejo podatke, pridobljene s poglobljenimi intervjuji. Raziskava je empirična, saj sem z njo zbrala novo izkustveno gradivo. Ravno tako je raziskava tudi eksplorativna ali poizvedovalna, saj je njen namen spoznati določeno področje problematike, ne pa proučiti celotno populacijo (Mesec, 1997, str. 80–86).

3.2 Merski instrument

V empiričnem delu sem uporabila kvalitativni raziskovalni pristop. V raziskavi uporabljen merski instrument je vprašalnik¹, sestavljen iz 12 vprašanj odprtega tipa (Mesec, 1997, str. 120). Za metodo zbiranja podatkov sem si zaradi prilagajanja glede na okoliščine izbrala vodila za polstrukturiran intervju. Vprašanja so smernice za intervju; bistvena vprašanja sem določila že vnaprej ter so bila zame kot raziskovalno vodilo. Tekom izvajanja intervjuja sem vprašanja prilagajala pogovoru. Sodelujočim sem vprašanja postavljala posamično, jasno in tekom pogovora primerno. Postavljala sem tudi podvprašanja, kadar se je zdelo situaciji primerno.

3.3 Populacija

Populacijo sestavljajo partnerji v Sloveniji, ki so se ločili ali razvezali ter imajo skupaj otroke. Na dan intervjuja so stari od 35 do 50 let.

3.4 Vzorec

Vzorec je neslučajnostni priložnostni, saj enote v populaciji niso imele enakih možnosti, da pridejo v vzorec in ker je bila raziskava izvedena med ljudmi, ki so meni najbolj dostopni (Mesec, 1997, str. 153). Vzorec je majhen, izbran na podlagi mojih znancev, družabnih omrežij, prijateljev in sorodnikov. Opravila sem intervjuje z osmimi posamezniki, štirimi moškimi in štirimi ženskami, starimi med 35 in 50 let, ki so se ločili ali razvezali s partnerjem, s katerim imajo otroke. Po časovni oddaljenosti od ločitve se primeri med seboj razlikujejo. Pri dveh posameznikih je od ločitve ali razveze minilo manj kot pet let, pri ostalih šestih pa več kot pet let. Trije otroci so bili tekom ločitve ali razveze še predšolski, šest jih je že hodilo v šolo. Večina sodelujočih v raziskavi se je s svojim partnerjem razvezala sporazumno, eden je želel zvezo s partnerjem ohraniti, eden pa se je s svojim partnerjem razvezal na konflikten način.

¹ Vprašalnik je priložen v prilogi 9.1.

3.5 Zbiranje podatkov

S sodelujočimi v raziskavi sem izvedla delno strukturirane intervjuje². Med svojimi prijatelji sem k sodelovanju povabila tiste, ki so imeli izkušnjo ločevanja ali razveze svojih staršev. Razložila sem jim namen raziskave, torej kako ločitev ali razvezo doživljajo partnerji, ki imajo skupne otroke, ter jih prosila za kontakt njihovih staršev. Te sem nato povabila k sodelovanju. Z vsakim posebej sem se dogovorila za čas in kraj najinega srečanja ter jim ob tem povedala, da upoštevam načelo anonimnosti, torej bodo njihova imena ostala prekrita. Pri tem sem bila pozorna, da sem pridobila podatke od moškega in ženskega spola v enakem razmerju. Spraševanje je potekalo individualno in ni bilo časovno omejeno. Vse intervjuje sem izvedla v mesecu januarju 2020. Sodelujočim v raziskavi sem zastavila vprašanje in v primeru, da ga niso razumeli, sem vprašanje dobro pojasnila z drugačnimi besedami. Po potrebi sem jim zastavila podvprašanja. Intervjuje sem si zapisovala v zvezek ter kasneje pretipkala na računalnik.

3.6 Analiza podatkov

Pridobljene podatke sem analizirala na kvalitativen način. Vseh osem intervjujev sem z dovoljenjem sodelujočih v raziskavi zapisovala in jih po zaključenem pogovoru transkribirala. Zapisati sem jih poskušala čimbolj dobesečno, zato zapis kakšnih besed v intervjujih ni v knjižnem jeziku.

Zatem sem vsakemu intervjuju dodelila črko (od A do H) in v vsakem intervjuju označila relevantne enote kodiranja, ki sem jih označila s črko intervjuja ter zaporedno številko (npr. A1).

Po dodelitvi enot kodiranja besedilu sem naredila odprto kodiranje³ in osno kodiranje⁴. Za vsakega raziskujočega v raziskavi sem uporabila razpredelnico, v katero sem vpisala številke izjav, izjave, pojme izjav, kategorije ter teme. Osno kodiranje predstavlja izpostavitve kategorij in tem, katerim le-te pripadajo.

² Intervjuje hranim v osebni arhivu.

³ Odprto kodiranje je priloženo v prilogi 9.2.

⁴ Osno kodiranje je priloženo v prilogi 9.3.

Tabela 1: Primer odprtega kodiranja⁵

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
G1	<i>Pred postopkom razveze je bilo najino starševstvo nemirno zaradi nadaljevanja prepiranja ...</i>	naporno in napeto	starševstvo	sodelovanje in odnos med partnerjema
G2	<i>... hči se je takrat že zavedala, da med nama s partnerjem vse ne štima in mi je tudi sama povedala, da želi, da se z njenim očetom ločiva.</i>	hčerino razumevanje	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
G3	<i>Njen mlajši brat, moj sin, je bil takrat še premajhen, da bi to sploh razumel.</i>	sinovo nerazumevanje	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
G4	<i>Sodišče je skrbništvo dodelilo meni, njun oči ni imel v zvezi s tem nobenih pripomb. Pri njemu sta bila vsak drugi vikend in tudi za en teden ju je vzel na dopust (morje).</i>	določitev stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema

⁵ Navajam le izsek prepisovanje pojmov, kategorij in tem določenih izjav enega izmed sodelujočih v raziskavi. Odprto kodiranje vseh izjav za vse intervjuje je priloženo v prilogah.

4 REZULTATI

V nadaljevanju predstavljam rezultate raziskave skozi posamezne teme, ki sem jih oblikovala s pomočjo analize intervjujev. Kar je v nadaljevanju zapisano ležeče, so izjave sodelujočih v raziskavi.

4.1 Sodelovanje in odnos med partnerjema

4.1.1 Odnos s partnerjem med razvezo

Vsi sodelujoči v raziskavi so svoj odnos z bivšim partnerjem med samo razvezo opisali kot naporen, s prepiri, zamrlo zvezo, odtujenostjo in podobno. (*»Preveč je bilo prepiranja ter slabe volje, kar pa je nalezljivo. Dogajalo se je, da sva se prepirala zaradi malenkosti, kot so pospravljanje stanovanja, plačevanje stvari, planiranje izletov itd.« (F3)*) Svoj odnos so nekateri opisali kot hladen, njihov stik pa je bil vzpostavljen, ko so se pogovarjali o otrocih in koristih njihovih otrok.

Ena izmed sodelujočih v raziskavi je celo povedala, da je njena hči razumela oziroma se je zavedala odnosa med sodelujočo v raziskavi in njenim partnerjem. (*»Hči se je takrat že zavedala, da med nama s partnerjem vse ne štima in mi je tudi sama povedala, da želi, da se z njenim očetom ločiva.« (G2)*) Sodelujoči v raziskavi je povedal, da je odnos s takratnim partnerjem med razvezo temeljil na nezvestobi. (*»On je tisti, ki me je zapustil, ki me je prevaral, ne jaz njega. On se je odločil, da zapusti našo družino. Dal je prednost svoji ljubici ... Otroka je dal na stran.« (B7)*) Spet drugi sodelujoči je imel konstruktiven odnos z bivšo partnerko ter se z njo uskladil glede otrok. (*»Z bivšo partnerko sva normalno in konstruktivno komunicirala (D2), bila spoštljiva drug do drugega (D3) in vseskozi ljubeče skrbela za otroka.« (D4)*)

4.1.2 Odnos z bivšim partnerjem po razvezi

Pri večini sodelujočih v raziskavi se je odnos med partnerjema po razvezi izboljšal, njuna komunikacija pa je bolj konstruktivna in lažja. (*»Hm ... Najin odnos se ni nekaj spremenil, no ja, izboljšal se je.« (C11)* *»Sedaj se lahko skupaj odločava za stvari, katere se prej nisva mogla dogovoriti.« (F16)*) Odnos z bivšim po razvezi je postal umirjen, prijateljski ter brez napetosti (*»Sedaj sva prijatelja, lahko se pogovarjava brez kakršnihkoli napetosti.« (C13)*) Po

ločitvi ali razvezi se je spremenilo tudi skupno starševstvo; sedaj lahko bivša partnerja skupaj vzgajata in skrbita za svoje otroke. Sodelujoči v raziskavi so sedaj bolj usmerjeni na skrb za otroke ter posvečajo bistveno manj pozornosti preprirom z bivšim partnerjem. (*»Skupaj vzgajava otroke, jih učiva, jim dajeva hrano in streho nad glavo.« (D5)*)

Ena izmed sodelujočih je povedala, da sedaj ne čuti nič več do svojega bivšega partnerja, da so njena čustva do njega zamrla, po drugi strani pa ji je hudo, ko ga sreča na ulici, saj sta bila vseeno toliko let skupaj in imata tudi skupnega otroka. Tako ob srečanju bivšega doživlja stisko. (*»Sedaj ne gojim več čustev do njega ... Lažje mi je pri srcu, ko ga vidim.« (C12)* *»Še vedno pa mi je hudo, ko ga vidim na cesti, ker se spomnim, kako je bilo včasih ... Težko mi je.« (C14)*)

Pri večini sodelujočih v raziskavi, in sicer sedmih od osmih, se je odnos z bivšim partnerjem izboljšal ali umiril, pri enem izmed sodelujočih pa se je le-ta poslabšal. (*»Po ločitvi se je najin odnos še poslabšal.« (H8)*)

Drugi sodelujoči pa je imel skozi partnersko zvezo slab odnos s sedaj bivšim partnerjem, ki se je po ločitvi oziroma razvezi le še nadaljeval. Prisotno je bilo nasilje, sodelujoča v raziskavi pa je morala svojega bivšega partnerja zaradi zasledovanja celo prijaviti policiji. (*»Po razvezi se je prepiranje nadaljevalo oz. nasilno stopnjevalo, občasno me je bivši zasledoval. (G11)* *Nato sem se odločila, da ga prijavim policiji in od takrat naprej se je stanje malo umirilo. Občasno so bili še kakšni izbruhi konflikta, ampak malo bolj 'blagi'. Sedaj sva v boljšem odnosu, se ne pogovarjava, vendar me ne zasleduje več.« (G12)*)

4.1.3 Starševstvo

Trije izmed sodelujočih v raziskavi so starševstvo opisali kot okrnjeno (*»skupno starševstvo bi opisala kot okrnjeno, posebej med samo razvezo, (C1)«* trije pa kot zgledno skupno starševstvo (*»skupno starševstvo je bilo ves čas zelo zgledno (D1)«*). Rekli so, da je bilo skupno starševstvo naporno, napeto, nemirno zaradi preprirov ter žalostno. (*»Skupno starševstvo med postopkom razveze je zelo naporno, napeto.« (B1)* *»Pred postopkom razveze je bilo najino starševstvo nemirno zaradi nadaljevanja prepiranja.« (G1)*) Samo enemu izmed sodelujočih v raziskavi je skupno starševstvo pomenilo jasnost glede dolžnosti in želja v starševstvu ter dogovor glede otrok, kaj storiti v korist otrok oziroma za njihovo vzgojo (*»Ko so stvari jasne in je zadeva zaključena, je lažje funkcionirati, saj veš, kakšne so tvoje*

dolžnosti, želje in greš naprej z jasnimi cilji. (B3) Sedaj pomeni zame skupno starševstvo dogovarjanje med starši glede stikov, preživljanja otrok, njihove vzgoje. Ja, to je skupna vzgoja otrok.» (B4))

4.1.4 Postopek ločitve ali razveze

Kar polovica vseh sodelujočih v raziskavi je postopek ločitve ali razveze opisala v formalni obliki. Za njih je postopek ločitve potekal v obliki urejanja ter podpisovanja papirjev, postopek so urejali na sodišču, centru za socialno delo ali pa kar na obeh. (*»Zatem sva začela urejati papirje za varstvo hčere, ki je bila takrat še mladoletna, ter za najinega sina, ki je obiskoval 1. letnik faksa. Zatem sva morala urediti še stvari glede premoženja. On mi je prepustil stanovanje, jaz pa njemu vikend.« (A6) »Na sodišče sva šla samo uredit papirje.« (C26) »Izpolnila sva obrazec na sodišču, saj sva se že prej dogovorila glede delitve premoženja.« (F31))*

Sodelujoči v raziskavi so povedali, da je njihova ločitev po večini potekala mirno, na sporazumen način. Med njimi je bila konstruktivna komunikacija. (*»Ločitev je potekala mirno in v duhu dobrega in konstruktivnega sodelovanja.« (D7))*

Za intervjuvance je postopek potekal v obliki urejanja dokumentov, papirjev glede preživnine, premoženja, o čemer pa se je večina sodelujočih v raziskavi zmenila oziroma dogovorila s svojim takratnim partnerjem na prijateljski način. Ločitev ali razveza je potekala sporazumno. (*»Vse sva se zmenila na prijateljski način. Nikoli nisva imela težav glede preživnine, stikov z otroki, saj sva bila že 10 let pred samim postopkom razveze samo še prijatelja brez globokih čustev. Kot sem rekla, sva se vse zmenila sporazumno, na sodišču sva uredila samo formalnosti glede skupnega premoženja ter preživnine za otroka.« (A7))* Dva izmed sodelujočih v raziskavi sta omenila selitev, ki je predstavljala veliko spremembo. Ta sprememba ni bila v negativnem smislu. Oba posameznika sta takrat na novo zaživela. (*»On se je odselil še preden so bili papirji urejeni. S tem ni imel problemov, saj je stanovanje, v katerem še vedno živim, moje.« (C10))*

Ena izmed sodelujočih v raziskavi pa se je trudila svoj odnos s partnerjem ohraniti, vendar neuspešno, saj on tega ni želel. (*»Ob pomisleku na ločitev sem najprej predlagala hčerinemu očetu, da greva na skupen posvet/pogovor k svetovalcu. Partner tega ni sprejel in je vztrajal pri razvezi. Ta predlog o posvetu sem mu večkrat na teden omenjala, ampak on je še vedno*

vztrajal pri svoji odločitvi. Nisem vedela, kaj narediti ... Želela sem si rešiti zvezo, vendar on tega ni želel.» (G7))

4.1.5 Otrokovo doživljanje razveze skozi oči staršev

Sodelujoči v raziskavi so povedali, da so njihovi otroci sprejeli oziroma se sprijaznili z ločitvijo ali razvezo njihovih staršev. Otrokom so morali razložiti situacijo, ki so jo po večini dobro razumeli. (*»Ko sva mu razložila, da so razlike med nama prevelike in da bomo nekaj časa živeli ločeno, je bil vsaj malo potolažen. Sedaj počasi vidi, da je to bolje in ima bolj mirno otroštvo.» (H16) »Otrok je to nekako sprejel, saj je videl, da skupaj ne zdrži in da je ločitev edina možnost.» (H14))* Ko sta starša skupaj povedala otrokom, da se bosta ločila oziroma razvezala, so otroci to bolj sprejeli, saj sta bila njuna starša skladna v razlagi situacije. (*»Vsi smo bili malo bolj sproščeni, ker smo bili skupaj ... Otroka sta to lažje sprejela ...» (A16))* Od osmih sodelujočih v raziskavi jih je kar pet poročalo o otrokovem sprejetju razveze ali ločitve staršev.

Nekateri so poročali o tem, da je razveza le malo obremenila otroke. (*»Otroka sta bila ob razvezi že večja, samostojna ter se nista več toliko obremenjevala z ljubezenskim življenjem svojih staršev.» (A14))* Ob samem postopku ločitve ali razveze so partnerji pazili na to, da ni bila okrnjena skrb za otroka. Poročali so, da je treba vedno, kakršnakoli že je situacija, poskrbeti za svojega otroka. (*»Vedno je treba gledati, kaj je najboljše za tvojega otroka. Imam ga zelo rada, takratni mož pa tudi. Je dober oče, saj vedno gleda, da ima najin sin hrano, čiste obleke, da ga ne zebe ter mu gre dobro v šoli.» (E20))*

Intervjuvance bom razdelila na tiste, ki so imeli pomisleke glede ločitve zaradi svojih otrok, in tiste, ki niso pomislili, da bi zaradi svojih otrok ostali skupaj. Sodelujoča v raziskavi, ki je bila brez pomislekov o ločitvi ali razvezi, je imela podporo hčere, ki je razumela odnos med njenima staršema. (*»Nisem nikoli razmišljala o skupnem življenju z njim zaradi mojih dveh otrok, saj je takrat tudi starejša hči želela, da greva z možem narazen.» (G14))* Nekateri izmed intervjuvanih v raziskavi so o razvezi ali ločitvi razmišljali le krajše časovno obdobje. (*»O tem (ločitvi ali razvezi) sem razmišljal le krajši čas.» (D17))*

Razveza ali ločitev staršev je na otrocih pustila telesne in fizične posledice. Nekateri otroci so imeli težave v šoli, drugi z zadrževanjem blata ali jecljanjem. (*»Otroka sta ločitev težko sprejela ... Mlajši je imel težave z zadrževanjem blata.» (B10) »V času razpadajočega zakona*

je imel težave v šoli. (E18) Začel je tudi jecljati zaradi šoka.« (G17)) Eden izmed sodelujočih v raziskavi je poročal celo o sinovih znakih depresije. (»Sin je zaradi tega seveda trpel in je kazal znake depresije. Ponoči se je zbujal in naju prosil, naj se ne kregava več. Za nekaj dni je bilo bolje, nato pa se je vse skupaj ponovilo.« (H3))

4.1.6 Stiki otrok s starši

Vsi sodelujoči v raziskavi so po ločitvi ali razvezi s partnerjem podpirali stike z otroki. (»Ko sva se ločila in odselila vsak na svoje, sem želel, da ima otrok še vedno stik z mamo. Mama je ena sama in želel sem, da jo pozna in da dobi od nje vzgojo, ki jo potrebuje. Ne želim, da se stiki izgubijo in da otrok odrašča le ob enem staršu. Otrok potrebuje oba starša, saj mu vsak da to, kar potrebuje.« (F23); »Stike otroka z drugim staršem sva vedno podpirala.« (A17)) Stiki pa so večinoma potekali na umirjen način. (»Tokrat se je umiril in stiki so zopet potekali normalno.« (C22))

Sodelujoči v raziskavi so morali po ločitvi ali razvezi določiti stike. Dogovorili so se, pri katerem izmed partnerjev bo otrok, kdaj in koliko časa. (»Po dveh mesecih so se začeli stiki vsake 14 dni za vikend.« (B12) »On je želel biti z njim vsak drug dan, jaz tega nisem sprejela, saj menim, da to definitivno ni v korist otroka. Hvala bogu je na koncu le sprejel, da ga vidi vsak drug vikend, med tednom pa v četrtek in petek.« (E10)) Ob določitvi stikov pa so gledali, da bodo stiki potekali v korist otrok.

Dva partnerja oziroma posameznika izmed osmih sodelujočih v raziskavi sta poročala o neupoštevanju dogovora o stikih. (»Imela sva incidente, ko bi se morali dobiti, da prevzamem sina, pa ju ni bilo. Kasneje je povedala, da je zbolela in ni utegnila priti na mesto srečanja. Zgodil se je primer, ko se ni več tednov javila in sem misli, da je nekaj narobe.« (H19)) Pri enem izmed sodelujočih je bila v stike otroka z bivšim partnerjem vključena tudi policija. Bivša partnerica ni upoštevala dogovora o stikih, sodelujoči v raziskavi pa se je ustrašil, da je njegovega otroka odpeljala čez mejo. Nazadnje je izvedel, da je bivša partnerka skupaj z otrokom naredila le nepričakovan izlet. (»Ko smo bili dogovorjeni za srečanje, ni prišla in posredovati je morala tudi policija, saj sem se bal za sinovo življenje. Bal sem se, da bi ga odpeljala v tujino k svojim sorodnikom. Kasneje sem izvedel, da sta odšla na počitnice do strica v Nemčijo. Sam seveda za to nisem vedel in bil sem zaskrbljen.« (H20))

Intervjuvanci pri stikih navajajo prilagajanje. (*»Imam precej fleksibilno službo...Sem se prilagodil bivši partnerki tako, da sva vse termine uskladila glede na najine in otrokove potrebe in tudi želje.« (D23)*) Med njimi mora potekati komunikacija, s katero rešijo morebitne probleme. (*»Če ima otrok težave pri določeni temi, se o tem pogovoriva ter skupaj najdeva rešitev.« (F6)*)

4.2. Spremembe in težave

4.2.1 Pozitivne posledice razveze

Nekateri izmed sogovornikov so tekom intervjuja povedali, da jim razveza ali ločitev ni predstavljala večjih težav in sprememb. (*»Z nobenimi, res. Glede urnikov ni bilo problemov, s sorodniki ravno tako ne.« (C23)*) *»Nikoli ni bilo težav glede skupnega starševstva, saj sta bila že skoraj oba polnoletna.« (A19)*

Z urniki niso imeli velikih problemov; z njimi so se spopadali z lahkoto. (*»Glede usklajevanja urnikov nismo imeli nobenih težav.« (B21)*) Finančno stanje nekaterih se je celo izboljšalo. (*»Glede finančnega stanja sem bila celo na boljšem.« (C29)*)

Hkrati so po sogovorniki čutili olajšanje, saj so vedeli, da bo sedaj boljše, da ne bo več prepirov in bo vse skupaj precej manj stresno. (*»Po sami razvezi sem občutil olajšanje in vedel sem, da je to za otroka in za naju najboljše.« (F38)*) *»Bila sem celo bolj sproščena, mirna, vesela in nobenega stresa nisem več doživela.« (G23)*

Ob razvezi ali ločitvi so se počutili pripravljeni na spremembe, na novo življenje in zaključek starega. (*»Bila sem vesela, ker je bilo ločitve končno konec. Nisem bila več poročna z njim in lahko sem zaživela znova.« (G24)*)

Ob začetku novega življenja si je eden izmed sodelujočih v raziskavi našel novo partnerico, ki mu je še dodatno krepila moč, hkrati pa je iz stare izkušnje potegnil nekaj dobrega zase. Postal je psihično močnejši. (*»Sedaj imam že novo partnerico, katera je čisto nasprotje prejšnje. Lahko rečem, da sem se veliko naučil iz tega in da me je ta izkušnja naredila psihično močnejšega.« (H38)*)

Dopust si bivša partnerja lahko privoščita ob različnih terminih in tako svoja otroka dvakrat peljeta na morje. (*»Glede dopustov sta bila otroka celo na boljšem, saj sta lahko šla kar*

dvakrat na morje.« (A219)) To se je zdelo sogovornici pomembno in fino. Sogovorniki so si po ločitvi ali razvezi lahko vzeli nekoliko več časa zase in za druženje s prijateljicami, in sicer takrat, ko je bil njihov otrok pri drugem staršu. (»Imela sem več časa zase in za druženje s prijateljicami. (A29) Hodim na ples, kjer se še bolj sprostim.« (A30))

4.2.2 Negativne posledice razvez

Sodelujoči v raziskavi so poročali o prilagajanju na delovnem mestu. (*»Malo je bilo le prilagajanja v službi.« (C24))* Težave so se pojavile tudi ob selitvi, ki je prinesla dva različna domova za otroka, in pri stanovanju, kamor se je sogovornik preselil skupaj z otrokom in ki je bilo manjše kot prejšnje. (*»Dva domova za najinega sina (E26), ločeno življenje med mano in partnerjem.« (E27) »Selili smo se v manjše stanovanje k mojim staršem.« (B17))*

Stres oziroma negativne posledice razveze jim je predstavljal čas dopustov, praznikov in rojstnih dni, ki so družinam pomenili oziroma jim pomenijo več kot običajni dnevi. Ob teh praznikih so se morali dodatno pogovoriti in dogovoriti, kdo bo imel otroke. (*»Ob večjih praznikih (če so ob koncih tedna) je pri meni, drugače pa pri njej. To je bilo določeno in na to nimam veliko vpliva. Sam sem poskušal, da bi lahko bil več s sinom, vendar ona ni bila za. Rojstne dneve praznujeva z zamikom, saj so le redki ravno takrat, ko je pri meni. Največje težave se pojavijo za novo leto, ob počitnicah, rojstnih dnevih ter dogodkih, ki so bili prej skupni. Takrat je neprijetno, ker je sedaj vse ločeno.« (H22))*

Finančno stanje nekaterih intervjuvancev je upadlo, kar se je poznalo v obliki večjega varčevanja ter manj dragih potovanj. (*»Tudi financ je bistveno manj, ne moremo si več privoščiti takšnih potovanj, ki smo si jih prej kot družina.« (B18))*

Pri nekaterih sogovornikih je bil prisoten tudi občutek navezanosti. (*»Edina negativna izkušnja po razvezi je občutek navezanosti.« (F39))* Mnogi so bili namreč poročeni več kot deset let, z osebo so imeli oziroma imajo otroka ter so bili po ločitvi še vedno navezani na osebo, od katere so se ločili ali razvezali.

Mnogi izmed sodelujočih v raziskavi so po ločitvi ali razvezi utrpeli čustvene posledice, kot so stres, ranljivost in razočaranje. (*»Posledice ob razpadu partnerske zveze so bile, da sem bila zelo pod stresom, izgubila veliko kilogramov, veliko se moraš ukvarjat s svojimi otroki, se pogovarjati, jih animirati, jih vzgajati za življenje.« (B27))* Ena izmed sodelujočih v raziskavi je navedla, da je po razvezi s sedaj bivšim partnerjem, s katerim ima otroka, čutila takšen

stres, kot še nikoli prej v življenju. Razmišljala je tudi o samomoru. (*»Osebnost zame je bil to eden največjih stresov v mojem življenju, ko razmišljam tudi o samomoru.« (B30)*) Posledice so bile torej poleg zmanjšane stanja, občutka navezanosti, tudi čustvene narave. Sodelujoči so doživljali pomanjkanje občutka varnosti. Eno izmed intervjuvank so začeli hitro po ločitvi ogovarjati moški sodelavci. Počutila se je ranljivo. (*»Posledice so bile bolj čustvene narave.« (D26)*); *»Predvsem pomanjkanje občutka varnosti. (C27) Počutila sem se ranljivo, še posebej po ločitvi, ko so me sodelavci iz službe začeli ogovarjati.« (C28)*)

4.3 Proces pomoči

4.3.1 Izkušnja s centrom za socialno delo

Izkušnja s centrom za socialno delo je pri sodelujočih v raziskavi v samem postopku pomoči pri ločitvi ali razvezi s partnerjem, s katerim imajo otroke, potekala v obliki pogovora. (*»Hoditi sva morala na posvete, saj se nisva mogla dogovoriti glede skrbništva ter preživnine.« (H26)*) Pri enem je bila poleg pogovora prisotna tudi mediacija. Mediacija je bila prisotna, ko se partnerja nista uspela uskladiti glede varstva in vzgoje otroka. Na centru za socialno delo so se ponekod trudili za nadaljevanje zveze med partnerjema. (*»Na centru za socialno delo smo imeli dve srečanja, pogovor in mediacijo. (A22) Tam so želeli, da s partnerjem nadaljujeva najino zvezo.« (A23)*)

Sodelujoči v raziskavi so menili, da je bilo delo strokovnih delavcev na CSD-ju opravljeno strokovno. (*»Na CSD mi je bilo v podporo to, da niso komplicirali, temveč so kaj hitro prepoznali najino situacijo. Opazili so, da delava za najino korist in korist najinih otrok.« (A25)*)

Pri izkušnji centra za socialno delo je bilo intervjuvancem všeč to, da so tam upoštevali mnenja in želje uporabnikov ter da so jih poslušali. (*»Eno dobro stvar, ki so jo naredili, je ta, da so upoštevali željo sina, da ostane z obema.« (H28)*) Delali so v korist otroka, za njegovo varstvo, skrb in vzgojo. (*»Skupaj smo razmišljali, kaj bi bilo v največjo korist najinega otroka. Brez centra bi si otroka 'razdelila' na polovični čas, ne bi pa gledala preveč, kaj najinemu otroku najbolj ustreza.« (E33)*)

Izkušnja s centrom za socialno delo ni pomenila le enega površnega pogovora, temveč so z družino sodelovali še naprej. Tam so skupaj s sodelujočimi v raziskavi in njihovimi partnerji

sestavili načrt za naprej, torej kako bodo živeli po ločitvi ali razvezi. (*»Skupaj smo sestavili načrt za naprej (življenje po razvezi).« (E31)*)

Enega izmed sodelujočih je zmotilo to, da je bil proces pomoči na centru za socialno delo dolgotrajen in mučen. (*»V najinem primeru je bil proces dolgotrajen in mučen.« (H25)*)

Vsi sogovorniki v raziskavi pa niso imeli stika s centrom za socialno delo (dva sodelujoča v raziskavi). O samem procesu pomoči s strani CSD-ja tako nista mogla komentirati. (*»Nisva bila nič na CSD-ju, celoten postopek sva opravila na sodišču. Sodišče je dodelilo odločbo na CSD in ni bilo nobene potrebe hoditi na CSD.« (G21)*) Tako tudi niso uspeli komentirati dela na samem CSD-ju in možnih izboljšav. (*»Na CSD-ju sploh nisva bila.« (D25)*)

4.4 Podpore in pomoči

4.4.1 Viri moči

Trem izmed osmih sodelujočih v raziskavi je otrok služil kot največja opora po ločitvi ali razvezi s partnerjem. (*»Moja edina in največja opora je bila moja hči. Nisem potrebovala nikogar, le mojega otroka.« (C31)*)

Mnogi so imeli tudi pomoč staršev in prijateljev. Po izjavi sodeč, se je življenje sodelujoče s pomočjo prijateljev, staršev in potrebne pomoči s centra za socialno delo po razvezi uredilo, stabiliziralo. (*»Ob pomoči staršev in prijateljice se je življenje uredilo, stabiliziralo. Se boriš, živiš naprej za nove cilje. Vsega sem dobila dovolj. Menim, da nisem potrebovala ničesar več, saj so me na CSD upoštevali, imela sem podporo družine in prijateljev.« (B26)*)

Poleg neformalne pomoči otrok, staršev in prijateljev so se nekateri intervjuvanci obrnili po pomoč na center za socialno delo ali pa k odvetnikom. (*»Formalno sem iskal pomoč pri odvetniku.« (H33)*) Ena posameznica je pomoč za svojega otroka iskala tudi pri psihologinjah. (*»Pomoč za otroka sem iskala pri raznih psihologinjah.« (B31)*)

Pomemben vidik oziroma pomemben vir iskanja pomoči je definitivno posameznik sam. Nekateri posamezniki so po ločitvi ali razvezi pogledali vase in so pomoč za zmanjšanje posledic in začetek novega življenja iskali v sebi. (*»Pomoč sem si bil v bistvu sam (D32). Zazrl sem se vase, vedel sem, da delam dobro zase in za mojega otroka ... To mi je pomagalo.« (D33)*)

Energijo za naprej, za sprejetje sprememb je eni izmed sodelujočih v raziskavi dala ravno narava. (*»... in pa predvsem mi je pomagala narava, ki mi je dala energijo.« (B34)*)

Dva izmed sodelujočih v raziskavi nista iskala dodatnih virov moči. (*»Pomoči nisem iskal.« (D30)*) K zmanjšanju posledic po ločitvi ali razvezi dodatni viri pomoči tako niso mogli prispevati, saj so bili le-ti odsotni. (*»K zmanjšanju posledic ni prispevalo saj, kot sem omenila, nisem iskala nobene dodatne pomoči.« (G27)*)

Viri moči so partnerjem, ki so se ločili ali razvezali in imajo skupne otroke, pomagali na način, da je sedaj med njimi manj preprirov in slabe volje. (*»Zaradi tega je bilo privarčevane veliko slabe volje ter preprirov.« (F46)*)

Lažje so sprejeli in se tudi pripravili na spremembe, ker so vedeli, da niso sami, da imajo družino, otroka, prijatelje in tudi formalno pomoč CSD-ja, odvetnikov itd. (*»Vsi tej ljudje, pa naj bodo formalni ali neformalni, so mi pomagali do te stopnje, da sem lažje sprejel to, kar sva oba vedela, da prihaja.« (F44)*)

Dodatni viri pomoči so sodelujočim v raziskavi prispevali k olajšanju skupne vzgoje otrok. Zaradi pomoči so lahko z bivšim partnerjem mirno izpeljali ločitev ter vzgajajo svoje otroke skupaj še naprej. (*»Zaradi mirno izpeljane ločitve si sedaj lahko pogledava v oči in normalno vzgajava otroka še naprej.« (F47)*)

Zelo pomembna točka je osebna rast. Skozi postopek ločitve ali razveze so sodelujoči v raziskavi osebno zrasli, delali so lahko na sebi ter videli, kaj jim je v življenju zares pomembno. (*»V življenju so pomembni cilji in delo na sebi (sprehodi v naravi, joga, masaže, pogovori, pozitivno razmišljanje).« (B35)*)

4.4.2 Nasvet staršem

Sodelujoči v raziskavi so podali nasvet staršem, ki gredo skozi proces ločitve ali razveze, ki je težka faza v obdobju družine in življenja posameznika. Eden izmed nasvetov je bil, da naj partnerji, ki se razhajajo in imajo skupne otroke, gledajo na korist svojih otrok in izkoristijo čas za druženje z njimi. (*»Treba je delati v korist otrok. Ko si pod stresom, pojdi z otroki v naravo, obišči kako reko, potok, jezero itd. Pogovarjaj se z otroki, da se ti ne odtujijo in da ne počnejo neumnosti. Vpiši jih h kakemu športu.« (B39)* »Vsekakor naj ravnajo v dobrobit otroka, ki je na prvem mestu.« (D37))

Nasvet staršem je bil tudi, da naj mislijo na svoje otroke ter zadržijo prepire, ki jih imajo med sabo oz. se ne prepirajo pred otrokom. Ob spremljanju negativnega odnosa svojih staršev lahko otrok utрпи posledice. (*»Svetoval bi jim, da naj osebne odnose zadržita zase. Vsaj ob srečanjih z otrokom. Vsak naj o drugem bivšem partnerju govori le najboljše, saj se pozitiva širi tudi na otroka. Skupaj naj se trudijo vzgajati otroka po najboljših močeh. Otroku ne sme trpeti zaradi odnosov staršev.« (F52)*) Tako naj starši ne vpletajo otroka v svoje prepire. (*»Naj otrok ne doživlja vajinih preprirov in nesoglasij ... Ne vpletajta ga v to.« (A37)*)

Stiki otrok s starši naj bodo omogočeni. (*»En drugemu naj omogočita obiske otroka in naj se vnaprej dogovorita glede praznikov ter podobnih dogodkov.« (F53)*)

Dva izmed sodelujočih v raziskavi sta staršem predlagala, da naj se ločita ali razvežeta, če mislita, da nista za skupaj in če se njunih preprirov oz. morebitnih nesoglasij ne da rešiti drugače kot z ločitvijo ali razvezo. (*»Če nista za skupaj, se raje ločita, kot pa da otrok trpi.« (A38)*). Po drugi strani pa naj ohranjajo stike s svojim bivšim partnerjem, saj lahko otroku le tako nudijo zadostno podporo pri njegovem razvoju. (*»Tudi po sami razvezi naj se trudijo biti v kontaktu z bivšim partnerjem ter otrokom, saj lahko le tako nudita zadostno podporo pri razvoju.« (F55)*)

Ena izmed pomembnih stvari, ki jo sodelujoči v raziskavi svetujejo staršem ter jo po raziskavi sodeč tudi sami velikokrat pozabijo, je ta, da poskrbijo zase. (*»Seveda delajo tudi za svoje psihično zdravje.« (E48)*)

4.5 Izboljšave dela na centru za socialno delo

Trije izmed sodelujočih v raziskavi so bili s centrom za socialno delo v samem procesu pomoči v postopku ločitve ali razveze zadovoljni. Pomoč centra jim je bila profesionalna. (*»Glede CSD nimam veliko pripomb. Pomoč je bila profesionalna ter na mestu.« (F49)*)

Eden izmed uporabnikov centra v postopku ločitve ali razveze je povedal, da vidi eno možno izboljšavo na centru za socialno delo. To je poslušanje uporabnikov in delo v korist otrok. Delo v korist partnerjev se jim zdi ravno tako zelo pomembno ter včasih prezrto. (*»Poslušanje in delo v korist otrok ... Edina izboljšava je, da že takoj malo bolj prisluhnejo ter ne govorijo o ohranitvi zveze, če le-ta ni mogoča in v korist otroka ter seveda partnerjev.« (A35)*)

Intervjuvani v raziskavi bi si želeli več pozornosti oziroma da bi bili opaženi, da bi se na centru osredotočili tudi na njihovo psihično počutje in korist, ne le na otroka, ki je seveda zelo pomemben. (*»Želela bi si, da bi seveda poleg otrokove koristi, gledali vsaj malo več tudi na našo korist in naše psihično počutje skozi sam proces ločitve ali razveze.« (E44)*) Bilo je premalo pogovora, dela oziroma truda za uporabnike, starše teh otrok oziroma sodelujoče v raziskavi. Ti bi si na centru želeli dodaten pogovor ali kakšen nasvet. (*»Morda bi potrebovala en dodaten pogovor, kako se jaz počutim v sami situaciji razveze in po njej, ter kakšen nasvet.« (E34)*) O tem je govorila ena izmed sodelujočih v raziskavi. Poleg dodatnega nasveta si je želela več prilagoditve posamezniku s strani CSD-ja.

Ena izmed perečih izboljšav so uradne ure CSD, ki so že določene, hkrati pa so v dopoldanskem času, ko so mnogi uporabniki na delovnih mestih in ne uspejo priti pravočasno na center za socialno delo, izjemoma če vzamejo dopust. (*»Druga stvar bi bila uradne ure CSD. Oba delava delavnik od 8. do 16. ure, kar nama onemogoča obisk centrov, saj so odprti od 8. do 15. ure. Izjema je sreda, ko je odprto dlje, vendar nama v ljubljanski gneči včasih tudi to ni uspelo. Predlagam, da bi bil center dva dni odprt dopoldne, dva popoldne, en dan pa bi bil odprt do vsaj 18. ure.« (F51)*)

Postopki na centru za socialno delo so po besedah enega izmed sodelujočih v raziskavi dolgi in naporni. (*»Ob razvezah pride v mnogih primerih do močnih konfliktov, zato so ti postopki velikokrat dolgi in naporni.« (D35)*) Dokument za razvezo pa je kompliciran ter enostavno pretežak za posameznika. Sodelujoči v raziskavi se je moral za izpolnitev dokumenta po pomoč obrniti na center za socialno delo. (*»Edina pripomba bi bila na kompliciran dokument za razvezo. V tem dokumentu je potrebno navesti veliko podatkov, ki sva jih razvozlala šele s pomočjo CSD. Mogoče bi poenostavili ta dokument.« (F50)*)

Sogovornik v raziskavi je kot možno izboljšavo dela na centru za socialno delo predlagal uvedbo svetovanja za bodoče starše, ki bi jih pripravila na zakon ali življenje v zakonski skupnosti. Tako bi bilo morda manj ločitev ali razvez partnerjev. (*»Mogoče bi bila dobrodošla uvedba svetovanja na CSD-jih za bodoče starše (zakonce), torej nekakšna priprava (šola) na zakon (zunajzakonsko skupnost).« (D36)*)

5 RAZPRAVA

V nadaljevanju povzemam glavne ugotovitve glede raziskovalnih vprašanj, ki sem si jih zastavila na začetku raziskave. Povezujem jih s teoretičnimi izhodišči, predstavljenimi v teoretičnem uvodu.

- Kakšno je sodelovanje in odnos med partnerjema v postopku razveze in po razvezi?

Ločitev je čustveno napeta ter prinaša tudi vrsto praktičnih sprememb, od katerih je vsaka lahko stresna. Razpad partnerske zveze ali ločitev je povezana z upadanjem dobrega počutja in zdravja partnerjev (Hank in Wagner, 2013, str. 649). Tovrstno upadanje je bilo opaziti z več kazalniki, vključno z depresivnimi simptomi, psihološkimi stiskami in življenjskim nezadovoljstvom (Leopold in Kalmijn, 2016, str. 1718). Po ločitvi so nekateri izmed sodelujočih v raziskavi utrpeli čustvene posledice, kot so stiska, izguba občutka varnosti, razmišljanje o samomoru in tako naprej. (*»K zmanjšanju posledic ni prispevalo, saj, kot sem omenila, nisem iskala nobene dodatne pomoči.« (G27)*)

Po Košičku (1993, str. 127) so velikokrat tudi v dvomih, če se sploh raziti, pri čemer so lahko razlog nadaljnjega skupnega življenja otroci, ki ob tem najbolj trpijo. Problem jim predstavlja ločitev oziroma razpad partnerske zveze, saj s tem razpade tudi pojem srečne družine, kakršnega so ali so si želeli predstavljati. To potrjuje tudi moja raziskava, saj so partnerji poročali o tem, da so imeli pomisleke ali se ločiti/razvezati ali se ne ločiti/razvezati zaradi njihovih otrok. Sodelujoči v raziskavi so poročali o tem, da jih je skrbelo, kako bodo ločitev ali razvezo sprejeli njihovi otroci ter kakšne posledice bi lahko zaradi tega utrpeli.

Večina takratnih partnerjev je stike otroka z drugim staršem omogočala, nekateri pa so počeli ravno obratno. Po Družinskem zakoniku (DZ, 141.čl.) ima otrok pravico do stikov z obema od staršev in oba od staršev imata pravico do stikov z otrokom. S stiki se zagotavljajo koristi otroka. Tega se je večina sodelujočih v raziskavi tudi zavedala.

Partnerji so onemogočali stike tako, da svojemu partnerju niso povedali, kam gredo z otrokom, niso odgovarjali na telefonske klice ali so celo odpotovali iz države brez vedenja drugega starša. Na tak način so svoj negativen in hladen odnos do partnerja prenašali na svoje otroke. Stike so podpirali tako, da so se prilagodili na delovnem mestu in uskladili termine srečanj otroka s starši glede na potrebe obeh.

Med partnerjema se najprej začne pojavljati napetost, ki jo zaznata, in posledično se začneta umikati drug od drugega. Spreminjati se začnejo družinska pravila, počutita se osamljena ter se najprej notranje nato pa še fizično oddaljita. Sledi razvezni postopek, obdobje enostarševske družine in na koncu morda ponovno navezovanje partnerskih stikov. Ločitev ali razveza je torej proces različnih faz v življenjskem obdobju družin; ni en sam dogodek ter se ne zgodi čez noč, temveč poteka že prej nekaj časa. To potrjuje moja raziskava, saj so intervjuvanci v raziskavi povedali, da so se že pred ločitvijo prepirali s svojim partnerjem ter da je bilo ogromno nesporazumov in konfliktov. Starševstvo je bilo pred razvezo okrnjeno, napeto. Tako je potekalo tudi po deset let. Ko so se odločili za ločitev, se je njihova zveza v večini primerov vsaj nekoliko izboljšala. Sodelujoči v raziskavi pravijo, da imajo sedaj z bivšim partnerjem prijateljski odnos, saj se lahko sporazumno dogovorijo o varstvu, vzgoji in skrbi za svojega otroka. Manj pozornosti posvečajo preprirom z bivšim partnerjem, njihov medsebojni odnos pa je po ločitvi ali razvezi postal bolj hladen, saj se je njihova čustvena navezanost na partnerja zmanjšala.

Razveza zakonske zveze staršev je za otroka stresen dogodek, ki pri njem povzroči različne čustvene odzive, spremembe v vedenju ter učne težave (Glenn 2010 v Andrejč, 2013, str. 27). Novejše raziskave pa kažejo, da so negativni vplivi razveze majhni in ne trajajo dolgo, tako da negativen vpliv razveze ni univerzalen in se večina otrok razvezanih staršev od svojih vrstnikov občutno ne razlikuje. Pri veliki večini otrok težave, ki se pojavijo ob razvezi in po njej, čez nekaj let minejo brez trajnih posledic, pri manjšini otrok pa so čustvene, vedenjske in druge težave lahko intenzivnejše in dolgotrajnejše ter se lahko kažejo tudi v odraslosti. Vpliv razveze staršev na otroke in mladostnike se kaže na učnem, čustvenem in vedenjskem področju (Andrejč, 2013, str. 27). Kako ločitev ali razvezo staršev občutijo otroci, sem lahko zasledila tudi v svoji raziskavi. Sodelujoči v raziskavi so na vprašanje, kako so razvezo ali ločitev občutili njihovi otroci, odgovorili, da je skorajda niso občutili ali da so si je morda želeli tudi sami. Prepiri in nesoglasja med partnerji so otrokom povzročali stisko. Po ločitvi ali razvezi so bili zaradi prekinitve konfliktnega odnosa med partnerjema otroci bistveno bolj razbremenjeni. Eden izmed sodelujočih v raziskavi je povedal, da ga je njegov otrok prosil za prekinitve zveze s partnerjem. Kadar je otrok občutil razvezo ali ločitev njegovih staršev, jo je občutil v obliki psihičnih, fizičnih ali čustvenih težav. Otroci so imeli težave v šoli, težave z zadrževanjem blata, jecljanjem, kazali pa so tudi znake depresije. Te posledice so nekaj časa po ločitvi minile, saj so se starši ukvarjali s svojimi otroki na način, da so se družili z njimi, se

z njimi pogovarjali ter jih vpisali h kakšni obšolski aktivnosti. Eden izmed sodelujočih je otroka peljal k psihologinji, saj je imel le-ta težave z zadrževanjem blata.

- S kakšnimi težavami, spremembami se starša soočata v postopku razveze in po njej v skupnem starševstvu?

Ločitev je čustveno napeta ter prinaša tudi vrsto praktičnih sprememb, od katerih je vsaka lahko stresna. Stresorji, ki so prisotni ob ločitvi ali razvezi partnerjev, so selitev, prilagajanje na samsko življenje, oblikovanje novih finančnih odločitev, delitev potrošniških dobrin, obveščanje družin in prijateljev, iskanje novega partnerja in tako dalje.

Po Andrejč (2018, str. 34) lahko neuspešno partnerstvo za posameznika prinese vrsto sprememb na različnih življenjskih področjih. Na ekonomsko-finančnem področju se lahko spremenijo prihodki, na socialnem lahko pride do spremembe bivalnega okolja in sprememb v socialni mreži, na psihološkem področju pa do večjih ali manjših čustvenih težav.

Partnerji so izpostavili, da so bile težave, s katerimi so se soočali po ločitvi ali razvezi, prilagajanje v službi, selitev, ki je bila za njih in otroke stresna, dopusti, prazniki in rojstni dnevi pa so bili za nekatere partnerje, ki so sodelovali v raziskavi, precej neugodni, saj so takšne dneve običajno praznovali skupaj, sedaj, ko sta se partnerja razšla, pa se rojstne dneve praznuje posebej. Finančno stanje sodelujočih v raziskavi se je zmanjšalo, doživljali so stres, občutke navezanosti na partnerja, eden izmed sodelujočih pa je pomislil celo na samomor. Poleg negativnih posledic ločitve ali razveze so starši doživljali tudi pozitivne posledice, kot so bile olajšanje, da je konec partnerske zveze, da lahko začnejo novo življenje in si vzamejo nekoliko več časa zase. Nekaterim izmed sodelujočih se je finančno stanje celo izboljšalo, dopusti pa jim niso predstavljali težav, saj so bili njihovi otroci veseli dvojnih počitnic.

Po Kričaj Korelcu (2005, str. 138–142) so v razvoju partnerskega konflikta pred, med in po ločitvi ali razvezi prisotne med drugim stopnje ločitvenega ali razveznega procesa in transformacije posameznika.

V raziskavi so sodelujoči poročali, da so se že pred razvezo oddaljili od svojih partnerjev in da so bili med njimi prisotni prepiri. Po ločitvi ali razvezi so občutili osamljenost. Po razvezno obdobje so zaznamovale spremenjene materialne in socialne razmere ter prilagajanje

na spremembe, ki jih prineseta dve ločeni enoroditeljski gospodinjstvi. Morali so se navaditi na nove urnike, prilagajanje v službi ter zmanjšano finančno stanje. Bivša partnerja sta si po ločitvi ali razvezi prizadevala, da bi stiki potekali čim manj stresno in konfliktno. Ko so se privadili na spremembe, so se nekateri izmed sodelujočih v raziskavi odločili za novo partnersko zvezo.

- Kako poteka proces pomoči na CSD med samim postopkom in po njem?

Ni nujno, da partnerja po ločitvi ostaneta prijatelja. Bolj realno je, da med sabo ostaneta obzirna in poslovna. Strokovni delavci so se v sodelovanju v procesu pomoči s sodelujočimi v raziskavi tega zavedali, saj so jim poudarili, da morajo vsi skupaj delati v korist otrok. Njihova korist mora biti karseda izpolnjena, lažje pa jo je izpolniti z nekim dobrim in pozitivnim odnosom med partnerjema. Sodelujoči so poročali o trudu centra za socialno delo po nadaljevanju partnerske zveze med starši otrok.

Po O'Connell Corcoran (1997) so nekateri izmed nasvetov, ki jih da staršem pri ločitvi, da naj se izogibajo konfliktom s partnerjem, se ne poslužujejo partnerjevih sredstev (čustveno, fizično, finančno) brez njegove odobritve, se izogibajo, da bi partnerje blatili ali govorili o njem negativno, ko so prisotni otroci itd. Sodelujoči v raziskavi so ravno tako dali nasvete bodočim staršem. Svetovali so jim, da naj v primeru ločitve ali razveze mislijo na svoje otroke, na njihovo korist, naj ne vključujejo otrok v svoje konflikte, stiki z drugim staršem pa naj bodo omogočeni. Sodelujoči v raziskavi so jim svetovali, da naj se partnerji, ki imajo otroke, ločijo ali razvežejo, če jim ne uspe rešiti zakona; boljše ločitev ali razveza kot konfliktno razmerje, v katerem trpi tudi otrok. Eden izmed nasvetov je bil tudi, da naj ostanejo zvesti sami sebi, naj poskrbijo tudi sami zase ter za svoje psihično, čustveno in fizično zdravje.

Družina gre v procesu ločitve ali razveze skozi težko življenjsko obdobje. Strokovni delavec ali terapevt pri tem potrebuje znanje o družini, ki ga vnaša v dialog in sodelovanje z družino. V kontekstu pomoči in podpore družini, da obvlada spremembe, ki jih prinaša ločeno življenje, je tako pomembno znanje o tem, kakšne življenjske razmere, odnosi in druge okoliščine so koristni za otrokov razvoj (Andrejč, 2014, str. 26). Sodelujoči v raziskavi so s strokovnimi delavci v procesu pomoči imeli pogovore, tako da so jih strokovni delavci lahko spoznali ter videli kakšne odnose imajo le-ti s svojimi partnerji in otroki. Ob spoznavanju

družine, odnosov in vlog med člani družine in njihove dinamike so strokovni delavci dobili vpogled staršev glede vzgoje, razvoja in koristi njihovih otrok.

Z družino je potrebno delati na dveh ravneh. Formulacija »socialno delo z družinami« na dveh ravneh zajame kompleksnost socialnega dela na način, da takoj definira pomoč in podporo družini kot delo na virih moči v družini sami in kot soustvarjanje IDPP in sprememb, ki jih družina potrebuje, da bi, kot pravi Madsen (2003), sestavila nova življenja (Čačinovič Vogrinčič, 2016, str. 25). V raziskavi je bil omenjen načrt pomoči za naprej, ki so ga sestavili partnerji, ki so se ločili ali razvezali in imajo otroke, ter socialni delavci na centrih za socialno delo. Ta načrt pomoči jim je koristil, saj so z njim bolj natančno vedeli, kako sestaviti urnike, uskladiti stike z otroki ter se prilagoditi na življenje brez partnerja.

Delo socialne delavke na drugi ravni izostri njen položaj udeležene sogovornice v delovnem procesu in odnosu. Delovni odnos je osebni odnos, kjer se socialna delavka pridruži vsakemu članu družine, da bi se vedno znova tudi vrnila k sebi, v vlogo socialne delavke, ki je odgovorna za soustvarjanje rešitev (Čačinovič Vogrinčič, 2016, str. 29). Tako so se socialni delavci na centru za socialno delo pridružili sodelujočim v raziskavi v procesu ločitve ali razveze. Pridružili so se jim v njihovih besedah, željah, prisluhnili njim in otrokom, hkrati pa so izkazali svoje mnenje o celotni situaciji.

- Kje še iščeta starša podporo in pomoč (formalno in neformalno)?

Socialno delo z družino vzpostavi delovni odnos z družino v skupnosti. Izvirni delovni projekt praviloma poveže družino s podpornimi socialnimi mrežami ali institucijami pomoči, zaželeni izidi pa segajo v socialno mrežo ljudi (Čačinovič Vogrinčič, 2006, str. 115).

Sodelujoči v raziskavi so pomoč iskali formalno in neformalno. Formalno so jo iskali na centru za socialno delo, pri odvetnikih, na sodišču, v šoli otrok in tudi pri psihologih, neformalno pa so jo iskali pri svojih otrocih, starših, prijateljih, v različnih aktivnostih ter nenazadnje pri sebi. Sodelujoči v raziskavi so poročali, da jih je center za socialno delo zaradi neuspelega dogovora o stikih z otroki, o premoženju in preživnini napotil na sodišče. Center je ravno tako v izvirnem delovnem projektu pomoči z družino iskal njihove vire moči (starši, prijatelji, otroci) ter jim na tak način pomagal iti skozi proces ločitve ali razveze. S pomočjo in podporo drugih ter seveda s pomočjo samih sebe so krepili svojo moč, osebnostno rasli ali začeli novo življenje z drugo partnerko.

- Možne izboljšave podpore in pomoči na CSD-jih.

Naloga socialne delavke je, da povabi člane družine, da dodajo svoje videnje za proces soustvarjanja rešitev. Pridruži se vsakemu članu družine, da bi skupaj zbrali odzive in raziskali, ali je razvidnost in s tem novo videnje družini v pomoč (Čačinovič Vogrinčič, 2016, str. 29). Trije izmed sodelujočih v raziskavi so bili s centrom za socialno delo v samem procesu pomoči v postopku ločitve ali razveze zadovoljni. Pomoč centra se jim je zdela profesionalna, saj so jih poslušali in upoštevali njihovo mnenje. Eden izmed uporabnikov centra v postopku ločitve ali razveze pa je povedal, da bi si želel biti še bolj slišan, upoštevan; da ga niso poslušali, niso ga slišali. Na centru za socialno delo so delali v korist otrok in manj v korist partnerjev oziroma staršev otrok. Sodelujoči v raziskavi vidijo tukaj prostor za izboljšavo. Intervjuvani v raziskavi bi si želeli več pozornosti oziroma da bi bili opaženi, da bi se na centru osredotočili tudi na njihovo psihično počutje in korist in ne le na otroka, ki je seveda tudi zelo pomemben.

Ena izmed izboljšav so uradne ure CSD, ki so že določene, hkrati pa so v dopoldanskem času, ko so mnogi uporabniki na delovnem mestu in ne uspejo priti pravočasno na center za socialno delo oz. le, če vzamejo dopust. Postopki na centru za socialno delo so po besedah enega izmed sodelujočih v raziskavi dolgi in naporni, dokument za razvezo pa je kompliciran ter enostavno pretežak za posameznika. Sodelujoči v raziskavi se je moral za izpolnitev dokumenta po pomoč obrniti na center za socialno delo, kot možno izboljšavo dela na centru za socialno delo pa je predlagal uvedbo svetovanja za bodoče starše, ki bi jih pripravila na zakon ali življenje v zakonski skupnosti. Tako bi bilo po njegovem mnenju morda manj ločitev ali razvez partnerjev.

5.1 Prispevek in omejitve raziskave

Prispevek raziskave vidim predvsem v tem, da sem družbeno in aktualno pomembno temo raziskovala z vidika odraslih, ki so imeli izkušnjo ločitve ali razveze s partnerjem, s katerim imajo otroka/-e. Raziskala in opozorila sem na dogajanje, ki je v praksi socialnega dela z družino danes še vedno aktualno, kljub drugačnim zakonskim predpisom ter znanju s področja dela z družino, ki ga socialni delavci dobijo tekom izobraževanja. Slabe prakse prizadenejo otroke, vendar prizadenejo tudi partnerje, ki gredo skozi proces ločitve ali

razveze. Na kakšen način so bili prizadeti starši otrok, kakšne posledice so utrpeli ter kje so iskali vire pomoči je kljub velikemu pomenu še vedno dokaj malo raziskanega.

Sodelujoči v moji raziskavi so bili stari med 35 in 50 let. Pri dveh posameznikih je od ločitve ali razveze minilo manj kot pet let, pri ostalih šestih pa več kot pet let. Trije otroci so bili tekom ločitve ali razveze še predšolski, šest jih je že hodilo v šolo. Sama sem v vzorec vzela osebe, ki so mi bile lažje dostopne, hkrati pa so bile pripravljene sodelovati v moji raziskavi. Tukaj vidim omejitve, saj se zaradi pereče tematike nisem mogla poslužiti večjega števila sodelujočih v raziskavi, majhen vzorec pa je vplival na rezultate raziskave. Zaradi majhnega vzorca lahko rezultate upoštevam le za sodelujoče v raziskavi, ne morem pa jih posplošiti na celotno populacijo. Poleg tega vidim kot omejitev raziskave skromno besedišče oseb, s katerimi sem naredila intervjuje. Osebe so bile bolj redkobesedne ter mi o svojem odnosu z bivšim partnerjem, o postopku ločitve ali razveze ter o posledicah, ki so jih te osebe utrpele, niso želele razlagati na dolgo. Tako je bilo gradivo, s katerim sem delala, manj obsežno, kot bi si želela.

6 SKLEPI

Povzemam ključne ugotovitve, pridobljene z izvedeno raziskavo. Ugotovitve se nanašajo na mlade odrasle in odrasle srednjih let, ki so bili vključeni v raziskavo.

- Osebe so svoj odnos s partnerjem med samo razvezo opisale kot naporen, s prepiri, zamrlo zvezo in odtujenostjo.
- Otroci so se zavedali konfliktnega odnosa med njihovimi starši.
- Po ločitvi ali razvezi se je odnos med partnerjema izboljšal, postal umirjen in brez napetosti ali pa se je le še poslabšal.
- Starševstvo je bilo pred postopkom ločitve ali razveze okrnjeno in napeto zaradi preprirov med partnerjema.
- Starševstvo je po ločitvi postalo lažje; partnerja se sedaj lahko v miru pogovorita o stvareh v zvezi z otroki ter jih vzgajata skupaj.

- Postopek ločitve ali razveze je potekal v obliki urejanja ter podpisovanja papirjev, postopek so urejali na sodišču, centru za socialno delo ali obeh.
- Otroci so sprejeli oziroma so se sprijaznili z ločitvijo ali razvezo svojih staršev.
- Razveza ali ločitev staršev je na otrocih pustila telesne in fizične posledice.
- Večina oseb je upoštevala dogovore o stikih staršev z otroki ter se jim prilagajala.
- Osebam ločitev ali razveza ni predstavljala večjih težav, temveč so bile na njih pripravljene.
- Osebam je stres predstavljal čas dopustov, praznikov in rojstnih dni, ki so družinam pomenili oziroma jim nekaj pomenijo.
- Finančno stanje nekaterih oseb se je po ločitvi ali razvezi poslabšalo.
- Nekateri osebe so po ločitvi ali razvezi utpele čustvene posledice, kot so stres, ranljivost in razočaranje.
- Izkušnja s centrom za socialno delo je pri sodelujočih v raziskavi v samem postopku pomoči pri ločitvi ali razvezi s partnerjem, s katerim imajo otroke, potekala v obliki pogovora.
- Osebe so menile, da je bilo delo strokovnih delavcev na CSD-ju opravljeno strokovno, saj so upoštevali želje in mnenja uporabnikov ter delali v korist otrok.
- Nekateri intervjuvanci so opredelili proces pomoči na centru za socialno delo kot dolgotrajen in mučen, nekateri pa niso imeli stika s centrom za socialno delo.
- Osebam so v procesu ločitve ali razveze neformalno pomagali starši in prijatelji, formalno pomoč pa so iskale na CSD-ju, sodišču, pri odvetnikih in psihologih.
- Osebe so podale nasvet staršem, ki gredo skozi proces ločitve ali razveze. Eden izmed nasvetov je bil, da naj partnerji, ki se razhajajo in imajo skupne otroke, gledajo na korist svojih otrok in izkoristijo čas za druženje z njimi, prepire, ki jih imajo partnerji med seboj, pa naj zadržijo pred otroki.

- Ena izmed pomembnih stvari, ki jo sodelujoči v raziskavi svetujejo staršem ter jo po raziskavi sodeč tudi sami velikokrat pozabijo, je, da je potrebno poskrbeti zase.
- Uvedba svetovanja za bodoče starše, ki bi jih pripravila na zakon ali življenje v zakonski skupnosti, bi pomenila višjo kakovost storitev na centru za socialno delo.

7 PREDLOGI

- Sodelujoči v raziskavi svetujejo partnerjem, ki se ločujejo ali gredo skozi postopek razveze ter imajo skupne otroke, naj ravnajo v korist svojega otroka, pazijo na svoje psihično in fizično zdravje ter se pomaknejo naprej v primeru nefunkcionalne partnerske zveze. Tako bi lahko tudi strokovni delavci s področja varstva družine in otrok, specifično s področja ločitve ali razvez, sestavili priročnik z nasveti, ki bi ga vsak starš dobil na prvem pogovoru s CSD v procesu ločitve ali razveze. Priročnik bi poudarjal prednosti ravnanja v otrokovo in seveda tudi starševsko korist. Temeljlil bi na nasvetih o tem, kako se lahko partnerja pomakneta naprej, ko vidita, da njuna zveza ne funkcionira več.
- Strokovni delavci na centrih za socialno delo bi lahko uvedli svetovanje za bodoče starše kot podpora pri partnerstvu in starševstvu. To je bil tudi eden izmed predlogov sodelujočih v raziskavi glede izboljšave kakovosti dela na centru a socialno delo.

8 VIRI IN LITERATURA

- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental Divorce and the Well-Being of Children: A Meta-Analysis. *Journal of Marriage and Family*, 53(1), 43–58.
- Anderson, E. R. et al. (2003). *Risk and resilience after divorce. Normal family processes: growing diversity and complexity* (str. 96–120). New York: The Guilford Press.
- Andrejč, A. (2018). *Razveza staršev in otroci*. Maribor: Kulturni center, zavod za umetniško produkcijo in založništvo.
- Andrejč, A. (2014). Negativni učinki razveze staršev na otroke in mladostnike. *Socialno delo*, 53(1), 25–41. Pridobljeno 1. 10. 2019 s <http://www.dlib.si>.
- Bizjak, I. *Vzajemno starševstvo po razvezi zakonske zveze ali razpadu izvenzakonske skupnosti*. Fakulteta za socialno delo, 38(1). Pridobljeno 3. 10. 2019 s https://www.revija-socialnodelo.si/mma/Vzajemno_URN_NBN_SI_DOC-XQ5TSXOT.pdf/2019021510551818/
- Booth, A., & Amato, P. R. (1991). Divorce and psychological stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 32, 396–407.
- Charlish, A. (1998). *Med dvema ognjema*. Ljubljana: DZS.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (1998). *Psihologija družine*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., & Možina, M. (2005). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebne stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2006). Socialno delo z družinami. *Socialno delo, letnik 45, številka 3/5, str. 111-118*. Pridobljeno 8. 11. 2019 s <http://www.dlib.si>.
- Čačinovič Vogrinčič, G. in Mešl, N. (2019). *Socialno delo z družino: Soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- *Družinski zakonik (DZ)*(2017). Ur. l. RS št. 15/7. Pridobljeno 23. 8. 2019 s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7556>.

- Fine, M. A. et al. (2006). *Handbook of divorce and relationship dissolution* (2006). London.
- Golombok, S. (2000). *Parenting. What really counts?* London: Routledge.
- GOV.SI. *Starševska skrb*. Pridobljeno 6.11.2019 s <https://www.gov.si teme/starsevskaskrb/>
- Greene, S. M., Anderson, E. R., Forgatch, M. S., DeGarmo, D. S., & Hetherington, E. M. (2003). Risk and resilience after divorce. V F. Walsh (ur.), *Normal family processes: growing diversity and complexity* (str. 96–120). New York: The Guilford Press.
- Hank, K., Wagner, M. (2013). *Parenthood, Marital Status, and Well-Being in Later Life: Evidence from SHARE*. Soc Indic Res 114, (str.639–653). Pridobljeno 3. 12. 2019 s <https://doi.org/10.1007/s11205-012-0166-x>
- Hodas, G. (2006). *Responding to childhood trauma: The promise and practice of trauma informed care*. Pridobljeno 5. januar 2019 s <http://www.childrescuebill.org/VictimsOfAbuse/RespondingHodas.pdf>
- Hoffman, L. (1990). *Constructing Realities: An Art of Lenses. Family Process*. Pridobljeno: 5. november 2019 doi:10.1111/j.1545-5300.1990.00001.x
- Horvat, L., Lombar, S., Peterec, D. (2007). Prispevki k raziskovanju teme o telesnem kaznovanju otrok. V P. Kornhauser (ur.), *Zagotovimo našim otrokom mladost brez telesnega kaznovanja (Let us assure the youth without corporal punishment for our children)* (str. 170–179). Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- James, A., Jenks, C., Prout, A. (1998). *Theorizing Childhood*. Cambridge, Polity Press.
- Kodele, T., Mešl, N. (2016). *Družine s številnimi izzivi: Soustvarjanje pomoči v skupnosti*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- *Konvencija o otrokovih pravicah (2009)*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Pridobljeno 2. 7. 2019 s <https://unicef.blob.core.windows.net/uploaded/documents/KOP.pdf>
- Košiček, M. (1993). *Zakon na razpotju*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

- Kričaj Korelc, B. (2005). *Psihofiziološki odzivi partnerjev v razhajanju*. Ljubljana: Psihološka obzorja, 14(2), 137–166. Pridobljeno 5.10.2019 s <http://www.dlib.si>.
- Kuntzag, L. (1997). *Ločitev boli*. Ljubljana: Kres.
- Leopold, T., Kalmijn, M. (2016). *Is Divorce More Painful When Couples Have Children? Evidence From Long-Term Panel Data on Multiple Domains of Well-being*. Pridobljeno 20. 1. 2020 s 10.1007/s13524-016-0518-2
- Mallon, B. (1998). *Helping Children to Manage Loss*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Mesec, B. (1997). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 2: študijsko gradivo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mesec, B. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1: Načrtovanje raziskave*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. (2008). *Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD*. Pridobljeno 27. 4. 2019 s http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/izvajalci_na_podrocju_socialnega_varstva/centri_za_socialno_delo/.
- *Principles of U.S. Family Law (2006)*. College of William & Mary Law School William & Mary Law School Scholarship Repository Faculty Publications Faculty and Deans. Pridobljeno 25.8.2019 s https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=896322
- Renner, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M. (2006). *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Založba Annales.
- Robinson, M. (1993). *Family transformation through divorce and remarriage*. London, New York: Routledge.
- Štadler, A., Starič Žikič, N., Borucky, V., Križan Lipnik, A. (2009). *Otrok in ločitev staršev: Da bi odrasli lažje razumeli otroke*. Ljubljana: Otroci.
- Ule, M. & Kuhar, M. (2003). *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Walsh, F., (2012). *Normal Family Processes. Growing Diversity and Complexity. Fourth edition. New York: The Guilford Press.* Pridobljeno 13. 12. 2019 s <https://www.guilford.com/excerpts/walsh2.pdf>
- Warshak, R.A. (2003). *Payoffs and Pitfalls of Listening to Children. Family Relations, 52:* 373–384. Pridobljeno 5. 10. 2019 s doi:10.1111/j.1741-3729.2003.00373.x
- Warshak, R. A. (2015). Ten parental alienation fallacies that compromise decisions in court and in therapy. *Professional Psychology: Research and Practice, 46(4), 235–249.* <https://doi.org/10.1037/pro0000031>

9 PRILOGE

9.1 Vprašalnik

Spol:

Starost:

Pretečen čas od ločitve ali razveze:

Starost otrok ob ločitvi ali razvezi:

SODELOVANJE IN ODNOS MED STARŠEMA V POSTOPKU LOČITVE ALI RAZVEZE IN PO NJEJ

1. Kako bi opisali skupno starševstvo med postopkom razveze in sedaj, ko je razveza zaključena?
2. Kako je ločitev potekala (sporazumno ali na sodišču, krajše ali daljše časovno obdobje)?
3. Kakšen odnos ste imeli s partnerjem po ločitvi (kako se je spremenil)?
4. Ste razmišljali, da bi ostali skupaj zaradi otrok ter kako je to vplivalo na njih?
5. Kako ste podpirali/onemogočali stike otroka z drugim staršem in obratno?

TEŽAVE IN SPREMEMBE, S KATERIMI SE SOOČATA STARŠA V POSTOPKU LOČITVE ALI RAZVEZE IN PO NJEJ V SKUPNEM STARŠEVSTVU

6. S kakšnimi spremembami, morebitnimi težavami se soočate v postopku razveze in po njej v skupnem starševstvu? (usklajevanje urnikov, dopustov, sorodniki...)
7. Kakšne posledice ste občutili ob razpadu partnerske skupnosti ali ločitvi in po njej?

PROCES POMOČI NA CSD MED SAMIM POSTOPKOM IN PO NJEM

8. Kako je potekal proces pomoči na CSD v postopku razveze in po njej, za vas in vašega partnerja, ki sta se odločila imeti skupno skrbništvo nad otroki?
 - kaj vam je bilo v podporo?
 - kaj bi še potrebovali?

KJE SO PARTNERJI ŠE ISKALI FORMALNO IN NEFORMALNO PODPORO IN POMOČ

9. Kje ste poleg Centra za socialno delo še iskali pomoč, tako formalno kot neformalno?
10. Na kakšen način je to prispevalo k zmanjšanju posledic ob razvezi in po njej?

MOŽNE IZBOLJŠAVE PODPORE IN POMOČI NA CSD-JIH

11. Vidite kakšne možne izboljšave podpore in pomoči na Centrih za socialno delo?
12. Kaj bi svetovali staršem, ki so v postopku razveze glede ohranjanja vloge staršev?

9.2 Osno kodiranje

Intervju A:

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
A1	<i>Skupno starševstvo se od samega postopka razveze od zaključitve zadeve ni dosti spremenilo.</i>	nespremenjeno skupno starševstvo	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	Sodelovanje in odnos med partnerjema
A2	<i>Skupno starševstvo je delovalo na željah najinih dveh otrok, oba pa sva skrbela za njiju (za hrano, šolo, zdravstvene potrebe, hobije)</i>	Želje in koristi otrok	starševstvo	Sodelovanje in odnos med partnerjema
A3	<i>Z bivšim sva se pogovarjala le glede otrok, ki so seveda vedno imeli največjo korist</i>	otrokova korist	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	Sodelovanje in odnos med partnerjema
A4	<i>Ločitev je potekala sporazumno ter kratek čas</i>	Sporazumna in hitra ločitev	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
A5	<i>Najprej sva se zmenila, da bova stvari delala na način, ki bo najinima otrokoma v največjo korist</i>	korist otrok	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
A6	<i>Zatem sva začela urejati papirje za varstvo hčere, ki je bila takrat še mladoletna ter za najinega sina..obiskoval 1. letnik faksa. Zatem sva morala urediti še stvari glede premoženja..On mi je prepustil stanovanje, jaz pa njemu vikend...na sodišču sva uredila samo formalnosti glede skupnega premoženja ter preživnine za otroka.</i>	urejanje papirjev	postopek ločitve ali razveze	
A7	<i>Vse sva se zmenila na prijateljski način.</i>	prijateljski način	postopek ločitve ali	sodelovanje in odnos med

	<i>Nikoli nisva imela težav glede preživnine, stikov z otroki saj sva bila že 10 let pred samim postopkom razveze samo še prijatelja brez globokih čustev. Kot sem rekla sva se vse zmenila sporazumno..</i>		razveze	partnerjema
A8	<i>Najin odnos je bil med samim postopkom ločitve zelo hladen</i>	hladen odnos	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	Sodelovanje in odnos med partnerjema
A9	<i>Vse o čemer sva govorila, so bili najini otroci</i>	pogovor o otrocih brez preprirov in poniževanj	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	
A10	<i>...ja..takšen je bil..Tako je bilo že 10 let prej, zato je med samim postopkom k sreči nisva vključevala nobenih preprirov in poniževanj</i>	odsotnost preprirov in poniževanj	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
A11	<i>je odnos ostal isti...hladen...sva na prijateljski ravni</i>	hladen prijateljski odnos	pogled na razvezo po zaključenem postopku razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
A12	<i>Nikoli nisem razmišljala, da bi ostala skupaj s partnerjem zaradi otrok.</i>	brez pomislekov o ostajanju v zvezi	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
A13	<i>Veza je bila odtujena že deset let pred ločitvijo.</i>	odtujenost	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
A14	<i>Na otroka ločitev tako ni pretirano vplivala, saj sta bila že od malih nog navajena odtujenega življenja svojih staršev. Otroka sta bila ob razvezi že večja, samostojna ter se nista več toliko obremenjevala z ljubezenskim življenjem svojih staršev.</i>	majhen vpliv na otroka	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
A15	<i>Povedala sva jim en večer, ko smo vsi sedeli doma v dnevni sobi. Zdela se nama je dobra priložnost, saj smo bili vsi precej sproščeni.</i>	skupno poročanje otrokom o razvezi	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
A16	<i>Vsi smo bili malo bolj sproščeni, ker smo bili skupaj...otroka sta to lažje sprejela...</i>	otroka sta ločitev dobro sprejela	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
A17	<i>Stike otroka z drugim staršem sva vedno podpirala.</i>	podpiranje stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
A18	<i>Otroka sta se ...vedno sama odločila pri kateremu izmed staršev želita biti in koliko časa želita preživeti z njim.</i>	določitev stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema

A19	<i>Nikoli ni bilo težav glede skupnega starševstva, saj sta bila že skoraj oba polnoletna. Ni bilo velikih sprememb..</i>	odsotnost težav in velikih sprememb	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
A20	<i>...se je njun oče odselil iz skupnega stanovanja v manjše približno pol ure vožnje od nas</i>	selitev	negativne posledice razveze	spremembe in težave
A21	<i>Glede dopustov sta bila otroka celo na boljšem saj sta lahko šla kar dvakrat na morje</i>	Dopusti in prazniki	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
A22	<i>Na Centru za socialno delo smo imeli dve srečanja, pogovor in mediacija</i>	Pogovor in mediacija	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
A23	<i>Tam so želeli, da s partnerjem nadaljujemo najino zvezo</i>	nadaljevanje zveze	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
A24	<i>Potrebovala nisem nič več, razen podpisanih papirjev. Psihično in socialno nisem potrebovala nobene podpore</i>	brez potrebe po dodatni pomoči	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
A25	<i>Na CSD mi je bilo v podporo to, da niso komplicirali temveč so kaj hitro prepoznali najino situacijo. Opazili so, da delava za najino korist in korist najinih otrok</i>	strokovnost Centra za socialno delo	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
A26	<i>Na CSD nisem potrebovala nič več, dali so mi to kar sem takrat potrebovala in to mi je zadoščalo.</i>	brez potrebe po dodatni pomoči	delo Centra za socialno delo	izboljšave
A27	<i>Po ločitvi nisem občutila nobenih posledic, tudi otroka ne. V bistvu smo si vsi oddahnili, da je končno konec in smo na novo zaživeli. Tako da je, posledic ni bilo...bile so le koristi.</i>	ново življenje	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave

A28	<i>Tudi finančno nisem bila nič na slabšem, psihično celo bolje, saj je bilo vsega končno konec</i>	finančno je ostalo enako, psihično na boljšem	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
A29	<i>Imela sem več časa zase in za druženje s prijateljicami.</i>	čas zase in druženje s prijateljicami	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
A30	<i>Hodim na ples, kjer se še bolj sprostim.</i>	sprostitev ob plesu	virji pomoči	podpore in pomoči
A31	<i>Posledic nisem občutila, sem se malo bolj sprostita, ker sem vedela, da sem zopet samska in lahko zaživim.</i>	sproščenost in odsotnost posledic	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
A32	<i>Otroka me pri tem povsem podpirata</i>	podpora otrok	virji pomoči	podpore in pomoči
A33	<i>Pogovori s prijateljicami in udeleževanje aktivnosti (ples) mi pomagajo, da kakovostno preživim čas.</i>	kakovostno preživet čas preko plesa in druženja s prijateljicami	virji pomoči	podpore in pomoči
A34	<i>Pri plesu spoznavam nove ljudi, nove moške, nove prijatelje ter tako pozabim na vse skrbi.</i>	spoznavanje novih ljudi	virji pomoči	podpore in pomoči
A35	<i>Edina izboljšava je, da že takoj malo bolj prisluhnejo ter ne govorijo o ohranitvi zveze, če le ta ni mogoča in v korist otroka ter seveda partnerjev</i>	poslušanje in delo v korist otrok	delo centra za socialno delo	izboljšave
A36	<i>Svetovala bi jim mirno kri, še posebej pri otroku.</i>	odsotnost preprirov	nasvet staršem	podpora in pomoč
A37	<i>Naj otrok ne doživlja vajinih preprirov in nesoglasij...ne vpletajta ga v to.</i>	ne vpletajte otrok v svoje preprirov	nasvet staršem	podpora in pomoč
A38	<i>Če nista za skupaj se raje ločita, kot pa da otrok trpi.</i>	ločitev	nasvet staršem	podpora in pomoč

Intervju B:

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
B1	<i>Skupno starševstvo med postopkom razveze je zelo naporno, napeto.</i>	naporno in napeto	starševstvo	sodelovanje in odnos med partnerjema
B2	<i>Veliko je nesoglasij, ki zelo vplivajo na vzgojo otrok...sva bila v določenih nesoglasij glede stikov, usklajevanja urnikov</i>	nesoglasja glede stikov, usklajevanja urnikov	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
B3	<i>Ko so stvari jasne in je zadeva zaključena je lažje funkcionirati, saj veš kakšne so tvoje dolžnosti, želje in greš naprej z jasnimi cilji</i>	jasnost glede dolžnosti in želj	skupno starševstvo	sodelovanje in odnos med partnerjema
B4	<i>Sedaj pomeni zame skupno starševstvo dogovarjanje med starši glede stikov, preživljanja otrok, njihove vzgoje. ja, to je skupna vzgoja otrok</i>	dogovori glede otrok	skupno starševstvo	sodelovanje in odnos med partnerjema
B5	<i>Sama ločitev je potekala na sodišču, eno leto.</i>	Sodišče	postopek ločitve	sodelovanje in odnos med partnerjema
B6	<i>Bilo je težko. Prepirala sva se glede stikov z otroki ter glede premoženja. Nisem želela, da on dobi hišo, kjer smo živeli skupaj, še manj pa skrbništvo nad otroki. Predlagala sem mu skupno starševstvo, s čimer se je na koncu le strinjal...</i>	prepiri glede stikov in premoženja	postopek ločitve	sodelovanje in odnos med partnerjema
B7	<i>On je tisti, ki me je zapustil...prevaral, ne jaz njega...odločil, da zapusti našo družino. Dal je prednost svoji ljubici...otroka je dal na stran</i>	nezvestoba	odnos z bivšim med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
B8	<i>Pred ločitvijo razmišljaš, da bi ostal skupaj in marsikaj spregledaš, oprostiš.</i>	odpuščanje	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
B9	<i>Ko pa sem se odločila, ker ga večkrat ni bilo doma...je pa dovolj...odločila sem se vložiti za ločitev...je mislil, da bo imel poleg žene še ljubico...Zame pa je to nesprejemljivo.</i>	prekinitve nezvestobe	postopek ločitve	sodelovanje in odnos med partnerjema
B10	<i>Otroka sta ločitev težko sprejela...mlajši je imel težave z zadrževanjem blata .</i>	težave z zadrževanjem blata	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
B11	<i>Stike sem vedno podpirala, nikoli onemogočala. Moj partner je tudi podpiral</i>	podpiranje stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema

	<i>stike.</i>			
B12	<i>Po dveh mesecih so se začeli stiki vsake 14 dni za vikend. (B14).</i>	določitev stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
B13	<i>Videl je, da sta otroka rada pri meni. Nisem imela težav, saj je bivši partner njihov oči; otroka sta se rada družila z njim</i>	dobri odnosi staršev z otroki	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
B14	<i>Za stike smo se dogovorili na sodišču, vendar se jih on ne drži najbolj</i>	neupoštevanje dogovora o stikih	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
B15	<i>Otroci so tako več z menoj, kar mi tudi ustreza. Pri meni imajo nek red, intimo in več spodbud za učenje</i>	korist otrok	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
B16	Spremembe zame in otroka so bile zelo velike	velike spremembe	negativne posledice razveze	spremembe in težave
B17	<i>Selili smo se v manjše stanovanje k mojim staršem.</i>	selitev	negativne posledice razveze	spremembe in težave
B18	<i>Tudi financ je bistveno manj, ne moremo si več privoščiti takšnih potovanj, ki smo si jih prej kot družina</i>	finančno stanje	negativne posledice razveze	spremembe in težave
B19	<i>Smo pa več skupaj, več se pogovarjamo in skupaj rešujemo težave in se iz njih veliko naučimo ter tako rastemo.</i>	več mentalnega in fizičnega stika	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
B20	<i>Otroka sta večji del z menoj oz. z mojimi starši. V času dopustov otroka 14 dni preživita z njegovo mamo oziroma njuno babico (pri njej doma). Starejši sin ne hodi z njim in njegovo novo partnerko nikamor na dopust. Mlajši je šel z njim kar dvakrat, potem pa tudi ni želel več hoditi</i>	spremenjen dopust in stiki otrok s starimi starši	negativne posledice razveze	spremembe in težave
B21	<i>Glede usklajevanja urnikov nismo imeli nobenih težav.</i>	lahkotno usklajevanje urnikov	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
B22	<i>Skrbnišтво za otroka imam jaz, saj se je oče odselil k novi partnerki</i>	dodelitev skrbništva	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
B23	<i>Ko sem na CSD vložila vlogo za skrbništvo nad</i>	upoštevanje želja uporabnikov	stik s Centrom za socialno	proces pomoči

	<i>otroki na CSD, so to upoštevali</i>		delo	
B24	<i>Tudi njun oče je prispeval delež preživitve, za katerega smo se dogovorili</i>	upoštevanje dogovora	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
B25	<i>Bilo je zelo naporno z dvema otrokoma.</i>	naporno z dvema otrokoma	negativne posledice razveze	spremembe in težave
B26	<i>Ob pomoči staršev in prijateljice se je življenje uredilo, stabiliziralo. Se boriš, živiš naprej za nove cilje. Vsega sem dobila dovolj. Menim, da nisem potrebovala ničesar več, saj so me na CSD upoštevali</i>	pomoč staršev, prijateljice in CSD	vir moči	podpore in pomoči
B27	<i>Posledice ob razpadu partnerske zveze so bile, da sem bila zelo pod stresom, izgubila veliko kilogramov, veliko se moraš ukvarjat s svojimi otroki, se pogovarjati, jih animirati, jih vzgajati za življenje</i>	stres, zanemarjanje samega sebe	negativne posledice razveze	spremembe in težave
B28	<i>Nekaj izgubiš, nekaj dobiš. Izgubiš varnost, ko se lahko na nekoga obrneš (bivši partner)</i>	izguba varnosti	negativne posledice razveze	spremembe in težave
B29	<i>Izguba doma, ki ga ustvariš.</i>	izguba doma	negativne posledice razveze	spremembe in težave
B30	<i>Osebnostno zame je bil to eden največjih stresov v mojem življenju, ko razmišljaš tudi o samomoru.</i>	stres in razmišljanje o samomoru	negativne posledice razveze	spremembe in težave
B31	<i>Pomoč za otroka sem iskala pri raznih psihologinjah.</i>	pomoč pri psihologinjah	vir moči	podpore in pomoči
B32	<i>Pomagala sem si sama, ko sem začela listati po knjigah, spraševati starejše zdravnike in prišla do ugotovitve, da je pri mlajšemu otroku zelo pomembna rutina in varnost.</i>	samoinicativnost in branje knjig	vir moči	podpore in pomoči
B33	<i>Če imaš ob sebi samo eno osebo (otroka), ki ti stoji ob strani, se pogovarjaš z njo</i>	otrok	vir moči	podpore in pomoči
B34	<i>In pa predvsem mi je pomagala narava, ki mi je dala energijo</i>	Narava	vir moči	podpore in pomoči
B35	<i>V življenju so pomembni cilji in delo na sebi (sprehodi v naravi, joga, masaže, pogovori,</i>	osebna rast	vir moči	podpore in pomoči

	<i>pozitivno razmišljanje)</i>			
B36	<i>pomembno delo na sebi zato sem prebiral knjige, ki so mi dale moč ter se veliko pogovarjala z ljudmi</i>			podpore in pomoči
B37	<i>Pomoč na CSD-ju so bili pogovori z osebo, ki ima izkušnje...spodbuda, usmerjanje k ciljem in ravnovesju. Na CSD-ju so mi pokazali, da za vsakim dežjem posije sonce. Če bi se nam dogajale samo lepe stvari, sploh ne bi vedeli, da so lepe. Ne bi rasli, se nekaj naučili. Možnih izboljšav podpore in pomoči na Centru ne vidim.</i>	zadovoljstvo z delom centra za socialno delo	delo centra za socialno delo	Izboljšave
B38	<i>Pozitivno razmišljanje.</i>	pozitivnost	nasvet staršem	podpora in pomoč
B39	<i>Treba je delati v korist otrok. Ko si pod stresom pojdi z otroki v naravo, obišči kako reko, potok, jezero, itd. Pogovarjaj se z otroki, da se ti ne odtujijo...</i>	korist otrok in druženje z njimi	nasvet staršem	podpora in pomoč

Intervju C:

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
C1	<i>Skupno starševstvo bi opisala kot okrnjeno, posebej med samo razvezo</i>	okrnjeno starševstvo	starševstvo	sodelovanje in odnos med partnerjema

C2	<i>Takrat sem za hčer skrbela predvsem jaz, on se ni vmešaval ali želel preveč sodelovati...ni je videl velikokrat.</i>	enostranska skrb za otroka	starševstvo	sodelovanje in odnos med partnerjema
C3	<i>Opisala bi ga z besedami kot so žalost,napetost.</i>	žalost in napetost	starševstvo	sodelovanje in odnos med partnerjema
C4	<i>..Kasneje se je začel malo bolj truditi, je začel obiskovati najino hčer</i>	obojestranska skrb za otroka	starševstvo	sodelovanje in odnos med partnerjema
C5	<i>Ločitev oziroma razveza je potekala med nama ter minila zelo hitro saj nisva bila poročena, temveč sva živela v zunajzakonski skupnosti</i>	hitra ločitev zaradi zunajzakonske zveze	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
C6	<i>Rekla bi, da je vse skupaj trajalo kakšen mesec.</i>	trajal kakšen mesec	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema

C7	<i>Na sodišču sva morala samo urediti papirje glede preživnine ter stikov</i>	urejanje papirjev	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
C8	<i>; vse je potekalo na prijateljski način</i>	prijateljski način	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
C9	<i>Hitro je šlo, ker sva se že veliko let prej vedela, da najina zveza ne funkcionira več in morava nekaj ukreniti</i>	zamrla zveza	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
C10	<i>On se je odselil še preden so bili papirji urejeni. S tem ni imel problemov, saj je stanovanje v katerem še vedno živim moje</i>	selitev	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
C11	<i>Hm...Najin odnos se ni nekaj spremenil, no ja, izboljšal se je</i>	izboljšanje odnosa	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema

C12	<i>Sedaj ne gojim več čustev do njega...lažje mi je pri srcu, ko ga vidim</i>	zamrla čustva	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
C13	<i>Sedaj sva prijatelja, lahko se pogovarjava brez kakršnihkoli napetosti</i>	umirjen odnos z bivšim	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
C14	<i>Še vedno pa mi je hudo, ko ga vidim na cesti, ker se spomnim kako je bilo včasih...težko mi je</i>	doživljanje stiske	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
C15	<i>Kar nekaj let sem vztrajala v najinem odnosu zaradi otroka, s strahom, da bi bila hči prikrajšana</i>	strah po prikrajšanosti otroka	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
C16	<i>Strah me je bilo kako bo odreagirala</i>	strah pred reakcijo otroka	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema

C17	<i>Bilo je zelo naporno vztrajati v takem odnosu. Ko je malo zrasla, imela je osem let, nisem zmogla več. Odločila sva se, da se s partnerjem razideva</i>	naporen odnos in odločitev za razvezo	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
C18	<i>Moj otrok je to super sprejel, res je močna oseba</i>	sprejetje	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
C19	<i>Spomnim se, da je na velik list napisala telefonsko številko očeta ter jo prilepila na steno. Tako je lahko kadar je želela, poklicala svojega očeta</i>	želja po ohranjanju stikov z obema staršema	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
C20	<i>Stike sem vedno podpirala, on pa tudi</i>	podpiranje stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema

C21	<i>Bilo je le nekajkrat, ko se je partner, medtem ko je imel v varstvu T., napil. T. me je takrat objokana klicala, da želi domov. Zagrozila sem mu s stiki pod nadzorom CSD-ja</i>	vključeno popivanje in grožnja s stiki pod nadzorom CSD-ja	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
C22	<i>Takrat se je umiril in stiki so zopet potekali normalno</i>	umirjen potek stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
C23	<i>Z nobenimi, res. Glede urnikov ni bilo problemov, sorodnikov ravno tako ne....ko sem imela otroka jaz, saj ga nisem mogla nikomur dati. Težav na splošno res ni bilo.</i>	odsotnost teav in velikih sprememb	pozitivne posledice ločitve	spremembe in težave
C24	<i>Malo je bilo le prilagajanja v službi. Nič nisva imela s CSD-jem, nobenih stikov, saj nisva bila poročena.</i>	prilagajanje v službi	negativne posledice razveze	spremembe in težave

C25	<i>Ravno tako se nisem mogla udeležiti določenih aktivnosti</i>	prikrajšanje za aktivnosti	negativne posledice razveze	spremembe in težave
C26	<i>...glede varstva, vzgoje in preživljanja otroka sva se vse zmenila sama na prijateljski način...na sodišče sva šla samo uredit papirje</i>	urejanje papirjev	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
C27	<i>Predvsem pomanjkanje občutka varnosti...ostala sama s hčerko, brez moškega v hiši).</i>	pomanjkanje občutka varnosti	negativne posledice razveze	spremembe in težave

C28	<i>Počutila sem se ranljivo, še posebej po ločitvi, ko so me sodelavci iz službe začeli ogovarjati</i>	Ranljivost	negativne posledice razveze	spremembe in težave
C29	<i>Glede finančnega stanja sem bila celo na boljšem</i>	izboljšanje finančnega stanja	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
C30	<i>Kot sem omenila, na Centru nisem iskala pomoči. Formalne pomoči ravno tako nisem potrebovala. Psihično sem bila dovolj močna, finančno še bolj. Tako da na Center ali razna društva se zares nisem rabila obračati</i>	brez dodatne pomoči	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
C31	<i>Moja edina in največja opora je bila moja hči. Nisem potrebovala nikogar, le mojega otroka.</i>	otrok	viri moči	podpore in pomoči

C32	<i>Mama je edino prišla k meni za en teden, ko sem imela največjo krizo, ob samem ločevanju; kasneje ne.</i>	mama	viri moči	podpore in pomoči
C33	<i>Hči mi je zelo pomagala, ker sem vedela da mi stoji ob strani, da mi zaupa, me ima rada.</i>	zaupanje in ljubezen hčere	viri moči	podpore in pomoči
C34	<i>Vsakič, ko sem prišla domov iz službe, me je bila stooostotno vesela, jaz pa nje.</i>	ljubezen hčere	viri moči	podpore in pomoči
C35	<i>Zelo dobro je prenesla vse skupaj ter mi pomagala pri vsem. Ja...zaupala mi je, jaz pa njej...skupaj sva bili v tem...skupaj premagujeva težave.</i>	skupno premagovanje težav	viri moči	podpore in pomoči
C36	<i>Svetovala bi jim, naj mislijo na svoje otroke.</i>	mislite na svoje otroke	nasvet staršem	podpore in pomoči

C37	<i>Za njih je najhuje, ko se njegova starša ločujeta ali gresta narazen. Starši naj bodo dovolj zreli in pametni, da ne vmešavajo otrok v svoje podle igrice, ki potekajo med njimi...</i>	na vpletajte otrok v svoje prepire	nasvet staršem	podpore in pomoči
C38	<i>...starši, ne preprečevati stikov otroka z drugim staršem.</i>	stiki naj bodo omogočeni	nasvet staršem	podpore in pomoči
C39	<i>Otroku olajšajte proces ločitve in sprememb.</i>	pomoč otrokom v procesu ločitve in sprememb	nasvet staršem	podpore in pomoči

Intervju D:

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
D1	<i>Skupno starševstvo je bilo ves čas zelo zgledno.</i>	zgledno skupno starševstvo	starševstvo	sodelovanje in odnos med partnerjema
D2	<i>Z bivšo partnerko sva normalno in konstruktivno komunicirala</i>	konstruktivna komunikacija	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema

D3	<i>...bila spoštljiva drug do drugega</i>	spoštovanje	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
D4	<i>...in vseskozi ljubeče skrbela za otroka</i>	skrb za otroka	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
D5	<i>Danes je temu enako. Skupaj vzgajava otroke, jih učiva, jim dajeva hrano in streho nad glavo.</i>	skrb za otroka	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
D6	<i>Edina razlika od prej je, da sedaj živiva ločeno.</i>	ločeno življenje	starševstvo	sodelovanje in odnos med partnerjema
D7	<i>Ločitev je potekala mirno in v duhu dobrega in konstruktivnega sodelovanja.</i>	sporazumna ločitev	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
D8	<i>Postopek je bil zaključen na Družinskem sodišču.</i>	na sodišču	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
D9	<i>Zmeniti sva se morala le glede preživnine...on je predlagal nek znesek in jaz sem se strinjala.</i>	dogovor glede preživnine	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema

D10	<i>Glede stikov sva se zmenila, da so otroci en teden pri meni, en teden pri njemu.</i>	dogovor glede stikov	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
D11	<i>Celotni postopek ni trajal dolgo. Rekla bi, da sva se ločevala pol leta.</i>	hitra ločitev	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
D12	<i>Odnos z bivšo partnerico je bil po ločitvi zelo dober.</i>	dober odnos	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
D13	<i>Vseskozi sva se dobro razumela in s skupnimi močmi delovala v dobrobit otroka.</i>	skrb za otroka	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
D14	<i>Lahko rečem, da se je odnos spremenil na boljše.</i>	izboljšanje odnosa	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
D15	<i>Začela sva se pogovarjati na bolj umirjen način.</i>	umirjen odnos	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
D16	<i>Danes mi napiše sms ter me vpraša kako sem...</i>	skrb drug za drugega	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema

D17	<i>O tem sem razmišljal le krajši čas.</i>	pomisleki	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
D18	<i>Kaj hitro sem spoznal, da je ne ljubim več ter nima smisla nadaljevati zveze.</i>	zamrla zveza	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
D19	<i>Ni me skrbelo preveč kako bo to vplivalo na otroka, saj sva se oba z njegovo mamo trudila da vpliva čim manj.</i>	majhen vpliv	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
D20	<i>Z bivšo partnerko nisva nikoli omejevala stikov drug drugemu. Glede tega sva vedno konstruktivno sodelovala ter prisluhnila eden drugemu in seveda tudi otroku. Jaz sem vedno podpiral stike hčere s svojo mamo, ona pa je podpirala stike mene in hčere. Kadar sem bil jaz na vrsti sem prišel po hčer.</i>	podpiranje stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema

D21	<i>Bivša partnerka mi je vedno odgovarjala na vse klice, jaz na njene.</i>	komunikacija	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
D22	<i>O urnikih, dopustih ter obiskih sva se vedno sprti dogovarjala in sporazumela.</i>	določitev stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
D23	<i>Imam precej fleksibilno službo...sem se prilagodil bivši partnerki tako da sva vse termine uskladila glede na najine in otrokove potrebe in tudi želje.</i>	prilagajanje	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
D24	<i>Najini starši se niso nikoli vmešali med naju niti v vzgojo najinih otrok.</i>	umirjen potek stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
D25	<i>Na CSD-ju sploh nisva bila.</i>	brez stika s Centrom za socialno delo	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči

D26	<i>Posledice so bile bolj čustvene narave.</i>	čustvene posledice	negativne posledice razveze	spremembe in težave
D27	<i>Nekaj časa občutek ni bil prijeten. Človek si v takih primerih postavi marsikakšno vprašanje. Tudi analizira stvari za nazaj.</i>	neprijetnost in analiziranje stvari	negativne posledice razveze	spremembe in težave
D28	<i>Vendar pa je takšno stanje sčasoma izzvenelo. Bistveno je postalo kvalitetno skrbeti za otroka.</i>	skrb za otroka	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
D29	<i>Nikjer.</i>	odsotnost iskanja virov moči	viri moči	podpore in pomoči
D30	<i>Pomoči nisem iskal.</i>	odsotnost iskanja virov moči	viri moči	podpore in pomoči
D31	<i>Posledice niso bile grozne.</i>	odsotnost velikih posledic, težav	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
D32	<i>Pomoč sem si bil v bistvu sam.</i>	jaz	viri moči	podpore in pomoči

D33	<i>Zazrl sem se vase, vedel sem, da delam dobro zase in za mojega otroka...to mi je pomagalo.</i>	pogled vase	viri moči	podpore in pomoči
D34	<i>Neposredne izkušnje nimam. Sem se pa s težavami ob razpadu zakonske /zunajzakonske skupnosti na splošno seznanil ob pripovedovanju znancev, sorodnikov ter sodelavk na CSD.</i>	seznanitev preko drugih, brez lastne izkušnje	delo na Centru za socialno delo	podpore in pomoči
D35	<i>Problematika je kar pereča. Ob razvezah pride v mnogih primerih do močnih konfliktov, zato so ti postopki velikokrat dolgi in naporni.</i>	dolgi in naporni postopki	delo na Centru za socialno delo	izboljšave

D36	<i>Mogoče bi bila dobrodošla uvedba svetovanja na CSD-jih za bodoče starše (zakonce). Torej, nekakšna priprava (šola) na zakon (zunajzakonsko skupnost).</i>	uvedba svetovanja za bodoče starše	delo na Centru za socialno delo	Izboljšave
D37	<i>Vsekakor naj ravnajo v dobrobit otroka, ki je na prvem mestu.</i>	korist otrok	nasvet staršem	podpore in pomoči
D38	<i>Z otrokom je treba ohraniti ljubeč in pristen stik ter kvalitetno komunikacijo.</i>	druženje z otroki	nasvet staršem	podpore in pomoči
D39	<i>Vsa prerekanja, nasprotovanja, konflikti in zamere med bivšima partnerjema so v tem smislu popolnoma odveč.</i>	odsotnost preprirov	nasvet staršem	podpore in pomoči

Intervju E:

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
E1	<i>Med postopkom razveze sem videla</i>	velik izziv in požiranje ega	starševstvo	sodelovanje in odnos med

	<i>skupno starševstvo kot velik izziv in požiranje ega.</i>			partnerjema
E2	<i>Večkrat je zamujal na stike,</i>	nedržanje dogovorov	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
E3	<i>ni se mi javljal na telefon.</i>	neodzivnost	odnos z bivšim partnerjem med razvez	sodelovanje in odnos med partnerjema
E4	<i>Požrla sem svoj ego, pretrpela njegovo zamujanje, ker sem želela le najboljše za najinega otroka.</i>	požiranje ega	odnos z bivšim partnerjem med razvez	sodelovanje in odnos med partnerjema
E5	<i>Z bivšim sva komunicirala le zaradi otroka.</i>	pogovor o otrocih	Odnos z bivšim med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
E6	<i>Danes vidim skupno starševstvo kot prilagajanje drug drugemu,</i>	prilagajanje	starševstvo	sodelovanje in odnos med partnerjema
E7	<i>skupno dogovarjanje in iskanje rešitev.</i>	dogovarjanje in iskanje rešitev	starševstvo	sodelovanje in odnos med partnerjema
E8	<i>Je bolj enostavno, ker sva z bivšim v dobrem razmerju.</i>	dober odnos	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
E9	<i>Ločitev je potekala eno leto in sicer na sodišču, saj se z bivšim partnerjem nisva uspela dogovoriti glede stikov in preživljanja najinega otroka.</i>	Sodišče	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema sodelovanje in odnos med partnerjema
E10	<i>On je želel biti z njim vsak drug dan, jaz tega nisem sprejela saj menim, da to definitivno ni v korist otroka. Hvala bogu je na koncu le sprejel, da ga vidi vsak drug vikend, med tednom pa v četrtek in petek.</i>	določitev stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
E11	<i>Glede preživnine je ...kregala eno leto, na kar je končno popustil ter povišal preživnino, jaz pa tudi sem popustila ter mu pustila, da je preživnina malo nižja od zelene.</i>	dogovor glede preživnine	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
E12	<i>Po ločitvi se je najin odnos izboljšal, saj nisva bila več "prisiljena" preživeti toliko časa skupaj.</i>	izboljšanje odnosa	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
E13	<i>Prej sva se vsakodnevno kregala zaradi najmanjših bedarij...</i>	prepiri	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema

E14	<i>...sedaj se lahko o vsem pogovoriva kot dva odrasla človeka.</i>	izboljšanje odnosa	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
E15	<i>Ne, o ostajanju skupaj s partnerjem zaradi najinih otrok nisem nikoli razmišljala.</i>	brez pomislekov	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
E16	<i>Ko sva bila z bivšim še skupaj sva se veliko prepirala...najin otrok je to videl...naju je gledal...bilo je hudo. Želela sva to prekiniti, saj sva s prepiranjem zelo škodila najinemu otroku.</i>	prepiri	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
E17	<i>Mislím, da je ločitev nanj dobro vplivala, saj se s takratnim možem nisva več kregala, kar je opazil tudi najin sin.</i>	dober vpliv	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
E18	<i>V času razpadajočega zakona je imel težave v šoli...</i>	težave v šoli	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
E19	<i>...ko pa se je vse skupaj poleglo, se je stanje v šoli precej izboljšalo</i>	sprejetje	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
E20	<i>Vedno je treba gledati kaj je najboljše za tvojega otroka. Imam ga zelo rada, takratni mož pa tudi. Je dober oče, saj vedno gleda, da ima najin sin hrano, čiste obleke, da ga ne zebe ter mu gre dobro v šoli.</i>	skrb za otroka	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
E21	<i>Tako sem seveda stike sina ter njegovega očeta vedno podpirala, saj se zavedam kako pomembno je, da najin otrok preživi čas tako z mano kot s svojim očetom.</i>	podpiranje stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
E22	<i>Njegov oče je prav tako podpiral stike.</i>	podpiranje stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
E23	<i>Sinu sva vedno govorila, da ga imava oba rada, da ne rabi izbirati med nama.</i>	dobri odnosi staršev z otroki	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
E24	<i>Srečevali smo se na lokacijah, ki so bile obema z bivšim ugodne.</i>	prilagajanje	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
E25	<i>Spremembe kot so drugačni urniki...</i>	drugačni urniki	negativne posledice razveze	spremembe in težave
E26	<i>...dva domova za najinega sina...</i>	selitev	negativne posledice razveze	spremembe in težave

E27	<i>...ločeno življenje med mano in partnerjem...</i>	selitev	negativne posledice razveze	spremembe in težave
E28	<i>O vsem sva se z malo pogovora lepo uskladila.</i>	odsotnost težav in velikih sprememb	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
E29	<i>Na začetku, ob razvezi je bilo nekoliko težav z usklajevanjem urnikov, saj nisva bila toliko vpeljana v skupno starševstvo ločenih oseb, vendar menim, da sva se hitro znašla.</i>	lahkotno usklajevanje urnikov	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
E30	<i>Na CSD so nama hitro priskočili na pomoč.</i>	strokovnost Centra za socialno delo	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
E31	<i>Skupaj smo sestavili načrt za naprej (življenje po razvezi).</i>	načrt za naprej	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
E32	<i>Pomagali so nama pri usklajevanju urnikov.</i>	pomoč pri usklajevanju urnikov	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
E33	<i>Skupaj smo razmišljali kaj bi bilo v največjo korist najinega otroka. Brez centra bi si otroka "razdelila" na polovični čas, ne bi pa gledala preveč, kaj najinemu otroku najbolj ustreza.</i>	korist otroka	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
E34	<i>Morda bi potrebovala en dodaten pogovor, kako se jaz počutim v sami situaciji razveze in po njej, ter kakšen nasvet...</i>	dodaten pogovor, nasvet	delo Centra za socialno delo	Izboljšave
E35	<i>Ja. Tega je bilo premalo. Sama pomoč je bila kar kvalitetna, vendar morda ne tako zelo prilagojena posamezniku.</i>	prilagoditev posamezniku	delo Centra za socialno delo	Izboljšave
E36	<i>Ob ločitvi sem se počutila precej nesamozavestno in neprivlačno.</i>	nizka samopodoba	negativne posledice razveze	spremembe in težave
E37	<i>Po ločitvi je moja samozavest krepko narasla, saj sem bila zopet samska in sem razumela, da sem lepa in privlačna.</i>	dobra samopodoba	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
E38	<i>Pomoč sem iskala še pri moji prijateljici...ki ji lahko vse povem..</i>	prijateljica	vir moči	podpore in pomoči
E39	<i>..ter v šoli mojega sina</i>	šolsko okolje otrok	vir moči	podpore in pomoči
E40	<i>Tam sem govorila z razredničarko mojega sina, ki me je podprla, pri mojem sinu pa je razumela, zakaj je prej (med ločitvijo) dobival slabe ocene.</i>	šolsko okolje otrok	vir moči	podpore in pomoči

E41	<i>Pogovori s prijateljico so mi pomagali, da sem hitreje pridobila na samozavesti.</i>	pridobitev samozavesti	vir moči	podpore in pomoči
E42	<i>Pogovor z razredničarko pa, da mi je pomagal razumeti, da nisem slaba mati.</i>	samopodoba	vir moči	podpore in pomoči
E43	<i>Na CSD-ju bi si torej želela več pogovora s starši, kako se mi počutimo.</i>	dodatni pogovor	delo Centra za socialno delo	Izboljšave
E44	<i>Želela bi si, da bi seveda poleg otrokove koristi, gledali vsaj malo več tudi na našo korist in naše psihično počutje skozi sam proces ločitve ali razveze.</i>	prilagoditev posamezniku	delo Centra za socialno delo	Izboljšave
E45	<i>Svetovala bi jim, naj ostanejo to kar so.</i>	brez pretvarjanj	nasvet staršem	podpore in pomoči
E46	<i>Ločitev ali razveza je težek proces, naj se obdajo z ljudmi, ki jih imajo radi...</i>	dobra družba	nasvet staršem	podpore in pomoči
E47	<i>...ter vedno delajo v korist svojega otroka...</i>	korist otrok	nasvet staršem	podpore in pomoči
E48	<i>...ter seveda delajo tudi za svoje psihično zdravje</i>	poskrbijo zase	nasvet staršem	podpore in pomoči

Intervju F:

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
F1	<i>Med samim postopkom razveze je bilo starševstvo res naporno.</i>	naporno	starševstvo	sodelovanje in odnos med partnerjema
F2	<i>Zaradi nerazumevanja med mano in partnerico je trpel tudi odnos do otroka.</i>	okrnjeno starševstvo	starševstvo	sodelovanje in odnos med partnerjema
F3	<i>Preveč je bilo prepiranja ter slabe volje, kar pa je nalezljivo. Dogajalo se je, da sva se prepirala zaradi malenkosti, kot so pospravljanje stanovanja, plačevanje stvari, planiranje izletov itd.</i>	prepiri	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
F4	<i>Sedaj, ko je razveza končana in živimo ločeno, je vse skupaj lažje saj ni preprirov ter ni slabe volje. Vse imamo dogovorjeno in večinoma ni težav.</i>	izboljšanje odnosa	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
F5	<i>Dogovorjena sva glede obiskov ter kdaj in koliko časa je otrok pri komu. Trenutni dogovor je, da je otrok en teden pri meni ter en teden pri njej.</i>	določitev stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
F6	<i>Če ima otrok težave pri določeni temi, se o tem pogovoriva ter skupaj najdeva rešitev.</i>	komunikacija	starševstvo	sodelovanje in odnos med

				partnerjema
F7	<i>Trenuten sistem nama ustreza in tudi vzgoja je temu primerna.</i>	zgodno skupno starševstvo	starševstvo	sodelovanje in odnos med partnerjema
F8	<i>Ločitev je potekala na miren način, sporazumno in se je zgodila takoj.</i>	sporazumna in hitra ločitev		sodelovanje in odnos med partnerjema
F9	<i>Oba sva vedela, da nima smisla vztrajati v nečem, kjer ne vidiš prihodnosti.</i>	zamrla zveza	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
F10	<i>Po štirih mesecih truda sva se odločila, da je za otroka in za naju boljše, če se ločiva. Odšla sva do odvetnikov ter na CSD in pričela postopek ločitve. Oba sva čutila olajšanje, saj sva vedela, da je to prava pot.</i>	postopek na CSD	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
F11	<i>En teden po tem, se je partnerica odselila v svoje stanovanje...</i>	selitev	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
F12	<i>...sam pa sem stopil v kontakt z odvetniki glede preživnine ter delitve premoženja. Skupaj sva odšla do odvetnikov, kjer sva se sporazumno odločila glede višine preživnine ter delitve premoženja</i>	dogovor glede preživnine in premoženja	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
F13	<i>Po ločitvi sva imela povsem drugačen odnos, kot pred njo.</i>	spremenjen odnos z bivšim	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
F14	<i>Sprostila sva se in sva vso energijo vlagala v vzgojo otroka, ne pa v medsebojno prepiranje.</i>	skrb za otroka	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
F15	<i>Postala sva prijatelja.</i>	prijateljski odnos	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
F16	<i>Sedaj se lahko skupaj odločava za stvari, katere se prej nisva mogla dogovoriti.</i>	izboljšanje odnosa	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
F17	<i>Bivšo partnerico sedaj gledam predvsem z vidika vzora za otroka in ne kot življenjskega sopotnika, kakor je bilo to prej.</i>	hladen prijateljski odnos	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
F18	<i>Spremenil se je najin odnos, najina bližina ter do neke mere razmišljanje. Prej sva razmišljala kot</i>	spremenjen odnos z bivšim	odnos z bivšim	sodelovanje in odnos med

	<i>eno, sedaj razmišlja kot posameznika.</i>		partnerjem po razvezi	partnerjema
F19	<i>Na koncu pa vse narediva v dobrobit otroka, za kar so včasih potrebni kompromisi.</i>	skrb za otroka	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
F20	<i>Ko so se težave začele kopičiti sva se vprašala ali bi ostala skupaj samo zaradi otroka. Po določenem času so se prepiri začeli pojavljati vse bolj pogosto in vse skupaj je samo negativno vplivalo na otroka. Otrok je bil vse bolj nemiren in takrat sva ugotovila, da mu s tem samo škodiva.</i>	nemiren otrok	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
F21	<i>Štiri mesece sva se trudila in poskušala vse, da bi zveza obstala, saj sva se zavedala, da s tem škodiva otroku. Poskusila sva tudi s terapijo za pare, vendar neuspešno.</i>	skrb za otroka	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
F22	<i>Tam sva dokončno spoznala, da so najine poti predaleč narazen in da je edina rešitev razveza. Sama je želela nadaljevati kariero ter ostati v Sloveniji, sam pa sem želel izkusiti še druge dele sveta in pripravljen sem bil obrniti nov list in začeti novo življenje / kariero drugje.</i>	odtujenost	odnos z bivši partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
F23	<i>Ko sva se ločila in odselila vsak na svoje, sem želel, da ima otrok še vedno stik z mamo. Mama je ena sama in želel sem, da jo pozna in da dobi od nje vzgojo, ki jo potrebuje. Ne želim, da se stiki izgubijo in da otrok odrasča le ob enem staršu. Otrok potrebuje oba starša saj mu vsak da to, kar potrebuje.</i>	podpiranje stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
F24	<i>Brez težav sva se dogovorila, da bo otrok en teden pri meni ter en teden pri njej.</i>	določitev stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
F25	<i>Vedno, kadar ima otrok kakšne težave, ki zahtevajo moško oziroma žensko pomoč, se dogovoriva glede prisotnosti enega od naju glede na težave. Torej če imamo težavo, ki jo lahko reši le ženska, sem pripravljen otroka predati materi za kak dan več, dokler se problemi ne rešijo.</i>	prilagajanje	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
F26	<i>Največje težave se pojavijo za novo leto, ob počitnicah, rojstnih dnevih ter dogodkih, ki so bili prej skupni. Večinoma se v začetku leta dogovoriva s kom bo otrok za kateri praznik. Včasih je to kar velik zalogaj, saj je vsak od naju zaposlen in ne dobi vedno dopusta.</i>	dopusti in prazniki	negativne posledice razveze	spremembe in težave
F27	<i>Težave s pobiranjem iz vrtca sva uredila in se po potrebi uskladiva vsak teden (v primeru, da je en od naju odsoten).</i>	prilagajanje	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
F28	<i>Največjo težavo med samim procesom sem videl v</i>	zmedenost	negativne	spremembe in

	<i>tem, da je bil otrok zmeden, saj ni vedel kaj se dogaja. Potrebno je bilo razložiti situacijo, ki pa je zaradi starosti še ni povsem razumel. Težava se je pojavila, da je vsak od naju zadevo drugače razlagal. Jaz, da mati potrebuje več časa zase in ona, da jaz želim delati na karieri v tujini. To mi tudi sedaj predstavlja velik zalogaj, saj otrok ne razume tako hitro pri tej starosti.</i>	otroka	posledice razveze	težave
F29	<i>Obiskovanje sorodnikov poteka ločeno. Torej enkrat gre otrok na obisk z materjo in naslednje leto gre z mano.</i>	spremenjen dopust in stiki otrok s sorodniki	negativne posledice razveze	spremembe in težave
F30	<i>Proces na CSD je bil precej hiter ter enostaven.</i>	hitra ločitev	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
F31	<i>Izpolnila sva obrazec na sodišču saj sva se že prej dogovorila glede delitve premoženja.</i>	urejanje papirjev	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
F32	<i>Poslala sva predlogo na CSD in nato sva bila povabljena na razgovor, kjer so nama postavili nekaj vprašanj.</i>	pogovor	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
F33	<i>Oba sva bila odločena, tako da ni bilo pomislekov. Osebjema je bilo zelo v pomoč, saj sva to počela prvič.</i>	strokovnost Centra za socialno delo	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
F34	<i>V podporo nama je bilo to, da bo otrok od sedaj bolj srečen in bo lahko odraščal v normalnih pogojih.</i>	korist otroka	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
F35	<i>CSD je sicer poskušal rešiti zvezo, vendar sva bila oba odločena.</i>	trud po nadaljevanju zveze	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
F36	<i>Pri samem postopku so upoštevali tudi željo otroka, ki je bila, da ostane pri obeh.</i>	upoštevanje želja uporabnikov	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
F37	<i>Ob razpadu zveze sem čutil, da je vse skupaj izgubljeno. Nisem več videl poti ven in edina rešitev je bila razveza.</i>	zamrla zveza	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos z bivšim partnerjem
F38	<i>Po sami razvezi sem občutil olajšanje in vedel sem, da je to za otroka in za naju najboljše.</i>	olajšanje	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
F39	<i>Edina negativna izkušnja po razvezi je občutek navezanosti.</i>	občutek navezanosti	negativne posledice razveze	spremembe in težave
F40	<i>Na koncu sva bila sestanovalca in ne partnerja. Ko sva se odselila je bil v prvih dneh občutek čuden. Ko si toliko let vajen na nekaj in se potem</i>	občutek navezanosti	negativne posledice razveze	spremembe in težave

	<i>v trenutku konča, potrebuješ nekaj časa, da se navadiš na nove razmere.</i>			
F41	<i>Sedaj, ko je razveza urejena lahko rečem, da je bila pravilna odločitev. Sedaj ne gledam nazaj na to kot nekaj negativnega ampak kot na nekaj, kar mi je pomagalo, da sem kot oseba močnejši in se lažje spopadam s težkimi situacijami.</i>	krepitev moči	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
F42	<i>Formalno sem iskal pomoč pri odvetniku.</i>	odvetnik	vir moči	podpore in pomoči
F43	<i>Vsi so mi svetovali, da naj razvezo speljeva mirno in sporazumno. Neformalno pa pri svojih starših, prijateljih ter preko forumov na internetu.</i>	starši, prijatelji, forumi	vir moči	podpore in pomoči
F44	<i>Vsi te ljudje, pa naj bodo formalni ali neformalni, so mi pomagali do te stopnje, da sem lažje sprejel to, kar sva oba vedela, da prihaja.</i>	sprejetje sprememb	vir moči	podpore in pomoči
F45	<i>Na začetku je bilo težko in nisem vedel, kako naj se spoprimum s tem problemom. Nisem vedel na koga se obrniti, kako se izpelje ta proces in podobno. Ob pomoči vseh teh ljudi je bila stvar zelo enostavna.</i>	skupno premagovanje težav	vir moči	podpore in pomoči
F46	<i>Zaradi tega je bilo privarčevane veliko slabe volje ter prepirov.</i>	manj prepirov in slabe volje	vir moči	podpore in pomoči
F47	<i>Vse sva izpeljala, kakor je bilo potrebno. Sedaj sva en drugemu hvaležna da sva upoštevala nasvete. Zaradi mirno izpeljane ločitve si sedaj lahko pogledava v oči in normalno vzgajava otroka še naprej.</i>	skupna vzgoja otrok	vir moči	podpore in pomoči
F48	<i>Otrok je sedaj precej bolj miren in ne sprašuje več o prepirih. Sedaj ga zanima le, kdaj gremo na morje...</i>	sprejetje	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos z bivšim partnerjem
F49	<i>Glede CSD nimam veliko pripomb. Pomoč je bila profesionalna ter na mestu.</i>	zadovoljstvo z delom Centra za socialno delo	delo Centra za socialno delo	izboljšave
F50	<i>Če bi bila situacija med nama bolj komplicirana, bi jih bolj potrebovala. Ker pa ni bila, je bila pomoč zadostna. Edina pripomba bi bila na kompliciran dokument za razvezo. V tem dokumentu je potrebno navesti veliko podatkov, ki sva jih razvozlala šele s pomočjo CSD. Mogoče bi poenostavili ta dokument.</i>	kompliciran dokument za razvezo	delo Centra za socialno delo	izboljšave
F51	<i>Druga stvar bi bila uradne ure CSD. Oba delava delavnik od 8:00 – 16:00 ure, kar nama onemogoča obisk centrov saj so odprti od 8:00 do 15:00 ure. Izjema je sreda, ko je odprto dlje vendar nama v ljubljanski gneči včasih tudi to ni uspelo. Predlagam, da bi bil center dva dni odprt dopoldne, dva popoldne en dan pa bi bil odprt do</i>	uradne ure CSD-ja	delo Centra za socialno delo	izboljšave

	<i>vsaj 18:00 ure.</i>			
F52	<i>Svetoval bi jim, da naj osebne odnose zadržita zase. Vsaj ob srečanjih z otrokom. Vsak naj o drugem bivšem partnerju govori le najboljše saj se pozitiva širi tudi na otroka. Skupaj naj se trudijo vzgajati otroka po najboljših močeh. Otrok ne sme trpeti zaradi odnosov staršev.</i>	mislite na svoje otroke	nasvet staršem	podpore in pomoči
F53	<i>En drugemu naj omogočita obiske otroka in naj se vnaprej dogovorita glede praznikov ter podobnih dogodkov.</i>	stiki naj bodo omogočeni	nasvet staršem	podpore in pomoči
F54	<i>Če vidita, da zadeva nima prihodnosti, nima smisla odlašati ter se truditi obuditi nekaj, kar ne traja. Če vidiš, da ne gre ne odlašaj. Prej ko to narediš, prej si pomirjen in tudi otroci so bolj srečni.</i>	ločitev	nasvet staršem	podpore in pomoči
F55	<i>Tudi po sami razvezi naj se trudijo biti v kontaktu z bivšim partnerjem ter otrokom, saj lahko le tako nudita zadostno podporo pri razvoju.</i>	ohranitev stikov med partnerjema	nasvet staršem	podpore in pomoči

Intervju G:

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
G1	<i>Pred postopkom razveze je bilo najino starševstvo nemirno zaradi nadaljevanja prepiranja...</i>	nemirno zaradi preprirov	starševstvo	sodelovanje in odnos med partnerjema
G2	<i>...hči se je takrat že zavedala, da med nama s partnerjema vse ne štima in mi je tudi sama povedala, da želi da se z njenim očetom ločiva</i>	otrokovo razumevanje	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
G3	<i>Njen mlajši brat, moj sin je bil takrat še premajhen, da bi to sploh razumel.</i>	otrokovo nerazumevanje	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
G4	<i>Sodišče je skrbništvo dodelilo meni, njun oči ni imel v zvezi s tem nobenih pripomb. Pri njemu sta bila vsak drugi vikend in tudi za 1 teden ju je vzel na dopust (morje).</i>	določitev stikov	Stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema

G5	<i>Redno tudi plačuje preživnino. Tako da ja, skupno starševstvo nama funkcionira in čedalje lažje je, saj sta tudi otroka čedalje večja.</i>	zgodno skupno starševstvo	starševstvo	sodelovanje in odnos med partnerjema
G6	<i>Ločitev je potekala sporazumno, na sodišču in zelo hitro je bil postopek opravljen.</i>	sporazumna in hitra ločitev	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
G7	<i>Ob pomisleku na ločitev, sem najprej predlagala hčerinemu očetu, da greva na skupen posvet/pogovor k svetovalcu. Partner tega ni sprejel in je vztrajal pri razvezi. Ta predlog o posvetu sem mu večkrat na teden omenjala ampak on je še vedno vztrajal pri svoji odločitvi. Nisem vedela kaj narediti...želela sem si rešiti zvezo, vendar on tega ni želel. Sama sem želela rešiti zakon zaradi najinih otrok, vendar na žalost ni šlo drugače.</i>	želja po rešitvi zakona	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
G8	<i>Nisem imela več izbire. Ker je bilo nevzdržno, sem se odločila, da ta postopek o ločitvi opravi sama. Sama sem se odpravila do notarja in tudi opravila postopek ločitve tam, popolnoma sama.</i>	urejanje papirjev	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
G9	<i>Bivši je naslednji dan samo prišel podpisat dokument, da se strinja o ločitvi.</i>	urejanje papirjev	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
G10	<i>Danes sem vesela, da sem se takrat ločila.</i>	brez obžalovanj	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
G11	<i>Po razvezi se je prepiranje nadaljevalo oz. nasilno stopnjevalo, občasno me je bivši zasledoval.</i>	nasilje	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema

G12	<i>Nato sem se odločila, da ga prijavim policiji in od takrat naprej se je stanje malo umirilo. Občasno so bili še kakšni izbruhi konflikta ampak malo bolj »blagi«. Sedaj sva v boljšem odnosu, se ne pogovarjava, vendar me ne zasleduje več.</i>	prijava policiji in izboljšanje odnosa	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
G13	<i>Sva oddaljena eden od drugega in to mi ustreza.</i>	umirjen odnos z bivšim	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
G14	<i>Sedaj se počutim bolje je. Nisem nikoli razmišljala o skupnem življenju z njim zaradi mojih dveh otrok, saj je takrat tudi starejša hči želela, da greva z možem narazen.</i>	brez pomislekov	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
G15	<i>Nanjo ločitev ni skoraj nič vplivala.</i>	majhen vpliv	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
G16	<i>Na mlajšega sina je ločitev vplivala, saj ni razumel zakaj se je to zgodilo.</i>	nerazumevanje	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
G17	<i>Začel je tudi jecljati zaradi šoka.</i>	jecljanje	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
G18	<i>Podpirala sem stike, druženja z njunim očijem in s tem ni bilo nobenih težav. Kadar je želel videti svoja otroka, sem ju vedno pripeljala na zbirno mesto. Prej sva se zmenila, kje in kdaj se naslednjič dobimo, ko mi nazaj preda najina otroka.</i>	podpiranje stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
G19	<i>On je prav tako podpiral stike saj se je zavedal kako pomembno je, da otroka odraščata s svojo mamo.</i>	podpiranje stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
G20	<i>Pri tem ni bilo nobenih težav, saj sva se dogovorila, da ju ima oči na vsake 14 dni (vikend) on pri sebi ter tudi večkrat ju je odpeljal na morje oz. izlet. Drugače sem ju imela vedno jaz.</i>	določitev stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
G21	<i>Nisva bila nič na CSD-ju, celoten postopek sva opravila na sodišču. Sodišče je dodelilo odločbo na CSD in ni bilo nobene potrebe hoditi na CSD.</i>	brez stika s CSD	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
G22	<i>Nobenih posledic nisem imela ob razpadu zveze.</i>	odsotnost težav in velikih sprememb	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
G23	<i>Bila sem celo bolj sproščena, mirna, vesela in nobenega stresa nisem več doživela.</i>	olajšanje	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave

G24	<i>Bila sem vesela, ker je bilo ločitve končno konec. Nisem bila več poročna z njim in lahko sem zaživela znova.</i>	ново življenje	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
G25	<i>Preživnino za otroka mi nakazuje še danes, tako da finančno nimam problemov.</i>	finančno stanje	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
G26	<i>Nikjer nisem iskala morebitne dodatne pomoči, saj sem sama vedela celoten postopek ločitve. Skozi vse to sem šla sama in je bilo čisto vse vredno.</i>	jaz	vir moči	podpore in pomoči
G27	<i>K zmanjšanju posledic ni prispevalo saj, kot sem omenila, nisem iskala nobene dodatne pomoči.</i>	odsotnost iskanja virov moči	vir moči	podpore in pomoči
G28	<i>Ob razvezi je šlo samo na bolje, saj sem bila končno rešena nesrečnega zakona.</i>	olajšanje	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
G29	<i>...lahko komentiram le, da sem vesela, da niso na Centru nič zakomplicirali ter so sprejeli odločbo sodišča</i>	zadovoljstvo z delom Centra za socialno delo	delo Centra za socialno delo	izboljšave
G30	<i>Svetovala bi jim več pogovorov med seboj, poskušati čim bolj med sabo sodelovati predvsem zaradi otrok. S tem bi pripomoglo k manj konfliktov in oteževanja odnosa med sabo.</i>	ohranitev stikov med partnerjema	nasvet staršem	podpore in pomoči

Intervju H:

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
H1	<i>Med samo ločitvijo je bilo starševstvo praktično nemogoče.</i>	okrnjeno starševstvo	starševstvo	sodelovanje in odnos med partnerjema
H2	<i>Konstantno prepiranje...energijo porabila za prepire.</i>	prepiri	odnos z bivšim partnerjem med razvezo	sodelovanje in odnos med partnerjema
H3	<i>Sin je zaradi tega seveda trpel in je kazal znake depresije. Ponoči se je zbujal in naju prosil, naj se ne kregava več. Za nekaj dni je bilo bolje, nato pa se je vse skupaj ponovilo .</i>	znaki depresije	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
H4	<i>Sedaj ko je ločitev končana in živimo ločeno, je vse skupaj lažje saj ni prepиров.</i>	spremenjen odnos z bivšim	odnos z bivšim partnerjem po	sodelovanje in odnos med partnerjema

			razvezi	
H5	<i>Vsi termini obiskov so bili določeni s strani CSD ter sodišča. Skrbništvo je bilo dodeljeno materi in dogovor je, da sina lahko vsak mesec obiščem in je lahko z mano čez vikend. Vsak zadnji petek v mesecu se dobimo in dobim sina za vikend.</i>	določitev stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
H6	<i>Ločitev je potekala na najslabši možen način. Takoj, ko sem ji povedal, da hočem ločitev, se je začela drugače obnašati... Že doma se je začel prepir glede denarja, kar sva kasneje morala prenesti na sodišče, saj se nisva mogla dogovoriti glede zneska preživnine ter kdo bo dobil skrbništvo za sina.</i>	prepiri glede stikov in premoženja	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
H7	<i>Sama ločitev je trajala dve leti in po neštetih sestankih na CSD ter ur preživetih na sodišču smo le prišli do zaključka.</i>	postopek na CSD in sodišču	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
H8	Po ločitvi se je najin odnos še poslabšal	poslabšanje odnosa	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
H9	<i>Kljub temu, da sta sodišče ter CSD določila višino preživnine ter njej dodelilo otroka, je ona želela še več denarja ter ni bila povsem zadovoljna s tem, da ga lahko obiskujem</i>	prepiri glede preživnine in stikov	postopek ločitve ali razveze	sodelovanje in odnos med partnerjema
H10	<i>Trenuten odnos s partnerko je slab, saj se še vedno prepirava zaradi denarja.</i>	slab odnos	odnos z bivšim partnerjem po razvezi	sodelovanje in odnos med partnerjema
H11	<i>Vzgoja je sedaj ločena, vendar gre večinoma po njenih željah, saj je sin večino časa pri njej. Sam bi si želel, da bi se odnosi med nama popravili vsaj do te mere, da bi lahko skupaj vzgajala najinega sina</i>	okrnjeno starševstvo starševstvo		sodelovanje in odnos med partnerjema
H12	<i>Ko so se težave začele ponavljati se nisva niti vprašala ali bi ostala skupaj zaradi njega, saj so najine razlike prevelike in slej ko prej bi še slabše vplivale na sina.</i>	brez pomislekov	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
H13	<i>Oba imava povsem drugačne poglede na življenje.</i>	odtujenost	odnos z bivšim	sodelovanje in odnos med

	<i>Jaz bi si gradil kariero in nekje ustalil, ona pa bi rada že izkušala življenje po klubih ter dogodkih. Sam sem povsem nasproten, saj si želim miru in družine. Zato so razlike prevelike. Če bi želela ostati skupaj samo zaradi otroka bi bila oba tako razdvojena in skoncentrirana na svoje področje, da bi sinova vzgoja trpela. Posledično bi bil sin nesrečen in tako razdvojen, kot sva jaz in partnerka.</i>		partnerjem med razvezo	partnerjema
H14	<i>Otrok je to nekako sprejel, saj je videl da skupaj ne zdržiiva in da je ločitev edina možnost.</i>	sprejetje	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
H15	<i>Močno ga je prizadelo le to, da bomo živeli ločeno in da bo z mano lahko le enkrat na mesec. Začel se je zapirati vase in pogosto je jokal.</i>	depresija	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
H16	<i>Ko sva mu razložila, da so razlike med nama prevelike in da bomo nekaj časa živeli ločeno, je bil vsaj malo potolažen. Sedaj počasi vidi, da je to bolje in ima bolj mirno otroštvo.</i>	sprejetje	vpliv razveze na otroka	sodelovanje in odnos med partnerjema
H17	<i>Na žalost sta sodišče ter CSD odločila, da skrbništvo dobi ona in meni dodelilo le en vikend na mesec</i>	določitev stikov	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
H18	Sam nisem preprečeval...	podpiranje stikov	Stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
H19	<i>Imela sva incidente, ko bi se morali dobiti, da prevzamem sina, pa ju ni bilo. Kasneje je povedala, da je zbolela in ni utegnila priti na mesto srečanja. Zgodil se je primer, ko se ni več tednov javila in sem misli, da je nekaj narobe.</i>	neupoštevanje dogovora o stikih	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
H20	<i>Ko smo bili dogovorjeni za srečanje, ni prišla in posredovati je morala tudi policija, saj sem se bal za sinovo življenje. Bal sem se, da bi ga odpeljala v tujino k svojim sorodnikom. Kasneje sem izvedel, da sta odšla na počitnice do strica v Nemčijo. Sam seveda za to nisem vedel in bil sem zaskrbljen.</i>	neupoštevanje dogovora o stikih	stiki	sodelovanje in odnos med partnerjema
H21	<i>Težave se pojavljajo, saj mi včasih ne pove, kam gresta in nato sem zaskrbljen ali ga bo še</i>	neupoštevanje dogovora o stikih	negativne posledice razveze	spremembe in težave

	<i>pripeljala nazaj ali ne.</i>			
H22	<i>Ob večjih praznikih..rojstnih dnevih..Največje težave se pojavijo za novo leto, ob počitnicah, rojstnih dnevih ter dogodkih, ki so bili prej skupni...</i>	rojstni dnevi, prazniki	negativne posledice razveze	spremembe in težave
H23	<i>Glede usklajevanja dopustov nimava težav</i>	lahkotno usklajevanje urnikov	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
H24	<i>Sorodnike, predvsem mojo babico ter dedka obiskujeva redno, saj jih ima rad in želim da ostanemo v stikih. Otroci so vedno zelo navezani na stare starše...sedaj ko smo ločeni mi velikokrat potoži, zakaj ne more biti večkrat pri njima.. Vedno se veseli, ko pride k meni saj ve, da greva na obisk tudi k starim staršem</i>	spremenjen dopust in stiki otrok s sorodniki	negativne posledice razveze	spremembe in težave
H25	<i>V najinem primeru je bil proces dolgotrajen in mučen.</i>	dolgotrajen in mučen	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
H26	<i>Hoditi sva morala na posvete, saj se nisva mogla dogovoriti glede skrbništva ter preživnine</i>	pogovor	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
H27	<i>Skušali so naju prepričati naj se sama dogovoriva glede teh stvari vendar po večkratnih sestankih še vedno ni bilo rezultata. Zato sva temo prenesla na sodišče. Tam so vse skupaj strokovno pregledali in s pomočjo CSD določili vse.</i>	neuspeli dogovori in prenos zadeve na sodišče	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
H28	<i>Eno dobro stvar, ki so jo naredili je, da so upoštevali željo sina, da ostane z obema</i>	upoštevanje želja uporabnikov	stik s Centrom za socialno delo	proces pomoči
H29	<i>Čo se je razveza končala sem občutil veliko olajšanje...Olajšanje, saj sem vedel, da je konec prepirov ter slabe volje,</i>	olajšanje	pozitivne posledice razveze	spremembe in težave
H30	<i>razočaranje pa, ker bom sedaj sina videl le enkrat mesečno.</i>	razočaranje	negativne posledice razveze	spremembe in težave
H31	<i>Ena od stvari, ki sem jih še občutil, je bila močan finančni primanjkljaj, saj moram sedaj plačevati</i>	finančno stanje	negativne posledice razveze	spremembe in težave

	<i>veliko preživnino.</i>			
H32	<i>zaradi tega sem primoran v dodatna dela oziroma podaljševanje v službi</i>	prilagajanja v službi	negativne posledice razveze	spremembe in težave
H33	<i>Formalno sem pomoč iskal pri odvetniku</i>	odvetnik	vir moči	podpore in pomoči
H34	<i>Neformalno sem iskal nasvet pri svojih starših ter pri prijateljih</i>	starši in prijatelji	vir moči	podpore in pomoči
H35	<i>Vsi so mi pomagali do te mere, da sem lažje preživel vse te muke pravljanja po sodiščih ter obiskov CSD – ja</i>	pomoč pri procesu razveze	vir moči	podpore in pomoči
H36	<i>Te ljudje so me bodrili in mi dajali upanje za naprej</i>	upanje za naprej	vir moči	podpora in pomoči
H37	<i>Sedaj imam veliko več potrpljenja do ljudi, kot sem ga imel pred to izkušnjo.</i>	potrpljenje	vir moči	podpora in pomoči
H38	<i>Sedaj imam že novo partnerico, katera je čisto nasprotje prejšnje. Lahko rečem, da sem se veliko naučil iz tega, in da me je ta izkušnja naredila psihično močnejšega</i>	krepitev moči	vir moči	podpora in pomoči
H39	<i>Prva stvar bi bila uradne ure CSD. Sam imam delavnik od 7:00 – 15:00 ure, kar mi onemogoča obisk centrov saj so odprti od 8:00 do 15:00 ure. Izjema so srede, katere sem nato lovil za te sestanke. Predlagam, da bi bil center odprt vsak dan dlje.</i>	uradne ure CSD-ja	delo Centra za socialno delo	izboljšanje
H40	<i>Druga stvar, ki bi jo predlagal bi bilo boljše sodelovanje med CSD in samim sodiščem.</i>	sodelovanje s sodiščem	delo Centra za socialno delo	izboljšave
41	<i>Naj se prej prepričajo, da je to prava oseba s katero bi imeli otroka. Preden se odločijo za družino naj bodo nekaj časa skupaj pod eno streho, saj se le takrat vidi ali je nekdo za skupaj ali ne. Če se zadeva obnese se po določenem času pač odločiš za družino v nasprotnem primeru pa</i>	sigurnost v zvezo pred odločitvijo za otroke	nasvet staršem	podpore in pomoči

	<i>ne</i>			
H42	<i>Vzgojanje otroka naj bo na prvem mestu in nikoli ne smejo svojih mišljenj in prepričanj postavljati pred pravilno vzgojo otroka. Otrok je majhen in ne razume kaj se dogaja. Če vzgojo narobe začneš se lahko to pozna pri samem vedenju otroka, kasneje pa tudi pri odločitvah, ki jih sprejema.</i>	mislite na svoje otroke	nasvet staršem	podpore in pomoči

9.3 Odnosno kodiranje

9.3.1 Sodelovanje in odnos med partnerjema

9.3.1.1 Odnos z bivšim partnerjem med razvezo

Zamrla zveza (C9, D18, F37)

Odtujenost (A13, F22, H13)

Prepiri (E13, E16, F3, H2)

Naporen odnos in odločitev za razvezo (C17)

Korist otrok (A3)

Hladen odnos (A8)

Pogovor o otrocih (A9)

Odsotnost preprirov in poniževanj (A10)

Brez pomislekov o ostajanju v zvezi (A12)

Nezvestoba (B7)

Nesoglasja glede stikov, urejevanja urnikov (B2)

Odpuščanje (B8)

Konstruktivna komunikacija (D2)

Spoštovanje (D3)

Skrb za otroka (D4)

Otrokovo razumevanje (G2)

Otrokovo nerazumevanje (G3)

9.3.1.2 Starševstvo

Okrnjeno starševstvo (C2, F2, H1, H11)

Zgledno skupno starševstvo (D1, F7, G5)

Naporno (F1)(B1)

Naporno in napeto (B1)

Nemirno zaradi prepirov (G1)
Enostranska skrb za otroka (C3)
Žalost in napetost (C4)
Želje in koristi otrok (A2)
Jasnost glede dolžnosti in želj (B3)
Dogovori glede otrok (B4)
Ločeno življenje (D6)

9.3.1.3 Postopek ločitve ali razveze

Urejanje papirjev (A6, C7, C26, F31, G8, G9)
Sporazumna in hitra ločitev (A4, D7, G6, G9, F31)
Prijateljski način (A7, C8)
Selitev (C10, F11)
Sporazumna ločitev (F10)
Hitra ločitev (D11)
Sodišče (D8, B5, E9, H7)
Prepiri glede stikov in premoženja (B6, H9)
Dogovor glede preživnine (D9, E11)
Dogovor glede premoženja (F12, H6)
Postopek na CSD (F10)
Hitra ločitev zaradi zunajzakonske zveze (C5)
Trajal kakšen mesec (C6)
Korist otrok (A5)
Prekinitev nezvestobe (B9)
Želja po rešitvi zakona (G7)

9.3.1.4 Odnos z bivšim partnerjem po razvezi

Izboljšanje odnosa (C11, D14, E12, E14, F4, F16, G12)
Umirjen odnos z bivšim (C13, D15, G13)
Enaki odnosi med partnerjema po razvezi (A1, C1)
Hladen prijateljski odnos (F15, F17)
Skrb za otroka (D5, D13, F14, F19)
Dober odnos (D12, E8)
Spremenjen odnos z bivšim (F14, F18, H4)
Zamrla čustva (C12)
Doživljanje stiske (C14)

Skrb drug za drugega (D16)
Poslabšanje odnosa (H8)
Slab odnos (H10)
Brez obžalovanj (G10)
Nasilje (G11)
Prijava policiji (G12)

9.3.1.5 Stiki

Podpiranje stikov (A17, B11, D20, E21, E22, F23, G18, G19, H18)
Umirjen potek stikov (C22, D24)
Določitev stikov (A18, B12, D22, E10, F5, F24, G4, G20, H5, H17)
Dobri odnosi staršev z otroki (B13, E23)
Neupoštevanje dogovora o stikih (B14, H19, H20, H21)
Komunikacija (D21, F6)
Prilagajanje (D23, E24, F25, F27)
Vključeno popivanje in grožnja s stiki pod nadzorom CSD-ja (C21)
Korist otrok (B15)

9.3.1.6 Vpliv razveze na otroka

Sprejetje (A16, C18, E19, F48, H14, H16)
Majhen vpliv (A14, D19, G15)
Skrb za otroka (E20, F21)
Brez pomislekov (G14, H12)
Znaki depresije (H3, H15)
Nerazumevanje (G16)
Strah po prikrajšanosti otroka (C15)
Strah pred reakcijo otroka (C16)
Želja po ohranjanju stikov z obema staršema (C19)
Skupno poročanje otrokom o razvezi (A15)
Težave z zadrževanjem blata (B10)
Pomisleki (D17)
Dober vpliv (E17)
Težave v šoli (E18)
Jecljanje (G17)
Nemiren otrok (F20)

9.3.2 Spremembe in težave

9.3.2.1 Pozitivne posledice razveze

Odsotnost težav in velikih sprememb (A19, C23, E28, G22)

Lahkotno usklajevanje urnikov (B21, E29, H23)

Olajšanje (F38, G23, H29, G28)

Novo življenje (A27, G24)

Sproščenost in odsotnost posledic (A31, D31)

Krepitev moči (F41, H38)

Dopusti in prazniki (A21)

Finančno je ostalo enako, psihično na boljšem (A28)

Čas zase in za druženja s prijateljicami (A29)

Velike spremembe (B16)

Več mentalnega in fizičnega stika (B19)

Izboljšanje finančnega stanja (C28)

Dodelitev skrbništva (B22)

Dobra samopodoba (E37)

9.3.2.2 Negativne posledice razveze

Prilagajanje v službi (C24, H32)

Selitev (A20, B17, E26, E27)

Dopusti in prazniki (F26, H22)

Zmsnjšano finančno stanje (B18, G25, H31)

Spremenjen dopust in stiki otrok s sorodniki (B20, F29, H24)

Občutek navezanosti (F40, F39)

Prikrajšanje za aktivnosti (C25)

Pomanjkanje občutka varnosti (C27)

Ranljivost (C28)

Naporno z dvema otrokoma (B25)

Stres, zanemarjanje samega sebe (B27)

Izguba varnosti (B28)

Izguba doma (B29)

Stres in razmišljanje o samomoru (B30)

Čustvene posledice (D26)

Neprijetnost in analiziranje stvari (D27)

Skrb za otroka (D28)
Zmedenost otroka (F28)
Neupoštevanje dogovora o stikih (H21)
Razočaranje (H30)
Nizka samopodoba (E36)

9.3.3 Proces pomoči

9.3.3.1 Stik s Centrom za socialno delo

Pogovor (H26, F32)
Pogovor in mediacija (A22)
Trud po nadaljevanju zveze (A23, F35)
Brez potrebe po dodatni pomoči (A24, A26)
Strokovnost CSD-ja (A25, E30, F33)
Upoštevanje želja uporabnikov (B23, F36, H28)
Korist otroka (E33, F34)
Dolgotrajen in mučen proces (H25)
Neuspeli dogovori in prenos zadeve na sodišče (H27)
Upoštevanje dogovora (B24)
Brez stika s CSD (G21, D25)
Načrt za naprej (E31)
Pomoč pri usklajevanju urnikov (E32)

9.3.4 Podpore in pomoči

9.3.4.1 Viri moči

Odsotnost iskanja virov moči (D29, D30, G27)
Otrok (B33, C31)
Pomoč staršev, prijateljev (B26, F43, H34)
Skupno premagovanje težav (C35, F45)
Jaz (D32, G26)
Odvetnik (F42, H33)
CSD (B26)
Forumi (F43)
Mama (C32)
Zaupanje in ljubezen hčere (C33)
Pogled vase (D33)

Ljubezen hčere (C34)
Sprostitev ob plesu
Podpora otrok (A32)
Kakovostno preživet čas ob plesu in druženja s prijateljicami (A33)
Spoznavanje novih ljudi (A34)
Psihologinje (B31)
Samoiniciativnost in branje knjig (B32)
Narava (B34)
Osebnostna rast (B35)
Sprejetje sprememb (F44)
Manj preprirov in slabe volje (F46)
Skupna vzgoja otrok (F47)
Pomoč pri procesu razveze (H35)
Upanje za naprej (H36)
Potrpljenje (H37)

9.3.4.2 Nasvet staršem

korist otrok in druženje z njimi (B39, D37, D38, E47)
mislite na svoje otroke (C36, F52, H42)
ne vpletajte otrok v svoje prepire (C37, A37)
stiki naj bodo omogočeni (C38, F53)
odsotnost preprirov (A36, D39)
ločitev (A38, F54)
ohranitev stikov med partnerjema (F55, G30)
pozitivnost (B38)
pomoč otroku v procesu ločitve in sprememb (C39)
brez pretvarjanj (E45)
dobra družba (E46)
poskrbijo zase (E48)
sigurnost v zvezo pred odločitvijo za otroka (H41)

9.3.5 Izboljšave

9.3.5.1 Delo Centra za socialno delo

Zadovoljstvo z delo CSD (B37, F49, G29)
Dodaten pogovor, nasvet (E34, E43)

Prilagoditev posamezniku (E35, E44)
Uradne ure CSD (F51, H39)
Poslušanje in delo v korist otrok (A35)
Brez potrebe po dodatni pomoči (A26)
Seznanitev preko drugih, brez lastne izkušnje (D34)
Dolgi in naporni postopki (D35)
Uvedba svetovanja za bodoče starše (D36)
Kompliciran dokument za razvezo (F50)